

Til
Ministeriet for Børn og Undervisning

Dokumenttype
Rapport

Dato
Oktober 2011

MINISTERIET FOR BØRN OG UNDERVISNING

KORTLÆGNING AF DE PRAKTISKE/MUSISKE FAGS STATUS OG VILKÅR I FOLKESKOLEN

MINISTERIET FOR BØRN OG UNDERVISNING

PRAKTISKE/MUSISKE FAGS STATUS OG VILKÅR I FOLKESKOLEN

INDHOLD

1.	Resumé	1
2.	Indledning	4
2.1	Baggrund og formål	4
2.2	Metode og datagrundlag	5
2.3	Rapportens disponering	8
3.	Rammebetingelser	9
3.1	De praktiske/musiske fag i folkeskolen sammenlignet med nordiske forhold	9
3.2	Rammebetingelser I: Vilkår for de praktiske/musiske fag	14
3.3	Rammebetingelser II: Status for de praktiske/musiske fag	26
3.4	Rammebetingelser III: Prioritering af de praktiske/musiske fag	29
3.5	Delkonklusion	31
4.	Pædagogisk praksis (undervisningens planlægning og gennemførelse)	33
4.1	Fagsyn for de praktiske/musiske fag	33
4.2	Inddragelse af Fælles Mål og årsplaner	36
4.3	Materialebrug	38
4.4	Samarbejdspartnere	39
4.5	Organiserings- og undervisningsformer	40
4.6	Delkonklusion	42
5.	Evaluering og læring	44
5.1	Evaluering af eleven i de praktiske/musiske fag	44
5.2	Evaluering af gennemførelsen af undervisningen i de praktiske/musiske fag	49
5.3	Delkonklusion	51
6.	Kvalitetsudvikling i de praktiske/musiske fag	52
7.	Konklusioner	56
7.1	Rammebetingelser for de praktiske/musiske fag	56
7.2	Pædagogisk praksis i de praktiske/musiske fag	57
7.3	Evaluering i de praktiske/musiske fag	57

BILAG

Bilag 1: Tabeller til evalueringsfrekvens

Bilag 2: Tabeller til kundskaber og færdigheder

Bilag 3: Metodebilag

1. RESUMÉ

Nærværende rapport præsenterer resultaterne af en kortlægning af de praktiske/musiske fags status og vilkår i folkeskolen. Rapporten er udarbejdet af Rambøll, AKF og DPU for Ministeriet for Børn og Undervisning.

Formålet med kortlægningen har været at få opdateret viden om de praktiske/musiske fags status og vilkår i folkeskolen. Rapportens resultater er udtryk for et øjebliksbillede medio 2011, da der ikke er gennemført lignende undersøgelser tidligere, der i givet fald kunne have udgjort et sammenligningsgrundlag.

Kortlægningen er gennemført i perioden juni til oktober 2011. Der er gjort brug af et undersøgelsesdesign, der har haft til hensigt at give et dækkende og repræsentativt billede af en række forhold relateret til de praktiske/musiske fag. Derfor er kortlægningen overvejende funderet i kvantitativ metode. Der er gennemført spørgeskemaundersøgelser til kommunale skolechefer, skoleledere og lærere i de praktiske/musiske fag. Supplerende er der afholdt tre symposier med skoleledere, lærere i de praktiske/musiske fag samt øvrige aktører. Symposierne havde til formål at bidrage med et indblik i status og vilkår for fagene, og samtidig at give inspiration til potentielle udviklingsmuligheder for fagene. Det er samlet set vurderingen, at kortlægningens resultater hviler på et solidt datagrundlag.

Undersøgelsen er defineret som en *kortlægning*. Det betyder, at der er gennemført en systematisk og statistisk dækkende undersøgelse af fagenes status og vilkår. Fortolkninger og analyser af data er begrænset til et minimum. Der formuleres ikke anbefalinger i rapporten, da det ikke har været en del af opdraget.

Kortlægningens resultater sammenfattes nedenfor i henhold til undersøgelsens tre hovedtemaer, dvs. rammebetingelser, pædagogisk praksis samt evaluering i de praktiske/musiske fag.

Rammebetingelserne for de praktiske/musiske fag er kortlagt på en række dimensioner. En indledende sammenligning mellem de praktiske/musiske fag i Danmark og de øvrige nordiske lande viser mange ligheder, fx i forhold til fagrække. Der er enkelte variationer i benævnelser, fx faget idræt og sundhed i Sverige samt mad (hjemkundskab) og sundhed i Norge. Derudover er det også forskelligt, om man i landene har en egentlig praktisk/musisk fagpakke/-blok, som det kendes fra Danmark. Udstrækningen af fagene er vanskelige at sammenligne, da der er forskellige regelsæt i landene om placering af fag og timer i skoleforløbet. Kortlægningen viser en betydelig forskel på det samlede timetal i de praktiske/musiske fag i hele grundskoleforløbet. Således er det samlede timetal markant større i Norge og Finland sammenlignet med Danmark og Sverige.

Kortlægningen viser, at det langt fra er alle kommuner, hvor de praktiske/musiske fag er i fokus. Få kommuner har en skriftlig politik, overordnede mål eller lignende for fagene, og i én ud af fire kommuner er der kommunalt ansatte med særligt ansvar for de praktiske/musiske fag. Der gennemføres forsøgs- og udviklingsarbejde i et udvalg af kommunerne, men samlet set konstaterer evalueringen, at der er begrænset fokus på og opmærksomhed om fagene på kommunalt niveau.

Kortlægningen dokumenterer endvidere, at der er et begrænset udbud af valgfag i de praktiske/musiske fag. Hovedreglen for alle de omfattede fag er, at det er hovedparten af skolerne, der ikke udbyder valgfag. Sløjd og håndarbejde i 9. klasse er mindst udbredt (83 pct. af skolerne har ikke valgfag). Lidt flere skoler udbyder billedkunst og musik, og flest udbyder hjemkundskab.

Kortlægningen viser ved hjælp af registerdata en vis variation i linjefagsdækningen. Den er størst for sløjd (81 pct.) og lavest for billedkunst (59 pct.). De øvrige fag ligger imellem disse to yderpunkter. Det fremgår endvidere, at der for størstedelen af skolerne (og eleverne) *planlægges* timetal i overensstemmelse med gældende minimumstimetal for de praktiske/musiske fag. I forhold til vejledende timetal er der særligt udfordringer for fagene håndarbejde, sløjd og hjemkundskab (der har et samlet vejledende timetal), hvor skoler har planlagt med færre timer end det vejledende. For billedkunst og musik gælder det, at størstedelen af eleverne får planlagt timer på niveau med det vejledende timetal.

I forhold til de praktiske/musiske fags **status** i folkeskolen, viser kortlægningen et blandet billede. Generelt viser de gennemførte spørgeskemaundersøgelser til skoleledere og lærere et mindre pessimistisk billede, end det blev oplevet på symposierne. De gennemførte symposier gav generelt indtrykket af, at de praktiske/musiske fag var prioriteret lavt i folkeskolen. Fagernes status blev opfattet som lav med et tilsvarende behov for at øge status og anseelse af de praktiske/musiske fag. For få ressourcer til området var en anden genganger på symposierne, særligt for så vidt angik midler til efteruddannelse og lavt/utilstrækkeligt timetal.

Kortlægningen viser samlet set, at der er udfordringer – særligt set fra lærernes synspunkt. Nogle af de forhold, der vurderes mest positivt, er dels graden af opbakning fra forældrenes side til fagområdet, dels vurderingen af at de praktiske/musiske fag kan bidrage positivt til læring i andre fag. Ifølge størstedelen af skolelederne har de praktiske/musiske fag samme status og synlighed som andre fag på skolen, mens en betydelig andel af lærerne er uenig i dette (43 pct.). Dette peger – ligesom symposierne – på, at der i nogen grad er behov for et prestige- og statusløft af de praktiske/musiske fag – set fra lærernes synspunkt. Endelig viser kortlægningen, at skolelederne generelt ikke kæder lav status sammen med manglende status som prøvofag, mens der blandt lærerne ses et større potentiale i at gøre de praktiske/musiske fag til prøvofag.

Som nævnt ovenfor viser kortlægningen, at der generelt er begrænset **politisk opmærksomhed** om de praktiske/musiske fag på kommunalt niveau. Omvendt konstateres det, at kortlægningen viser et mere positivt billede af prioriteringen på skoleniveau. Langt størstedelen af skolelederne vurderer, at man i skolen prioriterer fagene højt, og det tilsvarende tal for lærerne er 44 pct. Nogle lærere vurderer, at skolens prioritering er mere begrænset.

Pædagogisk praksis handler om planlægning og gennemførelse af undervisningen i de praktiske/musiske fag. Fagernes fagsyn er afdækket ved at spørge til de overordnede formål med de praktiske/musiske fag. Her viser kortlægningen, at lærerne generelt anser formålet med de praktiske/musiske fag som centreret omkring klassiske kernebegreber som styrkelse af elevernes æstetiske udtryksformer, samarbejdsevner, evne til individuelt og selvstændigt arbejde samt gennemførelse af projekt fra idé til produkt. Det ser særligt ud til, at der for fagene håndarbejde, sløjd og i et vist omfang også billedkunst er fællesnævner på tværs af fagene.

50 pct. af lærerne mener, at der i begrænset omfang er mulighed for at nå målene i den konkrete undervisning. Kortlægningen konstaterer – bl.a. med udgangspunkt i symposierne – at dette kan hænge sammen med, at de overordnede mål for undervisningen kan være svære at operationalisere i undervisningen, og at der er en mangel på relevante undervisningsmaterialer på området.

I forlængelse af ovenstående er der betydelig forskel på lærerens brug af Fælles Mål i undervisningen. 41 pct. af lærerne anvender ofte Fælles Mål, mens 44 pct. kun sjældent bruger faghæftet. Der er flere udfordringer ved brug af Fælles Mål ifølge lærerne: Faghæftet er for omfattende, og målene er svære at omsætte til praksis og anvende til løbende evaluering. Årsplaner anvendes i vid udstrækning i de praktiske/musiske fag, og i særlig grad i billedkunst, håndarbejde og hjemkundskab.

Undervisningsforløbene i de praktiske/musiske fag er i høj grad organiseret omkring forløb, hvor eleverne enten arbejder individuelt og selvstændigt eller i grupper omkring en praktisk opgave. De individuelle arbejdsformer udgør mindst tid i musikundervisningen og mest tid i undervisningslektionerne i håndarbejde, mens gruppearbejdet om en praktisk opgave fylder mest i hjemkundskab. Der er generelt blandt lærerne i de praktiske/musiske fag delte oplevelser af mulighederne for at differentiere arbejdsopgaver til forskellige elevgrupper.

Kortlægningen peger på, at eleverne generelt er motiverede for at deltage aktivt i undervisningen. Lærerne oplever, at muligheden for elevinddragelse i fagene er stor, hvilket bl.a. hænger sammen med, at undervisningsformen i høj grad er baseret på en inddragende og spørgende tilgang til eleverne.

I forhold til kortlægningens sidste tema – **evaluering** – viser rapporten, at det er mest udbredt for lærerne at arbejde med evaluering som punktnedslag snarere end en hyppig praksis i de praktiske/musiske fag. Kortlægningen viser, at 30 pct. af lærerne gør brug af evaluering næsten i hver undervisningstime, mens 40 pct. aldrig eller sjældent gør brug af evaluering. Omfanget af evaluering stiger i takt med lærernes erfaring, og samtidig er der en mindre tendens til, at det er lærerne i de ældste klasser (7.-9. klasse), der gør brug af evaluering i næsten hver time. Samlet konkluderes det, at det langt fra er alle lærere i de praktiske/musiske fag, der foretager løbende evaluering af elevernes udbytte af undervisningen. På symposierne har flere angivet, at tidspres i timerne ofte gør, at evaluering træder i baggrunden. Således viser kortlægningen også, at tilbøjeligheden til at evaluere stiger, hvis man har flere timer i faget om ugen. Der er ikke markante forskelle mellem fagene på dette felt.

De to hyppigst anvendte evalueringsredskaber i de praktiske/musiske fag er præsentationer (udstillinger, koncerter, optræden og lignende) og samtaler mellem lærere og elever. Der arbejdes således med såvel summativ som formativ evaluering i fagene. Symposierne har peget på flere udfordringer med at evaluere i de praktiske/musiske, fx i sammenligning med de mere bogligt orienterede fag. Samlet viser kortlægningen, at evalueringspraksis har fokus på elevernes praktiske færdigheder, fx specifikke produkter eller resultater af undervisningen.

I relation til evaluering af undervisningen er den mest udbredte metode at sikre dette via mundtlig feedback fra eleverne. Dette anvendes af 68 pct. af lærerne. Skriftlig feedback anvendes derimod i begrænset omfang eller slet ikke (84 pct.). Tilsvarende er det i begrænset omfang udbredt, at andre lærere og skoleledere i form af sparring og supervision bidrager til undervisningsevaluering. Dette gælder særligt for håndarbejde og hjemkundskab. Det tyder på, at lærerne arbejder meget isoleret i de praktiske/musiske fag, hvorfor der på symposierne blev efterspurgt fora til videndeling og udvikling af fagene.

Endelig viser kortlægningen, at lærerne i høj grad vurderer, at eleverne får udførende og/eller håndværksmæssige kompetencer i enkelte fag, og at eleverne tilegner sig elementære kundskaber og færdigheder i fagene. Derimod vurderes fagene ifølge lærerne ikke i udbredt grad at give eleverne kreative kompetencer eller evnen til at bruge deres færdigheder på andre måder.

Afslutningsvist skal det nævnes, at kortlægningen indeholder en sammenfatning af de væsentligste opmærksomhedspunkter for den videre udvikling af de praktiske/musiske fag. Denne sammenfatning er foretaget med udgangspunkt i drøftelserne på symposierne.

2. INDLEDNING

Rambøll Management Consulting (Rambøll), Anvendt Kommunal Forskning (AKF) (v/ Ulf Hjelmar og Britt Larsen) og Danmarks Pædagogiske Universitetsskole (v/ Niels Egelund)¹ præsenterer i nærværende rapport en kortlægning af de praktiske/musiske fags status og vilkår i folkeskolen. Kortlægningen er gennemført i perioden juni-oktober 2011 på opdrag fra Ministeriet for Børn og Undervisning (tidligere Undervisningsministeriet).

I samme periode har Rambøll, AKF og DPU gennemført en evaluering af en række forsøg med praktiske/musiske fag i folkeskolen. Evalueringens resultater afrapporteres i en særskilt rapport.

Rambøll vil gerne benytte lejligheden til at takke alle de kommunale skolechefer, skoleledere, lærere samt øvrige aktører, der har bidraget til nærværende kortlægning. Vi har gennemført omfattende dataindsamling inden for en kort tidsperiode, hvorfor har sat stor pris på, at så mange har besvaret de udsendte spørgeskemaer og fundet tid til at deltage i de afholdte symposier.

2.1 Baggrund og formål

De praktiske/musiske fag i folkeskolen er en samlebetegnelse for en række fag i folkeskolen, der er obligatoriske på forskellige klassetrin og udbydes som valgfag på folkeskolens øverste klassetrin. Fagene omfatter idræt, musik, billedkunst, håndarbejde, sløjd og hjemkundskab (samt valgfag). De praktiske/musiske fag udgør én ud af de tre fagblokke i den samlede fagrække i den danske folkeskole².

I marts 2009 offentliggjorde det daværende Undervisningsministerium en handlingsplan for de praktiske/musiske fag, som blandt andet byggede på Kunstrådets rapport "The Ildsjael in the classroom", udarbejdet af professorerne Anne Bamford og Matt Qvortrup, og en række forslag fra den daværende undervisningsministers rådgivningsgruppe. Førstnævnte rapport er en bredere funderet rapport om styrker og svagheder ved kunstrelateret og kreativ uddannelse via folkeskolen, hvorimod afrapporteringen fra rådgivningsgruppen i højere grad er fokuseret på de praktiske/musiske fag (idræt undtaget). Anbefalingerne i begge rapporter er ganske omfattende og en række af dem er medtaget i handlingsplanen. Initiativerne i handlingsplanen er samlet i nedenstående boks.

Boks 2.1: Initiativer i handlingsplanen for de praktiske/musiske fag (2009)

- Udstrækning af fag, så undervisningsforløb strækker sig længere og mere sammenhængende over klassetrin mellem obligatoriske fag og valgfag
- Samarbejde mellem idræt og hjemkundskab for en alternativ sundhedsprofil
- Styrkelse af elevernes praktiske kundskaber og færdigheder via nyt fag i håndværk og design
- Udtalelser om elevernes faglige standpunkt i obligatoriske fag og prøver i valgfag
- Mere sang i folkeskolen
- Synliggørelse af elevernes arbejde via eksponering af udstillinger, koncerter mv.
- Styrkelse af indholdet i undervisningen via Fælles Mål
- Undersøgelse af genetablering af kandidatuddannelsen i billedkunst mv.
- Børns møde med professionel kunst i skolen via huskunstnerordningen, levende musik i skoleordningen mv.
- Undersøgelse af behov og muligheder for etablering af videncenter
- Kortlægning af de praktiske/musiske fags status og vilkår i folkeskolen samt evaluering af de iværksatte forsøg.

¹ Herefter anvendes "Rambøll" som samlebetegnelse for leverandøren.

² Det skal understreges, at idræt ikke er omfattet af kortlægningen, da idræt tidligere er grundigt evalueret af Danmarks Evalueringsinstitut.

Handlingsplanen er således på mange områder en direkte konsekvens af det forudgående analyse- og udvalgsarbejde. Handlingsplanen imødekommer flere af anbefalingerne, bl.a. forsøg med udstrækning af fag, forsøg med etablering af nyt fag i håndværk og design samt forsøg med evaluering i fagene. Derimod er det ikke umiddelbart valgt at følge anbefalingerne om at gøre flere af fagene obligatoriske i hele skoleforløbet (musik og billedkunst). Generelt kan det konstateres, at der ikke er sket markante ændringer i hverken fagrække eller undervisningstimetall for de praktiske/musiske fag i de senere år – dog med undtagelse af forsøget med et nyt fag.

Kortlægningen – jf. boksen ovenfor – lanceres tilsvarende som et selvstændigt initiativ i handlingsplanen fra 2009. Heri lanceres kortlægningens temaer og den mere overordnede målsætning om at få kortlagt de praktiske/musiske fags **status** og **vilkår** i folkeskolen.

På ovenstående baggrund er **kortlægningens formål** at indsamle systematisk viden om de praktiske/musiske fags status og vilkår i folkeskolen i dag. Der eksisterer viden på nogle af de områder, som kortlægningen dækker, men der er behov for at få en mere samlet og systematisk viden på området for fagene, så kommende politiske initiativer kan bygge på et solidt og vidensmæssigt opdateret grundlag.

2.2 Metode og datagrundlag

I udbudsmaterialet for nærværende opgave blev det præciseret, at *"kortlægningen skal så vidt muligt give et bredt og dækkende billede af ... undervisningen i de praktiske/musiske fag"*. Tilsvarende blev det fremhævet, at kortlægningen skulle dække et bredt repræsentativt udsnit af Danmarks folkeskoler.

På ovenstående baggrund er det valgt at fundere kortlægningen i kvantitativ metode, således at resultaterne fra kortlægningen er baseret på statistisk valide og repræsentative data. Der er gennemført tre spørgeskemaundersøgelser til henholdsvis skolechefer (det kommunale niveau) samt skoleledere og lærere (skoleniveauet). Dermed er der indhentet svar fra de centrale aktører i styringskæden i folkeskolen. Det har ikke været muligt inden for kortlægningens rammer at inddrage folkeskolens elever i dataindsamlingen.

Som supplement til de kvantitative data indhentet via spørgeskemaundersøgelserne er der afholdt tre symposier med skoleledere og lærere. Symposierne blev gennemført ud fra en involverende tilgang med henblik på at få deltagernes fortællinger og oplevelser fra praksis i centrum. Symposierne blev tidsmæssigt afholdt parallelt med spørgeskemaundersøgelserne.

Der redegøres nedenfor kort for den anvendte metode. Derudover henvises til den mere detaljerede redegørelse, der findes i metodebilaget i bilag 3.

Om spørgeskemaundersøgelserne

Rambøll har gennemført spørgeskemaundersøgelser blandt lærere og skoleledere på folkeskoler samt kommunale skolechefer. Populationen af skoleledere blev dannet ved hjælp af et tilfældigt stikprøveudtræk. De udvalgte skoleledere blev derefter kontaktet med henblik på udvælgelse af og indsamling af kontaktinformation på relevante lærere, *der i skoleåret 2010/2011 havde undervist i ét eller flere af følgende fag: Musik, billedkunst, håndarbejde, sløjd og hjemkundskab*. Skoleledelsen blev i udvælgelsen af lærere bedt om *ikke* at tage højde for, om lærerne var fuldtids- eller deltidsansat og/eller havde linjefag i de pågældende praktiske/musiske fag. Rambøll gennemførte blandt skolecheferne en totalundersøgelse blandt samtlige kommunale skolechefer.

Besvarelsesprocenterne for de tre undersøgelser er præsenteret i tabel 2.1 nedenfor. Som det fremgår af tabellen, er der høje besvarelsesprocenter blandt skoleledere (71 pct.) og skolechefer (72 pct.). Besvarelsesprocenten ligger lavere blandt lærere (50 pct.), men det er vigtigt at fremhæve, at den samlede population af svar fra lærere er høj. En frafaldsanalyse blandt lærerne indikerer ingen forskelle mellem respondenter og ikke-respondenter i forhold til skoletype, kommune størrelse og geografisk placering. Endelig viser tabel 2.2., at der inden for de enkelte fag er dels en hensigtsmæssig fordeling mellem svar fra lærere i de forskellige fag, dels et tilstrækkeligt højt antal respondenter til at gennemføre solide analyser på de enkelte fag.

Tabel 2.1: Besvarelsesprocenter

	Lærere		Skoleledere		Skolechefer	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ikke gennemført	915	50	222	29	27	28
Gennemført	903	50	534	71	71	72
Total	1.818	100	756	100	98	100

Fordelingen af lærere i stikprøven fremgår af nedenstående tabel.

Tabel 2.2: Fordeling af lærere i stikprøven

	Stikprøve (Antal)	Stikprøve (Procent)
Musik	231	26
Billedkunst	199	22
Håndarbejde	169	19
Sløjd	156	17
Hjemkundskab	148	16
Total	903	100

Samlet set vurderer Rambøll, at undersøgelserne tilvejebringer et repræsentativt datagrundlag. Denne vurdering er grundet i de høje besvarelsesprocenter blandt skoleledere og skolechefer. Dertil kommer, at frafaldsanalysen på spørgeskemadata for lærerne ikke påviser systematiske forskelle mellem respondenter og ikke-respondenter, hvorfor den endelige stikprøve på 903 lærere må siges at være tilstrækkelig dækkende.

Om symposierne

Der er som led i kortlægningen afholdt tre symposier i København, Odense og Aarhus. Der har deltaget i alt knap 100 skoleledere og lærere inden for de praktiske/musiske fag. Blandt deltagerne var også repræsentanter for de faglige foreninger på området.

Symposierne havde til formål dels at bidrage med indsamling af erfaringer med de praktiske/musiske fags status og vilkår i folkeskolen, dels at diskutere fagenes udvikling og potentialer fremadrettet – i lyset af oplevede udfordringer. Det skal understreges, at deltageres udsagn ikke er anvendt som repræsentative for de praktiske/musiske fag i nærværende rapport. Det er generelt Rambølls opfattelse, at mange af deltagerne i symposierne var særligt engagerede ledere, lærere samt øvrige aktører inden for de praktiske/musiske fag, hvorfor drøftelser og udsagn fra symposierne er brugt som inspirerende og perspektiverende input til rapporten.

Om nordiske data

Det fremgik af udbudsmaterialet, at kortlægningen skulle indeholde en sammenligning med de praktiske/musiske fags indhold, udstrækning og placering i forhold til de øvrige nordiske lande. Dertil skulle anvendes en allerede udarbejdet kortlægning i regi af Nordisk Ministerråd³.

Rambøll har imidlertid kun anvendt denne rapport i meget begrænset omfang, da den nordiske kortlægning i højere grad har fokus på kreativitet, innovation og entreprenørskab inden for fagene og ikke status og vilkår. Derfor har Rambøll i højere grad gjort brug af anden dokumentation samt gennemført interviews med kolleger på Rambølls landekontorer med indsigt i status og vilkår for de praktiske/musiske fag i de enkelte nordiske lande.

De nordiske data er dels afrapporteret i afsnit 3.1, dels løbende i rapporten.

³ Nordisk Ministerråd, *Praktisk-musiske fag i uddanningsystemene i Noden*, TemaNord 2011: 518.

Registerdata

Der er i kortlægningen gjort brug af registerdata fra UNI-C til afdækning af to forhold: (1) skolerens timetildeling, og (2) lærernes linjefagsmæssige forudsætninger/linjefagsdækning. Der redegøres kort for datagrundlaget nedenfor.

Timetildeling i den obligatoriske undervisning i musik, billedkunst, håndarbejde, sløjd, hjemkundskab og idræt:

UNI-C har til nærværende kortlægning foretaget en registerbaseret særkørsel over folkeskolens planlagte undervisningstimetal for de praktiske/musiske fag (inkl. idræt). Data er skoleårene 2007/08, 2008/09 og 2009/10 (jf. yderligere forklaring nedenfor).

Det bør bemærkes, at data redegør for *planlagte* og ikke faktisk afholdte timetal i de pågældende skoleår. UNI-C har med afsæt i særkørslen udarbejdet oversigtstabeller med andelen af henholdsvis skoler og elever, der ligger over, på eller under såvel minimumstimetallene og det vejledende timetal i de enkelte fag og fagblokke samt på de enkelte klassetrin og klassetrinsblokke (henholdsvis indskoling, 1.-3. klassetrin; mellemtrin, 4.-6. klassetrin; og udskoling, 7.-9. klassetrin). Det skal understreges, at timetal for fagene håndarbejde, sløjd og hjemkundskab er slået sammen i opgørelserne (som det er tilfældet i lovgrundlaget, jf. timetalsbekendtgørelsen⁴).

Således indeholder kortlægningen en redegørelse for:

- Andel skoler, der for de enkelte klassetrinsblokke har planlagt med timer hhv. under, på og over minimumstimeantallet. Opgørelsesperioden er 2007-2010. Indsamlingsårene er forskellige, således at det er en opgørelse for 1. klasse i skoleåret 2007/08, 2. klasse i skoleåret 2008/09 og 3. klasse i skoleåret 2009/10. På denne måde er det de samme børn, der følges i tre år. Det samme er gjort for de to øvrige klassetrinsblokke.
- Andel elever, for hvem der på de enkelte klassetrinsblokke er planlagt med timer hhv. under, på og over minimumstimeantallet. Opgørelsesperioden er 2007-2010 og efter samme princip som den ovenstående opgørelse.
- Andel skoler hvor der på de enkelte klassetrin er planlagt med timer hhv. under, på og over det vejledende timetal. Opgørelsesperioden er skoleåret 2009/10.
- Andel elever, for hvem der på de enkelte klassetrin er planlagt med timer hhv. under, på og over det vejledende timeantal. Opgørelsesperioden er skoleåret 2009/10.

Antallet af elever kommer fra Danmarks Statistik for 2007 (det første år i den treårige generation) og ikke fra UNI-C's eget register (som det er tilfældet i udregningerne af de vejledende timetal). Der er kun medtaget folkeskoler med elever på de pågældende klassetrin i opgørelsesperioden. Derudover er minimumstimetallet alene beregnet for de klassetrin, hvor fagene er obligatoriske. Skolerne, hvorfra data er indsamlet, har haft mulighed for at rette i indberetningerne ad flere omgange, senest sep./okt. 2011.

Disse udtræks- og beregningskriterier⁵ samt valideringsprocedure kan være medvirkende til forskelle i forhold til tidligere offentliggjorte opgørelser.

Lærernes linjefagsmæssige forudsætninger, eller anden relevant faglig baggrund, for at kunne undervise i musik, billedkunst, håndarbejde, sløjd og hjemkundskab:

Rambøll har med afsæt i UNI-C's undersøgelse af linjefagsdækningen i folkeskolen (juni 2009) af rapporteret for hvert af praktiske/musiske fag i forhold til andelen af klasser undervist af henholdsvis linjefagsuddannede lærere, lærere med kompetencer svarende til linjefag og lærere med andre kompetencer.⁶

⁴ <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=25182>.

⁵ I tidligere opgørelser er minimumstimetallet beregnet som en sum for alle klassetrin, og ikke alene for de klassetrin, hvor fagene er obligatoriske.

⁶ I forhold til kategorien 'andre kompetencer' er der tale om restgruppen, dvs. hvis læreren ikke har en linjefagsuddannelse i faget eller kompetencer svarende til linjefag i faget, så er vedkommende kommet i kategorien 'andre kompetencer'. Det er skolens leder, der i forbindelse med UNI-C's undersøgelse er blevet bedt om at give et skøn i forhold til kompetencer svarende til linjefag i faget.

En kortlægning, ikke en evaluering

Undersøgelsen er af opdragsgiver defineret som en *kortlægning*. Det indebærer, at der er gennemført en systematisk og statistisk dækkende undersøgelse af status og vilkår for de praktiske/musiske fag i folkeskolen. Tilgangen er overvejende beskrivende, hvor data præsenteres inden for de temaer, som har sat rammerne for kortlægningen. Fortolkninger og analyser af data er begrænset til et minimum, da datatrianglering kun i mindre omfang har været muligt. Kortlægningens resultater sammenfattes i en række konklusioner i rapportens afsluttende kapitel. Der formuleres på ovenstående baggrund ikke anbefalinger.

Endelig skal det nævnes, at kortlægningen er en undersøgelse af de praktiske/musiske fag som helhed (som fagblok). Der er altså ikke tale om en detaljeret kortlægning af de enkelte fag inden for fagblokken. Rambøll har dog systematisk undersøgt, om der har vist sig forskelle fra fag til fag i undersøgelsens resultater. I de tilfælde er dette fremhævet i rapporten.

2.3 Rapportens disponering

Rapporten er disponeret i henhold til de temaer, der indgik i kortlægningens opdrag. Det betyder, at rapporten udover et resumé og nærværende indledning indeholder tre tematiske kapitler samt en afsluttende konklusion. Kapitlerne ser ud som følger:

- **Kapitel 3** indledes med en kort beskrivelse af de praktiske/musiske fag i folkeskolen med en perspektiverende sammenligning til de nordiske lande. Selve kapitlet indeholder en kortlægning af *rammebetingelserne* for de praktiske/musiske fag, dvs. de overordnede rammer for undervisningen.
- I **kapitel 4** beskrives *den pædagogiske praksis*, dvs. forhold relateret til planlægning og gennemførelse af undervisningen i de praktiske/musiske fag.
- **Kapitel 5** redegør for arbejdet med *evaluering*, herunder evaluering af elevernes udbytte af undervisningen, samt praksis i forhold til undervisningsevaluering.
- **Kapitel 6** indeholder en sammenfatning af ideer til fremtidig kvalitetsudvikling af de praktiske/musiske fag (baseret på afholdte symposier)
- Endelig afsluttes kortlægningen i **kapitel 7** med en række *konklusioner*.

Der vil løbende blive trukket på nordiske erfaringer i det omfang, at disse foreligger.

Bilag 1 og 2 indeholder en række detaljerede frekvenstabeller relateret til evalueringspraksis (kapitel 5), mens bilag 3 indeholder en metodebeskrivelse.

3. RAMMEBETINGELSER

I dette kapitel redegøres for de af kortlægningens resultater, der vedrører *rammebetingelser* for de praktiske/musiske fag i folkeskolen. Rammebetingelser anvendes her som en samlebetegnelse for en række forhold, der har betydning for kommuners og skolars indsats på det praktiske/musiske område.

Rammebetingelser er operationaliseret i en række spørgsmål og indikatorer, der er afdækket ved hjælp af de gennemførte spørgeskemaundersøgelser til skolechefer, skoleledere og lærere på området⁷. Udover resultater fra spørgeskemaundersøgelserne anvendes registerdata fra UNI-C til afdækning af timetildeling og lærernes linjefagsmæssige forudsætninger.

Det er valgt at gruppere rammebetingelserne i følgende tre overordnede kategorier:

1. Rammebetingelser i form af **vilkår** for de praktiske/musiske fag. Vilkår omfatter forhold som fysiske lokaliteter, materialer, lærernes kompetencer, efter- og videreuddannelse samt timetal.
2. Rammebetingelser forstået som fagenes **status**. Status dækker i denne kortlægning forhold som omdømme, prestige og værdier.
3. Rammebetingelser omsat til, hvordan de praktiske/musiske fag **prioriteres** på forskellige niveauer.

Kapitlet indledes med en kort præsentation af de praktiske/musiske fag, som de ser ud i den danske folkeskole anno 2011, og der foretages en sammenligning til fagene i de øvrige nordiske lande.

3.1 De praktiske/musiske fag i folkeskolen sammenlignet med nordiske forhold⁸

Dette afsnit indeholder en beskrivelse af ligheder og forskelle mellem de praktiske/musiske fag i folkeskolen i Danmark og tilsvarende fag i de øvrige nordiske lande. Afsnittet har fokus på betegnelser, timetal, udstrækning af fagene samt placering i skoleforløbet.

Danmark

Som det fremgik af indledningen, er de praktiske/musiske fag i den danske folkeskole en samlebetegnelse for en række fag i folkeskolen, der er obligatoriske på forskellige klassetrin og udbydes som valgfag på folkeskolens øverste klassetrin. Fagene omfatter idræt, musik, billedkunst, håndarbejde, sløjd og hjemkundskab (samt valgfag). De praktiske/musiske fag udgør én ud af de tre fagblokke i den samlede fagrække i den danske folkeskole.

Sammensætningen af fag (obligatoriske og valgfrie) på de enkelte klassetrin er i Danmark fastsat gennem folkeskoleloven (§ 10, stk. 1 og 2). Den endelige fastlæggelse af fag inden for bestemmelserne i loven ligger dog hos kommunalbestyrelsen og/eller den pågældende skole.

Timetal, udstrækning og placering

Nedenfor fremgår en oversigt over de skoleår, hvor eleverne har de praktiske/musiske fag, samt på hvilke klassetrin fagene er obligatoriske, og på hvilke de forekommer som valgfag.

⁷ Der kan i øvrigt henvises til kvalitetsrapportbekendtgørelsen, der også opererer med begrebet rammebetingelser, hvor flere indikatorer er enslydende med dem, der anvendes i denne rapport.

⁸ For datagrundlag, henvises til afsnit 2.2. Dele af det følgende er endvidere baseret på viden indhentet i forbindelse med Rambølls opgave for Skolens Rejsehold om *Kortlægning af fagrækker og curriculum i de nordiske skolesystemer*, Skolens Rejsehold, 2010.

Tabel 3.1: De praktiske/musiske fag i Danmark

		Indskoling			Melletrin			Udskoling		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Praktiske/musiske fag (minimumstimetal)		430 timer			690 timer			325 timer		
Obligatorisk placering af fagene på klassetrin	Idræt	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	Musik	x	x	x	x	x	x			
	Billedkunst	x	x	x	x	x				
	Håndarbejde, sløjd og hjemkundskab (samlet)*				x	x	x	x		
	Valgfag**								(x)	(x)

* De med rødt markerede fag (håndarbejde, sløjd og hjemkundskab) gives ikke nødvendigvis på alle de markerede klassetrin, men skal i henhold til folkeskoleloven gives på et eller flere klassetrin inden for 4.-7. klassetrin.

** De ikke-obligatorisk udbudte fag er markeret med (x).

Således har eleverne musik i alt seks skoleår, billedkunst i fem skoleår og fagene håndarbejde, sløjd og hjemkundskab på et eller flere klassetrin mellem 4. og 7. klassetrin. Der er mulighed for valgfag i to skoleår.

Minimumstimetallet er det antal timer, der som minimum skal tilbydes eleverne i folkeskolen. Minimumstimetallet er, ud over det samlede antal timer på de enkelte klassetrin, fordelt på tre fagblokke og klassens tid. Minimumstimetallet gælder for en treårig periode. Det vejledende timetal er det årlige antal timer, som Ministeriet for Børn og Undervisning anbefaler i de enkelte fag på de enkelte klassetrin fra 1.-9. klassetrin. Der er ikke noget krav om, at skolerne skal tilbyde et timetal, der svarer til det vejledende timetal.

Nedenfor er præsenteret en opgørelse over det vejledende antal undervisningstimer, som eleverne anbefales at få i de praktiske/musiske fag pr. klassetrin i det obligatoriske forløb samt på de klassetrin, hvor fagene forekommer som valgfag.

Tabel 3.2: Vejledende timetal for de praktiske/musiske fag i Danmark

		Indskoling			Melletrin			Udskoling		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Praktiske/musiske fag (obligatorisk)	Idræt	30	60	60	90	90	90	60	60	60
	Musik	30	60	60	60	30	30			
	Billedkunst	30	60	60	60	30				
	Håndarbejde, sløjd og hjemkundskab (samlet)				60	120	120	90		
Valgfag der kan tilbydes	Fx et af de praktiske/musiske fag							60	60	

Kilde: Rambøll Management Consulting (bearbejdning af timetalsbekendtgørelsen).

Sverige

I Sverige er det obligatoriske fagudbud for grundskolen bestemt i skoleloven. Ligeledes er der en timeplan for minimumsgaranterede timeantal i de forskellige fag, som eleverne har ret til at få undervisning i. Det er dog ikke lovmæssigt besluttet, på hvilket klassetrin eleverne skal have de respektive fag. Det er op til uddannelsesudvalget i kommunen (Styrelsen för utbildning) at bestemme fordelingen af timer for de respektive fag over skoleårene 1-9. Målene i læseplanerne, mere specifikt i beskrivelsen af hvilket kompetenceniveau eleverne skal have for at opnå bedømmelsen godkendt i et givent fag på henholdsvis det 3., 5. og 9. skoleår/klassetrin, bliver dog styrende for den afgørelse, der træffes af uddannelsesudvalget i kommunen.

Det er yderligere op til kommunen at følge op på og sikre, at eleverne får den minimumsgaranterede undervisningstid. Der findes ikke en formaliseret opfølgning af undervisningstiden i de nationale styringsdokumenter.

Opgørelsen er i timer af 60 minutter for de enkelte fag samt det totale antal timer. En skole kan højst vælge at mindske antallet af timer for et fag eller en faggruppe med 20 pct. De timer, der er afsat til elevens valg, skal bruges til, at den enkelte elev kan fordybe sig i sit studie i et eller flere fag. Derudover kan en skole inden for de givne rammer anvende timer til at give visse fag flere timer end angivet i timeplanen. På denne måde kan en skole få en særlig profil eller et særligt fokus.

I Sverige går de praktiske/musiske fag ikke under en samlet betegnelse og udgør således heller ikke en såkaldt fagpakke. Fagene, der svarer til de danske praktiske/musiske fag, betegnes i Sverige:

- Bild
- Hem- och konsumentkunskap
- Idrott och hälsa
- Musik
- Slöjd

Der er for hvert af disse fag angivet de mindste garanterede timer over hele skoleforløbet (og altså ikke samlet for flere klassetrin som i Danmark).

Tabel 3.3: Praktiske/musiske fag og timetal i Sverige

Type af fag	Fag	Mindste garanterede tid
Obligatoriske fag	Bild	230
	Hem- och konsumentkunskap	118
	Idrott och hälsa	500
	Musik	230
	Slöjd	330
Elevens valg ⁹		382

Herudover er der i læreplanerne angivet vejledende timetal på *låg- och mellanstadiet och högstadiet*.

Tabel 3.4: Vejledende timetal i Sverige

		Lågstadiet			Mellanstadiet			Högstadiet		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Praktiske fag	Idrott	300-320						180-200		
	Musik	140-160						60-80		
	Bild	100-120						100-120		
	Slöjd	190-210						120-140		
	Hemkunskap	30-40						80-90		

Norge

Faguddet i den norske grundskole er fastsat i opplæringsloven. Antallet af timer, som skal gives i hvert fag, er fastsat i læreplanerne. Timerne i de fleste af fagene er fordelt på trin (børnetrin eller ungdomstrin). Skolerne kan frit organisere timeantallet inden for rammerne af loven.

⁹ De timer, der er afsat til elevens valg, skal bruges til, at den enkelte elev kan fordybe sig i sit studie i et eller flere fag. Derudover kan en skole inden for de givne rammer anvende timer til at give visse fag flere timer end angivet i timeplanen. På denne måde kan en skole få en særlig profil eller et særligt fokus.

Dog begrænses denne frihed af kompetencemålene i læreplanene. Kompetencemål angiver, hvilke kompetencer eleverne på forskellige klassetrin skal have i forskellige fag.

I Norge betegnes faggruppen 'praktisk-æstetiske fag' – men udgør ikke en officiel fagpakke. Praktisk-æstetiske består af:

- Kunst og håndverk
- Musikk
- Kroppsøving
- Mat og helse
- Fysisk aktivitet

Nedenstående tabel viser minimumstimetallene for de praktisk-æstetiske fag i Norge.

Tabel 3.5: Praktiske/musiske fag og minimumstimal i Norge

Fag	1.-7. klassetrin			8.-10. klassetrin	Sum grundskole
	1.-4.	5.-7.	Sum		
Kunst og håndverk	477			150	627
Musikk	285			85	370
Kroppsøving	478			228	706
Mat og helse	114			85	199
Fysisk aktivitet ¹⁰	0	76	76	0	76

Finland

The Basic Education Act fastsætter, hvilke fag eleverne skal undervises i samt fordelingen af timer mellem fagene. Det er regeringen, der bestemmer den overordnede timestfordeling gennem fastsættelsen af et minimumstimateantal til kernefagene i grundskoleuddannelsen. Fagene i nedenstående skema er grupperet, og hver gruppering har et gennemsnitligt minimum undervisningstimateantal pr. uge. En ugentlig undervisningstime pr. år svarer til 38 undervisningstimer. Ligesom i Danmark indberetter skolerne de planlagte timer for at sikre, at undervisningen gennemføres i overensstemmelse med "minimumstallene".

I Finland betegnes faggruppen 'Kunst og færdighedsfag' og består af¹¹:

- Musik
- Billedkunst
- Sløjd
- Gymnastik

Tabel 3.6: Fag og ugentlige undervisningstimer i Finland

Fag	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Totalt
Kunst og færdighedsfag	26				30				56	
Musik	kunst og fær- dighedsfag				3					
Billedkunst					4					
Sløjd					7					
Gymnastik					10					
Valgfag	13								13	

¹⁰ Forskelle på kroppsøvning og fysisk aktivitet er, at der er læreplaner for kroppsøvning, og det er der ikke for fysisk aktivitet.

¹¹ De fire fag udgør den formelle fagpakke, men det bemærkes, at hjemkundskab også eksisterer i fagrækken, men blot ikke indgår i den nævnte fagpakke.

Det indebærer, at eleverne i løbet af 1.-4. klasse i alt skal have minimum 26 ugentlige undervisningstimer inden for fagpakken fordelt på fire skoleår. Skolerne kan fordele timerne ud fra eksempelvis, hvordan lærerressourcer er på de forskellige årgange. Ud af minimumstimetallet for hele fagpakken er det fastsat, hvor mange timer de enkelte fag under fagpakken som minimum skal gives. Eksempelvis skal der i løbet af 1.-4. klasse gives fire ugentlige undervisningstimer i musik. En mulighed er at give én time om ugen hvert år. Det betyder, at eleverne har i alt 38 timers musik pr. skoleår i løbet af hvert af de fire skoleår, svarende til i alt 152 undervisningstimer. Tilsvarende skal gymnastik gives i mindst otte timer i løbet af de fire første skoleår. En mulighed er at give to timer om ugen = 2 x 38 uger svarende til 76 timer med gymnastik pr. år. En anden mulighed er at give én time om ugen det første år, tre timer om ugen det andet år og to timer om ugen i de sidste to skoleår. Alt i alt otte ugentlige timer, svarende til i 304 undervisningstimer.

Forskelle og ligheder

Fagretningerne i de praktiske/musiske fag i de nordiske lande er i vid udstrækning ens. Der er dog nogle variationer. Idræt hedder i Sverige idræt og helse, hvilket er en vinkel på idræt, der ikke eksisterer i de øvrige nordiske lande (dog er der gennemført forsøg i Danmark med en alternativ sundhedsprofil). Norge har ligeledes fokus på helse, men har lagt denne vinkel på faget mad og helse (hjemkundskab). Herudover er der enkelte variationer i forhold til sammenlægningen af fag. Hvor man fx i Danmark har lagt håndarbejde, sløjd og hjemkundskab sammen (time-talsmæssigt), har man i Norge lagt håndværk sammen med kunst, som er et særskilt fag i Danmark. Formning opstår som fag i en forsøgsordning i den norske grundskole i 1960. Faget blev til som en sammenslåning af de tidligere fag, håndarbejde, tegning med prydskrift, skrivning og sløjd. I læreplanen fra 1971 blev formning befæstet som ét fag, der blev obligatorisk for både drenge og piger. I 1997 skiftede faget navn til "Kunst og håndværk".

Tablet 3.7: Sammenligning af fagbenævnelser i de nordiske lande

Danmark	Sverige	Norge	Finland
Idræt	Idrott och hälsa	Kroppsøving	Gymnastik
Musik	Musik	Musikk	Musik
Billedkunst	Bild	Kunst og håndverk	Bildkonst
Håndarbejde, sløjd og hjemkundskab	Hem- och konsumentkunskap samt faget sløjd	Mat og helse	Slöjd

Ser man på tværs af landene i forhold til fastlæggelsen af timetal i de enkelte fag, er det vanskeligere at foretage en præcis sammenligning.

Danmark opererer med et minimumstimal på hele fagpakker fordelt på klassetrinsgrupper/afdelinger (indskoling, mellemtrin og udskoling). I Sverige er minimumstimalene koblet til de enkelte fag og til det samlede grundskoleforløb i stedet for til specifikke klassetrin eller klassetrinsgrupper. I Norge er det en sammensmeltning af de to modeller. Det vil sige, at der er fastsat minimumstimal for det enkelte fag og fordelt på klassetrinsgruppe (børnetrin og ungdomstrin). I alle tre lande gives der dog retningslinjer for de enkelte fag på hvert enkelt klassetrin gennem læse-, lære- og kompetenceplaner. I Finland opererer man med minimumstimal både på hele fagpakken og fordelt på de enkelte fag. Dette er ligeledes fordelt på to klassetrinsgrupper.

Ses der på det samlede antal minimumstimer for alle praktiske/musiske fag over hele grundskoleforløbet, ser billedet ud som i nedenstående tabel. Det fremgår, at antallet af afsatte timer (minimumstimal) er på samme niveau i Danmark og Sverige, men samtidig at der er afsat langt flere timer samlet set i grundskoleforløbet i Norge og Finland. Tallene skal dog tolkes med en vis varsomhed på grund af de forskellige opgørelsesmetoder i landene¹².

¹² Rambøll har sammenlignet vores opgørelse med tallene i Nordisk Ministerråds sammenligning af de praktiske/musiske fag, og der er overensstemmelse med disse tal.

Tabel 3.8: Sammenligning af minimumstimetal (absolutte tal)

	Danmark	Sverige	Norge	Finland
Samlet antal minimumstimer for alle praktiske/musiske fag over hele grundskoleforløbet*	1.445 timer	1.408 timer	1.978 timer	2.128 timer

* Inklusiv idræt i Danmark og tilsvarende fag i de øvrige lande

Det bemærkes, at ovenstående tabel indeholder en sammenligning af de *absolutte* minimumstimetal tildelt de praktiske/musiske fag i hele skoleforløbet for de fire nordiske lande. Nordisk Ministerråd har i sin rapport¹³ også redegjort for, hvor stor en *andel* de praktiske/musiske fag udgør af det samlede timetal (for alle fag). I rapporten konkluderes det på den baggrund, at de praktiske/musiske fags andel af de samlede timer i grundskolen er ganske ens. Således udgør de praktiske/musiske fag i Sverige 21,5 pct., i Norge og Finland 25 pct. og i Danmark 23,5 pct. (inklusive valgfag)¹⁴.

3.2 Rammebetingelser I: Vilkår for de praktiske/musiske fag

Den første del af kortlægningen af rammebetingelser omhandler en række **vilkår** for de praktiske/musiske fag i folkeskolen. Vilkårene er afdækket ved hjælp af svar fra kommunale skolechefer, skoleledere, lærere i de praktiske/musiske fag samt registerdata. Afsnittet indledes med en kort redegørelse for de kommunale rammer for fagene. Herefter rettes blikket mod tre temaer, der alle udgør væsentlige rammevilkår for de praktiske/musiske fag. Det gælder udbud af valgfag, linjefagsdækning og timetildeling. Afsnittet afsluttes med en række supplerende resultater om vilkår fra spørgeskemaundersøgelserne.

De kommunale rammer

I spørgeskemaundersøgelsen til de kommunale skolechefer er mål og rammer for arbejdet med de praktiske/musiske fag undersøgt. De væsentligste resultater fremgår af tabellen nedenfor.

Tabel 3.9: Kommunale mål og rammer for de praktiske/musiske fag

	Ja	Nej	Ved ikke
Er der på kommunalt niveau formuleret/udarbejdet en skriftlig politik, konkrete indsatsområder, målsætninger eller lignende specifikt for de praktiske/musiske fag?	17 %	83 %	0 %
Er der på kommunalt niveau fastlagt timetal for de praktiske/musiske fag (inden for de lovfastsatte rammer)?	47 %	52 %	1 %
Er der på kommunalt niveau ansatte med særligt ansvar for de praktiske/musiske fag?	24 %	76 %	0 %
Har man i kommunen igangsat forsøgs- og udviklingsarbejde med praktiske/musiske fag inden for de sidste fem år?	31 %	59 %	10 %
Har man i kommunen erfaring med særlige indsatser inden for praktiske/musiske fag (fx efter- /videreuddannelse, samarbejde på tværs af skoler m.v.)?	45 %	45 %	10 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer (n=71)

Tabellen viser i hovedtræk følgende:

- Relativt få kommuner (17 pct.) har formuleret en skriftlig politik, konkrete indsatsområder, målsætninger eller lignende specifikt målrettet de praktiske musiske fag.
- Knap halvdelen af kommunerne har på kommunalt niveau fastlagt timetal for de praktiske/musiske fag.
- Hver fjerde kommune har ansatte med særligt ansvar for de praktiske/musiske fag.

¹³ Nordisk Ministerråd, *Praktisk-musiske fag i uddanningsystemene i Noden*, TemaNord 2011: 518.

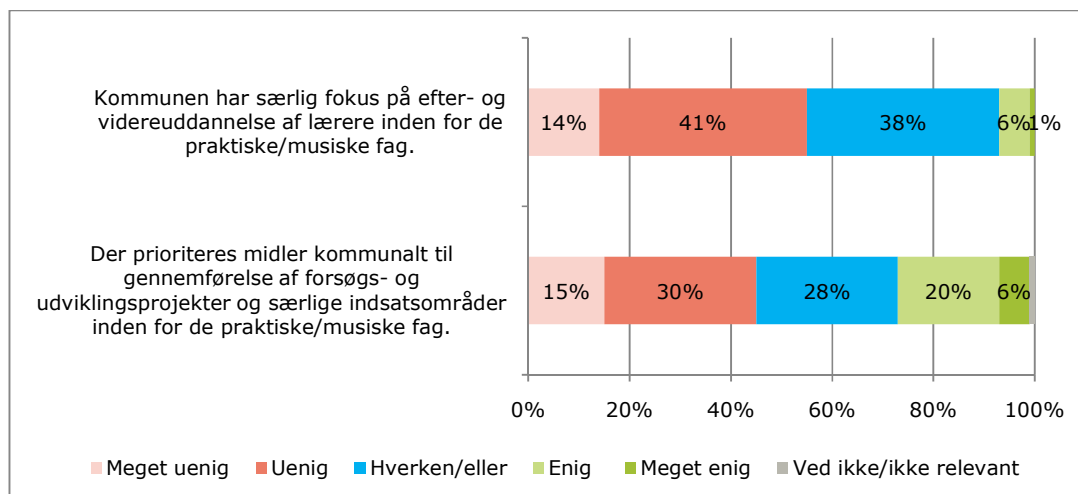
¹⁴ *Ibid*, side 12.

- 31 pct. af kommunerne har igangsat forsøgs- og udviklingsarbejde på området inden for de seneste fem år, og 45 pct. har erfaringer med særlige indsatser inden for de praktiske/musiske fag, fx efter- og videreuddannelse.

Som det vil fremgå af afsnit 3.4, er det hyppigste svar blandt kommunale skolechefer, at der i *mindre grad* er politisk opmærksomhed på de praktiske/musiske fag. Når dette resultat sammenholdes med ovenstående data, er det samlede indtryk, at det langt fra er i alle kommuner, at de praktiske/musiske fag står højt på dagsordenen. Et mindretal af kommunerne har formuleret en skriftlig politik eller mål på området, og det er ikke udbredt praksis at have ansatte med fokus på de praktiske/musiske fag. Forsøgs- og udviklingsarbejde forekommer i nogen grad, og en række kommuner har haft særlige indsatser på området.

Billedet bekræftes i nogen grad af tabellen nedenfor. Efter- og videreuddannelse af lærerne på området synes ikke at få særlig fokus, og flest er uenige i, at der prioriteres midler til de praktiske/musiske fag (end det modsatte synspunkt).

Figur 3.1: De praktiske/musiske fags status ifølge kommunale skolechefer

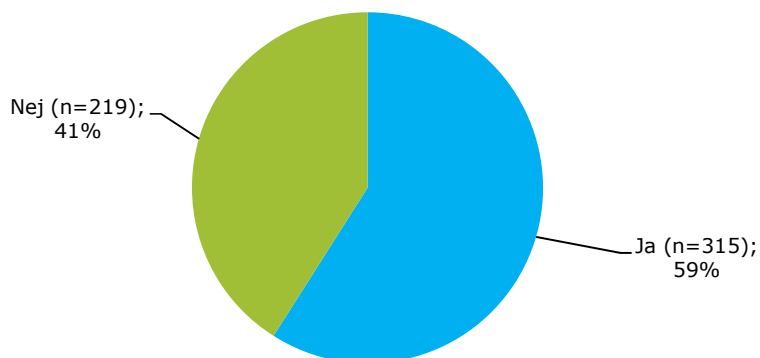

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer (n=71)

Udbud af valgfag

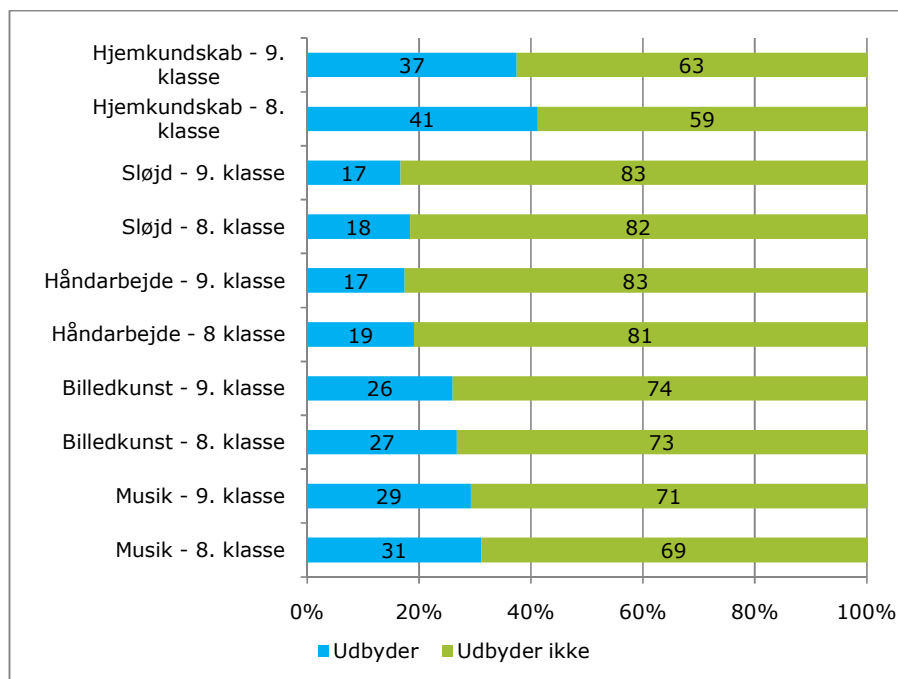
Skolecheferne er tilsvarende blevet spurgt om udbuddet af valgfag inden for de praktiske/musiske fag. På spørgsmålet om, hvorvidt der er et stort udbud af praktiske/musiske valgfag på kommunens skoler, er langt det hyppigste svar "hverken/eller" (49 pct. af skolecheferne). 21 pct. er enige i, at der er et stort udbud, og lidt færre er uenige. Det tyder på, at disse data i højere grad skal indhentes på skoleniveau.

Skoleledernes svar på spørgsmål om valgfag fremgår af figuren nedenfor. Figuren viser, at 59 pct. af skolerne har valgfag inden for de praktiske/musiske fag.

Figur 3.2: Udbyder jeres skole praktiske/musiske fag som valgfag?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere (n=534)

Andelen af skoler med valgfag på forskellige klassetrin og fag fremgår af figuren nedenfor.

Figur 3.3: Udbud af valgfag fordelt på fag og klassetrin

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere (n=534)

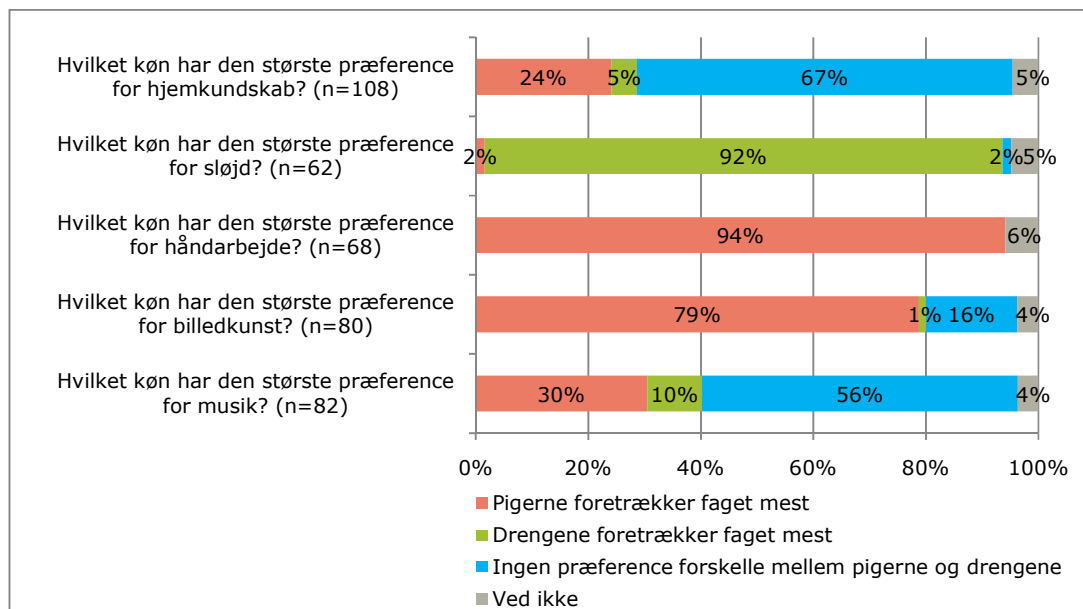
Figuren viser en relativ jævn fordeling mellem valgfagene. Sløjd og håndarbejde (begge 9. klasse) er mindst udbredt, da 83 pct. af skolerne ikke har valgfag på disse områder. Herefter følger samme fag på 8. klassetrin. Lidt flere skoler udbyder billedkunst og musik, mens de fleste (om end stadig ca. 3-4 ud af 10 skoler med valgfag) har valgfag i hjemkundskab.

Samlet set viser kortlægningen, at der eksisterer et relativt begrænset udbud af flere af de praktiske/musiske fag som valgfag på skolerne. Det bemærkes, at der ikke foreligger opdaterede registerdata om skolernes udbud af valgfag.

Ud over udbuddet af valgfag har kortlægningen også afdækket **valgfag fordelt på køn** – forstået som henholdsvis drenge og pigers præferencer for fagene. Der er spurgt til, om skolelederne vurderer, at elevernes køn har indflydelse på elevernes præferencer for praktiske/musiske fag, når der vælges valgfag. Hertil har 43 pct. svaret ja, 40 pct. nej og 17 pct. ved ikke.

Kortlægningen viser videre, at der er en klar tendens til, at fagene vurderes at appellere forskelligt til eleverne således, at piger i udpræget grad foretrækker håndarbejde og billedkunst og drengene i lige så høj grad foretrækker sløjd. Både hvad angår hjemkundskab og musik angiver over halvdelen af skolelederne, at de ikke oplever, at der er forskelle mellem drengenes og pigernes præferencer for fagene. Blandt de skoleledere, der imidlertid mener, at der er en forskel, vurderer knap en tredjedel (24 pct. i hjemkundskab og 30 pct. i musik), at det er pigerne, der har størst præference for fagene (24 pct. i hjemkundskab og 30 pct. i musik). På tværs af fagene tegner skoleledernes besvarelser således et billede af, at de praktiske/musiske fag - med undtagelse af sløjd - kun i et begrænset omfang virker til at appellere til drengene i folkeskolen.

Figur 3.4: Elevernes præferencer for de praktiske/musiske fag fordelt på køn

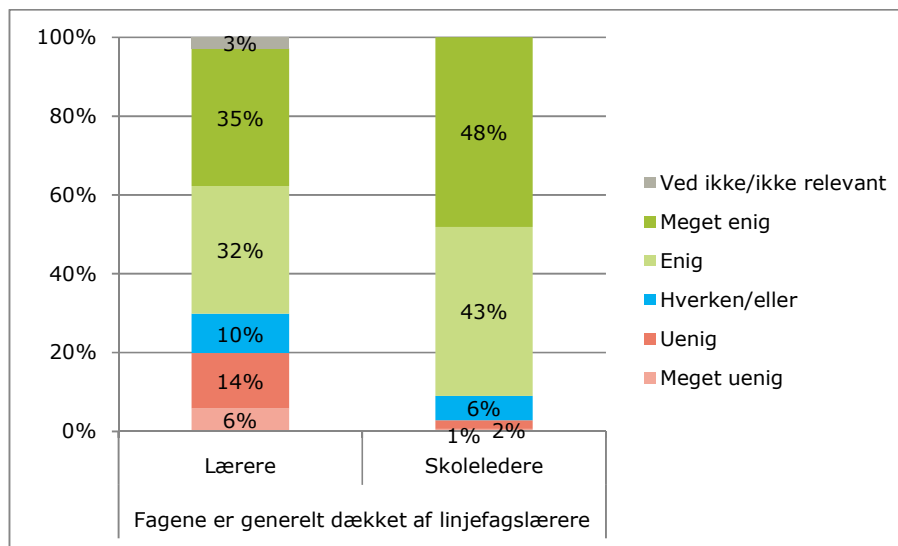
Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere

Linjefagsdækning

Der er blandt skolecheferne en klar vurdering af, at undervisningen i høj grad varetages af linjefagsuddannede lærere. Tre ud af fire skolechefer har i spørgeskemaundersøgelsen svaret, at de er enige eller meget enige i, at undervisningen i de praktiske/musiske fag i høj grad varetages af lærere med linjefagsuddannelsen inden for de praktiske/musiske fag.

Skoleledernes og lærernes vurdering af linjefagsdækningen fremgår af figuren nedenfor.

Figur 3.5: Skolelederes og læreres vurdering af linjefagsdækning

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere ($n=534$) og lærere ($n=903$)

Det generelle billede blandt skolelederne er, at fagene er dækket af lærere med linjefag. 48 pct. af skolelederne er meget enige og 43 pct. enige i udsagnet. Lærerne vurderer tilsvarende, at der generelt er tale om dækning af linjefagslærere, om end vurderingen er lidt mindre positiv end for skoleledernes vedkommende.

Samlet set tyder spørgeskemadata således på, at der generelt er relativt høj linjefagsdækning i de praktiske/musiske fag i folkeskolen.

I kortlægningen er der tilsvarende gjort brug af tilgængelige registerdata om lærernes linjefagsmæssige forudsætninger. Her trækker kortlægningen på data fra UNI-C. I en undersøgelse af linjefagsdækningen i folkeskolen fra 2009¹⁵ fremgår det for hvert af de praktiske/musiske fag, hvor stor en andel af klasserne på de enkelte klassetrin, der bliver undervist af henholdsvis linjefagsuddannede lærere, lærere med kompetencer svarende til linjefag og lærere med andre kompetencer.

I tabellen nedenfor er de relevante data for de praktiske/musiske fag (idræt undtaget) præsenteret. Det bemærkes, at kompetencer svarende til linjefag af UNI-C blev defineret som: Lærere med efter-/videreuddannelse, der vurderes at give kompetence svarende til linjefag. Lærerne har f.eks. en anden kompetencegivende uddannelse eller deltaget i længerevarende kursusforløb. Skolens leder er blevet bedt om foretage et skøn i denne forbindelse.

¹⁵ [http://www.uvm.dk/~media/Files/Udd/Videre/PDF09/090706_Rapport_linjefag_2009.ashx.](http://www.uvm.dk/~media/Files/Udd/Videre/PDF09/090706_Rapport_linjefag_2009.ashx)

Tabel 3.10: Linjefagsdækning i de praktiske/musiske fag (fordelt på fag og klassetrin)

	Alle klassetrin	1. kl.	2. kl.	3. kl.	4. kl.	5. kl.	6. kl.	7. kl.
Sløjd								
Antal klasser indberettet	4.943				616	2.247	1.648	432
Linjefagsuddannelse	81%				80%	81%	81%	81%
Komp. svarende til linjefag	15%				16%	15%	15%	14%
Andre kompetencer	4%				4%	4%	4%	5%
Håndarbejde								
Antal klasser indberettet	5.043				2.278	1.865	578	322
Linjefagsuddannelse	69%				70%	67%	72%	71%
Komp. svarende til linjefag	20%				20%	22%	17%	18%
Andre kompetencer	11%				10%	12%	11%	11%
Hjemkundskab								
Antal klasser indberettet	4.448				232	499	2.287	1430
Linjefagsuddannelse	65%				59%	61%	66%	65%
Komp. svarende til linjefag	20%				21%	22%	20%	20%
Andre kompetencer	15%				20%	17%	14%	15%
Musik								
Antal klasser indberettet	14.044	2.388	2.425	2.382	2.366	2.347	2.136	
Linjefagsuddannelse	73%	64%	70%	74%	78%	77%	77%	
Komp. svarende til linjefag	18%	22%	19%	18%	15%	16%	15%	
Andre kompetencer	9%	15%	11%	8%	7%	7%	8%	
Billedkunst								
Antal klasser indberettet	11.863	2.381	2.423	2.381	2.364	2.314		
Linjefagsuddannelse	59%	51%	55%	59%	65%	66%		
Komp. svarende til linjefag	23%	27%	25%	23%	21%	20%		
Andre kompetencer	18%	23%	20%	18%	14%	14%		

Kilde: Registerdata fra UNI-C's undersøgelse af linjefagsdækning i folkeskolen (2009)

Tabellen viser, at linjefagsdækningen er størst (samlet set på tværs af klassetrin) i sløjd. Her har mere end otte ud af 10 klasser linjefagsuddannede lærere, og kun 4-5 pct. falder i kategorien "andre kompetencer". Billedet er stabilt over klassetrin. De øvrige fag ligger noget lavere med billedkunst som lavest dækning af lærere med linjefag, idet 59 pct. af klasserne samlet set har modtaget undervisning af en lærer med linjefagsuddannelse. De øvrige fag svinger fra 65-69 pct. på det overordnede niveau med visse forskelle mellem klassetrin.

Hvis man sammenligner med de to øvrige fagblokke i folkeskolens fagrække, kan man se, at linjefagsdækningen er ganske høj for udvalgte praktiske/musiske fag. Således ligger sløjd på et sammenligneligt niveau med de øvrige "topscorere", som (udover fransk og tysk) er fysik/kemi (82 pct.) fra den naturfaglige blok og engelsk (78 pct.) fra den humanistiske blok. Håndarbejde og hjemkundskab er på niveau med to af folkeskolens store fag, nemlig dansk (71 pct.) og matematik (63 pct.). Endelig er der en række fag fra særligt den humanistiske fagblok, som har begrænset linjefagsdækning (samfundsfag, historie og særligt kristendomskundskab), samt natur/teknik fra den naturfaglige fagblok. Disse fag har alle linjefagsdækning, der ligger noget eller markant under de praktiske/musiske fag.

Sammenfattende kan det konstateres, at hovedparten af undervisningen i de praktiske/musiske fag varetages af lærere med linjefagsuddannelse. Billedkunst ligger lavest, mens sløjd har den bedste linjefagsdækning. Særligt i billedkunst og hjemkundskab varetager en vis andel af lærere med "andre kompetencer" undervisningen. Også her kan der sammenholdes med de kommunale skolechefer vurdering, hvor der synes at være god overensstemmelse med registerdata med det forbehold, at der særligt synes at være udfordringer for faget billedkunst.

Blandt de deltagende lærere på symposierne blev det nævnt, at billedkunsthaget i indskolingen på nogle skoler bliver varetaget af fx klasselæreren på grund af "fållærerprincippet" i skolens fagfordeling. Dette kan være en del af forklaringen på den lave linjefagsdækning i billedkunst særligt gør sig gældende i indskolingen, og det ses da også af tabellen ovenfor, at linjefagsdækningen stiger i takt med højere klassestrin. Hvor 51-59 pct. af klasserne i indskolingen undervises af en lærer med linjefagsuddannelse, er dækningen af lærere med linjefag i billedkunst på 4.-5. klassestrin på omkring 65 pct.

Registerdata for lærernes linjefagsmæssige forudsætninger fra UNI-C's undersøgelse er baseret på oplysninger fra en spørgeskemaindsamling blandt skolelederne¹⁶. I UNI-C's undersøgelse er linjefagsdækningen således opgjort på klasseniveau, og tallene afspejler, hvor stor en del af undervisningen, der dækkes af linjefagskvalificerede lærere.

Et andet relevant aspekt i den sammenhæng er *de enkelte læreres* uddannelsesmæssige forudsætninger. I nærværende kortlægning har vi i spørgeskemaundersøgelsen til lærerne spurgt ind til deres uddannelsesbaggrund. Blandt de 903 lærere, der svarede på i spørgeskemaundersøgelsen (i efteråret 2011), var der samlet set 73 pct. med en linjefagsuddannelse (jf. tabellen nedenfor). Her var andelen af lærere med linjefagsuddannelse højest i musik (79 pct.) og lavest i håndarbejde (66 pct.)¹⁷.

Tabel 3.11: Lærernes uddannelsesmæssige baggrund (i kortlægningen)

	Linjefagsuddannet inden for faget	Uddannelsesmæssige kompetencer svarende til linjefaget	Anden relevant faglig baggrund	Relevante realkompetencer	Ingen af ovennævnte	Antal i alt
Musik	79%	7%	6%	6%	2%	231
Billedkunst	76%	6%	6%	3%	9%	199
Håndarbejde	66%	12%	7%	8%	7%	169
Sløjd	72%	12%	5%	6%	5%	156
Hjemkundskab	67%	5%	5%	5%	18%	148
I alt	73%	8%	6%	6%	8%	903

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

Det er i denne sammenhæng vigtigt at fremhæve, at disse tal for *lærernes* uddannelsesbaggrund fra kortlægningen *ikke* direkte kan sammenlignes med registerdata fra UNI-C, der er opgjort på klasseniveau. Dog er begge typer af data repræsentative: UNI-C's undersøgelse i forhold til det samlede antal folkeskoler (og klasser), og Rambølls spørgeskemaundersøgelse i forhold til lærerne i de praktiske/musiske fag. Førstnævnte undersøgelse viser, at hovedparten af klasserne i de praktiske/musiske fag dækkes af lærere med linjefagsuddannelse. Tilsvarende er hovedparten af de deltagende lærere i kortlægningen (ca. tre ud af fire) linjefagsuddannet inden for faget.

¹⁶ Indberetningsskemaer er udsendt til samtlige ledere på landets folkeskoler med normalklasser, heraf svarede 1280 skoler (svarende til 84 pct. af skolerne) som vurderes repræsentative mht. geografisk placering og skolestørrelse (UNI-C's undersøgelse).

¹⁷ Det bemærkes, at disse tal bekræfter det billede, som Finn Holst fandt i sin undersøgelse blandt musiklærere fra 2008/2009, hvor 79 pct. af de deltagende lærere havde en linjefagsuddannelse i musik, jf. Finn Holst: *Timetalsundersøgelse - Musik i Folkeskolen*, 2. udgave, 2009.

Timetildeling

Det sidste af de tre specifikke rammevilkår, der er undersøgt i kortlægningen, er skolernes planlagte timetildeling i de praktiske/musiske fag.

Indledningsvist kan det også i forhold til dette tema konstateres, at en meget stor andel af de kommunale skolechefer mener, at kommunens skoler gennemfører undervisning i overensstemmelse med de **vejledende årlige undervisningstimetal**. 86 pct. er enige eller meget enige i, at dette er tilfældet (data fra Rambølls spørgeskemaundersøgelse).

Registerdata om planlagte timetal i folkeskolen er indhentet via UNI-C¹⁸. I det følgende redegøres for henholdsvis minimumstimetal og vejledende timetal, som de har været planlagt gennemført på folkeskolerne i henholdsvis skoleårene 2007-08 til 2009-10 (minimumstimetal) og skoleåret 2009-10 (vejledende timetal).

Minimumstimetal: I folkeskoleloven (og den relevante bekendtgørelse) er der, som tidligere beskrevet, fastsat minimumstimetal for fagblokken "praktiske/musiske fag". Disse regler danner en timemæssig ramme inden for hvilken, de enkelte skoler kan fordele timer i forhold til de enkelte fag og klassetrin.

Nedenstående tabel viser fordelingen af skoler, der på de enkelte klassetrin har planlagt med timer henholdsvis under, på og over minimumstimeantallet i skoleårene 2007-08 til 2009-10¹⁹.

Tabel 3.12: Andel skoler, der for de enkelte klassetrinsgrupper/afdelinger har planlagt med timer hhv. under, på og over minimumstimeantallet i den praktiske/musiske fagblok²⁰

Praktiske/musiske fag (fagpakke) ²¹			
	Under	På	Over
1. - 3. Klasse	1%	3%	96%
4. - 6. klasse	7%	14%	79%
7. - 9. klasse	12%	0%	87%

Som det fremgår af tabellen, er det særligt på de ældste klassetrin, at der er skoler, der planlægger at tildele eleverne færre timer, end det der er lovmæssigt bestemt som minimumstimeantallet for de praktiske/musiske fag (12 pct.)²².

Ser man på andelen af elever, for hvem der på de enkelte klassetrinsgrupper er planlagt med timer henholdsvis under, på og over minimumstimeantallet, ser billedet tilsvarende ud. Der er således ingen forskel på andelen af skoler og andelen af elever, i forhold til hvor/for hvem der planlægges med mindre end minimumstimetallet. Af tabellen nedenfor fremgår det således også, at der er forholdsvis stor forskel på klassetrinsgrupperne i forhold til, hvorvidt der er planlagt med færre timer end det fastsatte minimumstimetal i de praktiske/musiske fag. Særligt i indskoling ser det således ud til, at der planlægges i henhold til gældende regler om minimumstimeantal – og i mange tilfælde over det krævede. Her er det kun 1 pct. af eleverne, for hvem der ikke planlægges med en tildeling af timer der ligger på eller over minimumstimetallet. På mellemtrinnet er det 7 pct. og i udskoling er det 12 pct., for hvem der planlægges med en timetildeling der ligger under minimumstimetallet.

¹⁸ For en redegørelse for datagrundlag, se afsnit 2.2.

¹⁹ Det skal igen understreges, at der er tale om *planlagte* timer og ikke faktisk afholdte timetal.

²⁰ Det skal påpeges, at da minimumstimetallet gælder for den samlede fagpakke, indeholdes ligeledes timetal for idræt, som ikke er en del af denne undersøgelse.

²¹ Tallene summerer ikke i alle tilfælde til 100 pct. pga. afrunding.

²² Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen under Ministeriet for Børn og Undervisning fører tilsyn med kommuner og skoler, der planlægger færre timer end minimumstimetallene.

Tabel 3.13: Andel elever, for hvem der på de enkelte klassetrinsgrupper/afdelinger er planlagt med timer hhv. under, på og over minimumstimeantallet

Praktiske/musiske fag (fagpakke) ²³			
	Under	På	Over
1. - 3. klasse	1%	3%	96%
4. - 6. klasse	7%	14%	78%
7. - 9. klasse	12%	1%	87%

Vejledende timetal: Ud over minimumstimetallene er der i timetalsbekendtgørelsen²⁴ opstillet vejledende timetal i hvert af de praktiske/musiske fag på hvert klassetrin i grundskolen (dvs. de klassetrin, hvor fagene er obligatoriske). Det bør bemærkes, at timerne til håndarbejde/sløjd/hjemkundskab er slået sammen i opgørelserne. Derfor giver det ikke umiddelbart et billede af, hvorvidt skolerne planlægger timer over, på eller under et vejledende timetal i hvert af fagene håndarbejde, sløjd og hjemkundskab, da der ikke findes vejledende timetal for de tre fag enkeltvis, ligesom der ikke eksisterer et vejledende timetal inden for de enkelte klassetrin i hvert af disse tre fag.

Af nedenstående tabel fremgår det, hvorledes skolerne har planlagt timetallene i hvert af de praktiske/musiske fag set i forhold til de vejledende timetal i skoleåret 2009-10.

Tabel 3.14: Andel skoler hvor der på de enkelte klassetrin er planlagt med timer hhv. under, på og over det vejledende timetal

	Musik			Billedkunst			HSH ²⁵		
	Under	På	Over	Under	På	Over	Under	På	Over
1. klasse	1%	70%	29%	1%	64%	35%			
2. klasse	17%	80%	3%	11%	85%	4%			
3. klasse	26%	72%	2%	19%	79%	2%			
4. klasse	20%	78%	2%	14%	83%	2%	6%	79%	16%
5. klasse	1%	68%	31%	1%	61%	38%	49%	46%	6%
6. klasse	2%	81%	17%				38%	46%	16%
7. klasse							61%	32%	8%

Det fremgår, at der er en del skoler, der planlægger med færre timer i de enkelte fag på de enkelte klassetrin end det anbefalede. Dette er også det billede, der fremkommer, når man ser på elevernes tildeling af timer i de enkelte fag på de enkelte klassetrin. I denne sammenhæng skal det dog bemærkes, at en skole, der planlægger med færre timer på et klassetrin (fx i 1 klasse), samtidig kan planlægge med flere timer på et andet klassetrin i samme klassetrinsgruppe (fx i 2. eller 3. klasse), således at det samlede timetal for hele klassetrinsgruppen ligger over det vejledende timetal.

Af nedenstående tabel fremgår det, hvor stor en andel af eleverne, for hvem der på de enkelte klassetrin er planlagt med timer henholdsvis under, på og over det vejledende timetal.

²³ Tallene summerer ikke i alle tilfælde til 100 pct. pga. afrunding.

²⁴ <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=25182>.

²⁵ Håndarbejde, sløjd og hjemkundskab.

Tabel 3.15: Andel elever, for hvem der på de enkelte klassetrin er planlagt med timer hhv. under, på og over det vejledende timeantal

	Musik			Billedkunst			HSH		
	Under	På	Over	Under	På	Over	Under	På	Over
1. klasse	1%	70%	30%	1%	65%	34%			
2. klasse	17%	80%	2%	12%	85%	3%			
3. klasse	24%	74%	2%	19%	79%	2%			
4. klasse	18%	80%	2%	14%	83%	2%	6%	79%	16%
5. klasse	1%	66%	33%	1%	60%	40%	49%	44%	7%
6. klasse	2%	81%	17%				37%	46%	17%
7. klasse							60%	32%	7%

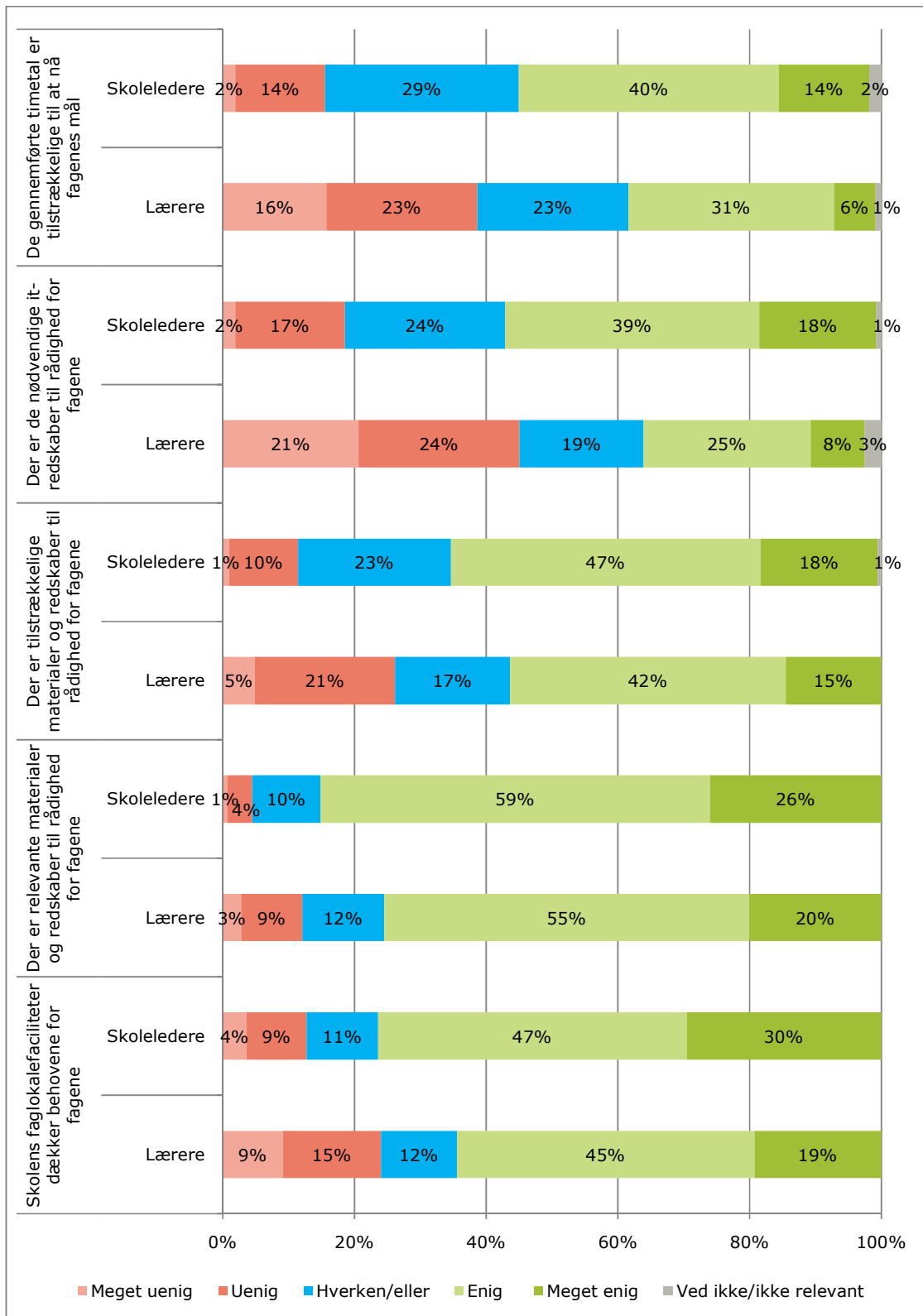
Også på elevniveau er der en del elever, hvor der ikke er planlagt i henhold til det vejledende timetal, og det er her særligt i fagene håndarbejde, sløjd og hjemkundskab, hvor der er planlagt med færre timer end det vejledende. For billedkunst og musik gælder det, at flertallet af elever får planlagt timer på niveau med det vejledende timetal. Der er dog også her en del elever, hvor der ikke er planlagt i henhold til det vejledende timetal.

Supplerende resultater om vilkår

Nedenfor afrapporteres en række forhold relateret til rammebetingelser forstået som vilkår. Resultaterne er baseret på svar fra skoleledere og lærere, suppleret med tendenser fra de afholdte symposier med samme personalegrupper.

I figuren nedenfor er sammenholdt svar fra både skoleledere og lærere i forhold til en række supplerende spørgsmål relateret til vilkår for de praktiske/musiske fag.

Figur 3.6: Vilkår for de praktiske/musiske fag

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903) og skoleledere (n=534).

Den første dimension omhandler det ovenfor nævnte emne om **timetal**, men hvor dette kobles med, om skoleledere og lærere mener, om de *gennemførte* timetal (og ikke planlagte) er tilstrækkelige til at nå fagenes mål. Det gør sig her gældende, at skolelederne er mere positive i deres vurdering end lærerne. Størstedelen af skolelederne vurderer, at de gennemførte timetal er tilstrækkelige til at nå fagenes mål (om end 29 pct. svarer hverken/eller til dette spørgsmål). Lærerne er derimod delte i spørgsmålet. 37 pct. mener, at fagenes mål kan opfyldes med de eksisterende timetal, mens en tilsvarende andel (39 pct.) mener, at det ikke er muligt. Særligt sløjd- og hjemkundskabslærere er enige i, at timetallet er tilstrækkeligt, hvorimod musik- og billedkunstlærere er mere kritiske.

På de gennemførte symposier var spørgsmålet om timetal og timestfordeling et tema, der blev prioriteret. Det blev fremhævet, at de nuværende timetalsregler ikke begunstiger de praktiske/musiske fag, og det blev anset for problematisk, at timetallene for de enkelte fag er vejledende. Tilsvarende blev "klumpen", som det blev benævnt, dvs. det samlede timetal for hjemkundskab, sløjd og håndarbejde kritiseret. Generelt var holdningen, at timetalsregler er særdeles vigtige – både i forhold til fagenes status og som rammebetingelse for læring (hvor meget kan nås inden for de timestmæssige rammer). Samlet er det indtrykket, at oplevelsen af begrænsede timetal var mere markant på symposierne end de resultater, som spørgeskemaundersøgelsen viser, om end det stadig må betragtes som et væsentligt resultat, at 4 ud af 10 lærere ikke mener, at fagenes mål kan nå indenfor de gennemførte timetal.

It-redskaber som tema har ikke været fremhævet på de afholdte symposier. Spørgeskemaundersøgelsen til lærere viser, at 45 pct. er enten uenige eller meget uenige i, at der er de nødvendige it-redskaber til rådighed. Nedbrudt på fag er det særligt musikk lærere, der ikke er tilfredse på dette område.

For så vidt angår **materialer** – som indlysende er afgørende i fag, der arbejder med forskellige materialer (træ, stof, metal, ingredienser mv.) – er der spurgt til, om der er dels *tilstrækkelige* materialer, dels *relevante* materialer til rådighed. Kortlægningen viser, at der særligt er enighed blandt skoleledere og lærere om, at der er relevante materialer til rådighed i fagene. Hovedparten vurderer også, at materialerne er tilstrækkelige, men det konstateres dog, at hver fjerde lærer oplever udfordringer på dette område. Det er særligt lærere inden for musik og hjemkundskab, der angiver at have udfordringer med tilstrækkelige materialer.

Endelig dokumenterer spørgeskemaundersøgelserne til lærere og skoleledere, at det generelt er oplevelsen, at **faglokalefaciliteterne** dækker fagenes behov. Som for flere andre spørgsmål er der dog også her en gruppe af lærere (ca. en fjerdedel), der ikke er enige i dette. På symposierne blev faglokaler også drøftet, men det var meget forskelligt fra skole til skole, om man oplevede problemer med de fysiske rammebetingelser.

Tabellen nedenfor viser lærernes vurdering af mulighederne for efter- og videreuddannelse.

Tabel 3.16: Muligheder for videre-/efteruddannelse

	Meget uenig	Uenig	Hverken/eller	Enig	Meget enig	Ved ikke/ikke relevant
Der er gode muligheder for videre-/efteruddannelse inden for faget.	27%	28%	25%	12%	1%	6%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

Resultatet peger på en central udfordring for de praktiske/musiske fag. Over halvdelen af lærerne er meget uenige eller uenige i, at der er gode muligheder for at efteruddanne sig inden for faget. Denne problemstilling var et prioriteret tema på symposierne, hvor der blev peget på dels manglende ressourcer, dels at udbud af relevant efteruddannelse er begrænset. Det er undersøgt, om der er forskelle i svarene fra fag til fag, men dette er ikke tilfældet.

I tabellen nedenfor er skolelederne blevet bedt om at forholde sig til lærernes kvalifikationer. Resultatet indikerer ikke umiddelbart markante kompetenceudfordringer. 90 pct. af skolelederne

erklærer sig enige eller meget enige i, at lærerne generelt er kvalificerede til at undervise på området.

Tabel 3.17: Vurdering af lærernes kvalifikationer

	Meget uenig	Uenig	Hverken/eller	Enig	Meget enig	Ved ikke/ikke relevant
Skolens lærere er generelt kvalificerede til at undervise i de praktiske/musiske fag.	1%	2%	8%	47%	43%	1%

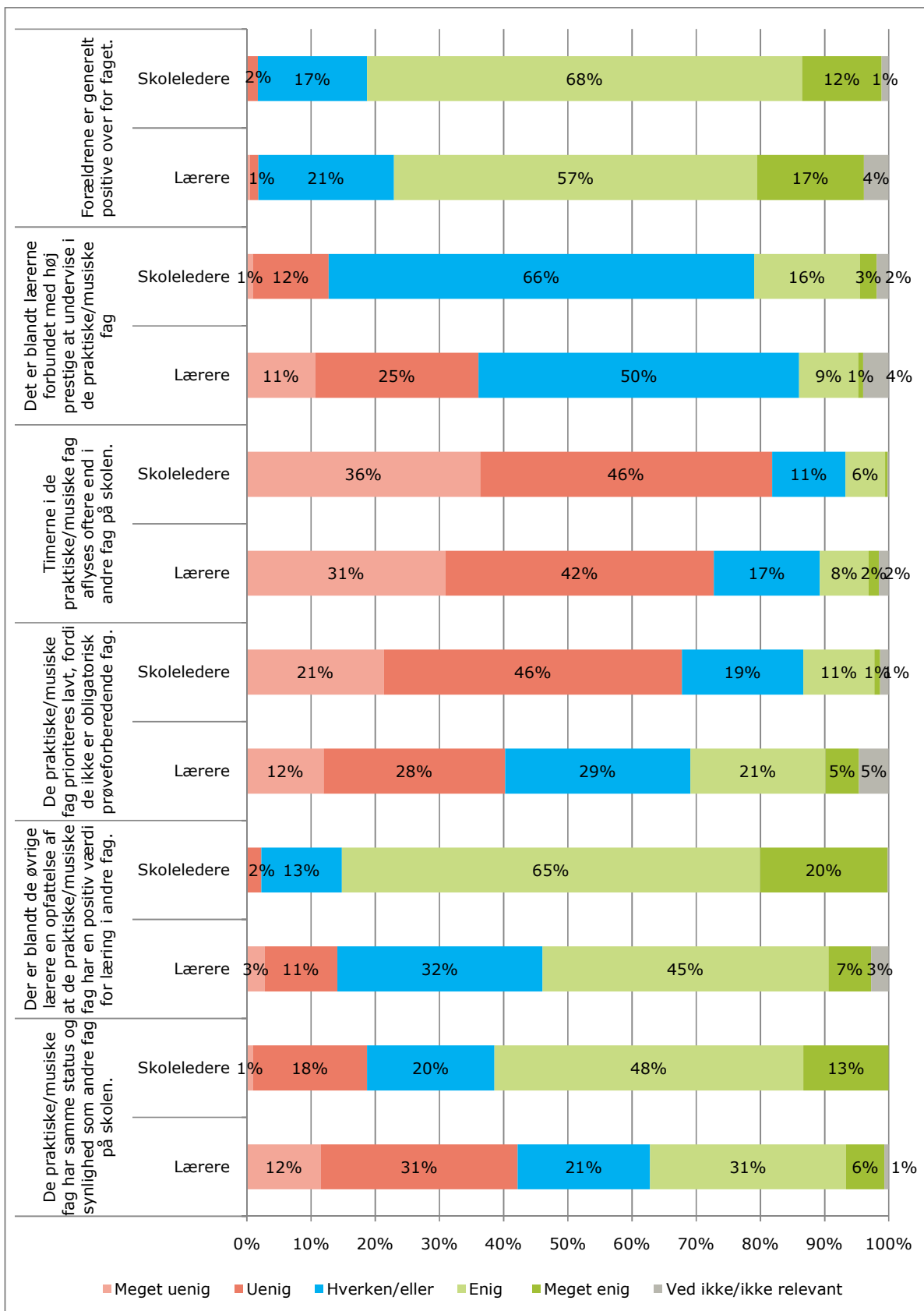
Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere ($n=534$)

3.3 Rammebetingelser II: Status for de praktiske/musiske fag

I dette afsnit går vi fra de overordnede rammevilkår til den **status**, som de praktiske/musiske fag har i folkeskolen. En vis grad af status og anseelse blandt de aktører, der virker i og omkring skolen må anses som afgørende for, at de praktiske/musiske fag kan leve op til de mål og forventninger, som er til fagene.

I nedenstående figur har vi sammenfattet en række spørgsmål, der hver for sig og samlet set giver et billede af de praktiske/musiske fags status i folkeskolen i dag. Det bemærkes, at det er valgt at stille respondenterne (i dette tilfælde skoleledere og lærere) over for en række markante udsagn med henblik på at få ledere og lærere til at tage stilling til status for de praktiske/musiske fag.

Figur 3.7: Status for de praktiske/musiske fag

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903) og skoleledere (n=534)

Der redegøres i det følgende for ovenstående dimensioner med vægt på de emner, hvor kortlægningen peger på de mest markante resultater.

Status og synlighed for de praktiske/musiske fag sammenlignet med øvrige fag i folkeskolen afdækkes via flere spørgsmål i ovenstående "spørgsmålsbatteri". Det fremgår af tabellen, at en betydelig andel af de lærere, der underviser i de praktiske/musiske fag, har en oplevelse af, at fagene ikke tildeles samme status og synlighed som andre fag på skolen. Således er mere end 4 ud af 10 lærere uenige eller meget uenige i, at fagene har samme status som øvrige fag på skolen. Yderligere analyse af data viser ingen nævneværdige forskelle afhængig af det fag, som lærerne primært underviser i. Det bemærkes samtidig, at denne problemstilling er en del mere udbredt blandt lærerne end blandt skolelederne. Også i forhold til spørgsmålet om, hvorvidt det er forbundet med høj prestige at undervise i fagene, er det en sammenlignelig andel (36 pct.), der er uenige eller meget uenige. Det bemærkes i den sammenhæng, at en meget stor andel svarer hverken/eller på dette spørgsmål.

For så vidt angår **forældrenes opbakning**, viser spørgeskemaundersøgelserne, at forældrene bakker op om de praktiske/musiske fag. Både skoleledere og lærere mener i udpræget grad, at forældrene er positivt stemte over for fagene. Det er således kun ganske få, der er uenige i dette. De afholdte symposier afslørede en lidt anden holdning til forældrenes opbakning. Om end forældreopbakning ikke blev prioriteret på symposierne som en af de væsentligste udfordringer, så blev emnet omtalt som et opmærksomhedspunkt. Der blev peget på, at det er vigtigt at styrke forældrenes involvering i fagene for derigennem at sikre en øget status af de praktiske/musiske fag. Det blev fremhævet, at forældre ofte ikke kender navnene på de lærere, der underviser i disse fag, bl.a. som følge af at lærerne i disse fag ofte ikke er en del af dialogen omkring skole-hjem-samarbejde. Forældrene skal i højere grad aktiveres ifølge deltagerne, bl.a. fremhævede nogle deltagere, at forældrene skal være med til at stille krav til undervisningen i de praktiske/musiske fag.

Det fremhæves ofte, at et fags prioritering og status kan måles på dels timetallet, dels hvorvidt et fag er et **prøvefag**²⁶. I nærværende kortlægning er der spurgt til, hvorvidt det er en problemstilling for fagenes status, at de ikke er **prøveforberedende**. Umiddelbart viser kortlægningen ikke en sammenhæng mellem oplevelsen af lav prioritering af fagene og det faktum, at fagene ikke er prøveforberedende. Dette er særligt tilfældet for skolelederne, hvor kun 1 ud af 10 er enige eller meget enige i, at manglende prøvefag er ensbetydende med lav status. Imidlertid skal det fremhæves, at en vis andel af lærerne (26 pct.) er enige eller meget enige i, at de praktiske/musiske fag prioriteres lavt, fordi der ikke er tale om prøvefag. De afholdte symposier afslørede meget forskellige holdninger til dette spørgsmål. Nogle deltagere så betydelige potentialer ved i højere grad at tænke i prøver (og test) på det praktiske/musiske område, idet man ad denne vej kan være med til at højne fagenes status. Andre argumenterede for det vanskelige i at prøvebelægge de praktiske/musiske fag, idet fagenes karakter ikke i samme grad egner sig, ifølge deltagerne, til prøver, som det er tilfældet i mere boglige fag.

Kortlægningen viser endvidere, at skoleledere og lærere i høj grad vurderer, at der blandt de *øvrige* lærere er en opfattelse af, at **de praktiske/musiske fag har en positiv værdi for læring i skolens andre fag**. Spørgsmålet relaterer sig til dels det forhold, at man kan anvende praktiske/musiske færdigheder i andre fag (*education through the arts*²⁷), dels at der kan være en egentlig effekt ved at bruge kreative kompetencer i *øvrige* fag (den såkaldte transfereffekt²⁸). Spørgeskemaundersøgelsen viser, at næsten samtlige skoleledere mener, at denne positive værdi er til stede. Over halvdelen af lærerne er tilsvarende positive, men der er også en stor andel (32 pct.), der svarer hverken/eller på spørgsmålet. Der er generelt ikke de store forskelle i denne vurdering fra fag til fag (for lærerne), men den positive vurdering er dog stadig lidt højere for

²⁶ Der kan bl.a. henvises til den samtidige evaluering af forsøg med de praktiske/musiske fag, som gennemføres af Rambøll, AKF og DPU, hvor data peger på dette.

²⁷ Se Bamford & Qvortrup: *The Ildsjæl in the Classroom*, Kunstrådet, 2006.

²⁸ Se AKF v/ Hjelmar og Plauborg: *Kompetencer fra kreative fag i gymnasieskolen*, AKF, 2010. og Frede V, Nielsen: *Musik og transfer: Hvad siger forskningen? I For skolen og for livet*. København: Sankt Annæ.

fagene billedkunst og sløjd. Dette kan hænge sammen med muligheden for at anvende de tilegnede færdigheder, fx i forbindelse med præsentationer i andre fag. De afholdte symposier har generelt bakket op om, at de praktiske/musiske fag kan have en positiv værdi for læring i andre fag. Der var dog også en erkendelse af, at potentialet ikke udnyttes fuldt ud, og at der kan gøres mere på området. I forhold til rammebetingelser handler det således om i højere grad at tænke i sammenhænge og samarbejde mellem de praktiske/musiske fag og øvrige fag – også som middel til at øge fagenes status. En egentlig effekt på dette område skal med andre ord hjælpes på vej.

Endelig konstateres det, at **aflysning af timer** ikke synes at være et mere udbredt problem for de praktiske/musiske fag i forhold til øvrige fag i skolen.

Tabellen nedenfor indeholder afrapporteringen af en række supplerende spørgsmål udelukkende stillet i spørgeskemaundersøgelsen til lærerne.

Tabel 3.18: Fagenes status blandt lærere i de praktiske/musiske fag

	Meget uenig	Uenig	Hverken/eller	Enig	Meget enig	Ved ikke/ikke relevant
Skoleledelsen prioriterer faget ved time/fagfordelingen (fx ved linjefagsdækning)	8%	15%	25%	38%	11%	3%
Elevernes fravær er højere end i andre fag	48%	38%	9%	1%	1%	3%
Eleverne er generelt positive over for faget	1%	2%	5%	51%	41%	0%
Faget bakkes op af ledelse og kolleger	2%	5%	24%	53%	14%	1%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

De to spørgsmål, der omhandler eleverne, peger ikke på væsentlige udfordringer. Der er ifølge lærerne ikke højere fravær i disse fag end i andre fag, og eleverne er generelt positive over for de praktiske/musiske fag. Det bemærkes, at der ikke er nævneværdige forskelle, når svarene brydes ned på de enkelte fag.

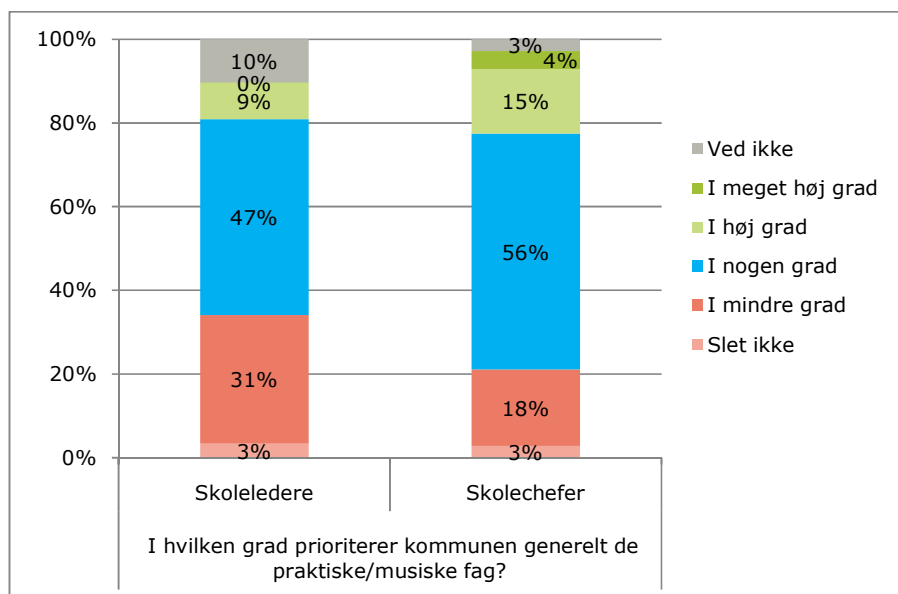
Det ser også ud til, at de praktiske/musiske fag bakkes op af ledelse og kolleger, idet 2/3 af respondenterne enten er enige eller meget enige på dette felt. 1 lærer ud af 4 angiver dog hverken/eller til dette spørgsmål. Heller ikke på denne dimension er der forskel fra fag til fag. For så vidt angår time-/fagfordeling – og skoleledelsens prioritering i denne sammenhæng – er den overvejende del af lærerne enige i, at de praktiske/musiske fag prioriteres. Imidlertid angiver hver fjerde lærer, at der ikke sker den nødvendige prioritering, og på dette felt er der tilsyneladende en udfordring i at skabe de rette rammer for undervisningen. Timetal og timefordeling var et prioriteret og væsentligt tema på symposierne, som det er nævnt ovenfor.

3.4 Rammebetingelser III: Prioritering af de praktiske/musiske fag

Den afsluttende del af kortlægningen af rammebetingelserne omfatter en række centrale aktørers vurdering af *prioriteringen* af de praktiske/musiske fag. Den del af kortlægningen er med andre ord baseret på læreres, skolelederes og skolechefers oplevelse af, i hvilket omfang de praktiske/musiske fag prioriteres og tildeles politisk opmærksomhed. Det skal understreges, at respondenterne ikke er blevet bedt om at foretage en vurdering i forhold til "noget andet", fx andre fagblokke eller en tidligere situation. Der er dermed tale om et øjebliksbillede på undersøgelsestidspunktet (medio 2011).

Af figuren nedenfor fremgår henholdsvis de kommunale forvaltninger og skoleledernes vurderinger af, om **kommunen** prioriterer de praktiske musiske fag.

Figur 3.8: Kommunens prioritering af de praktiske/musiske fag

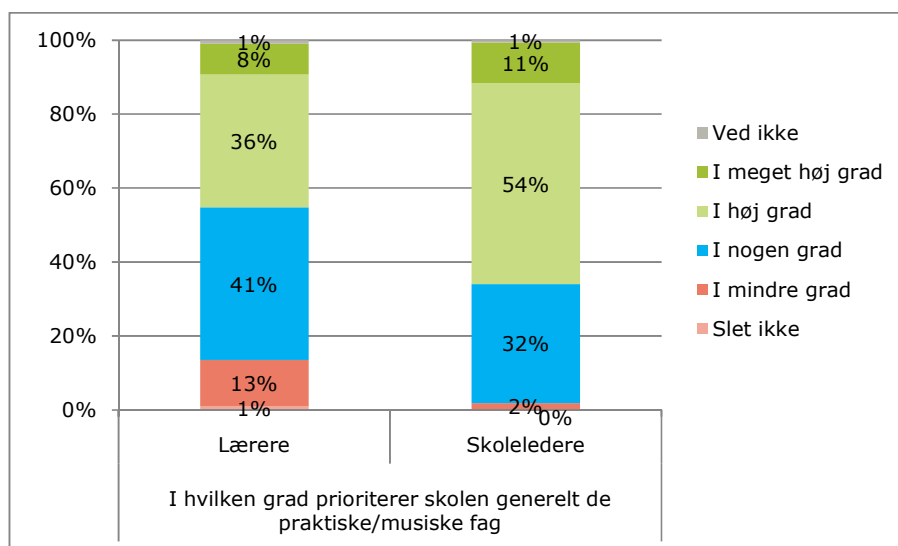

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere (n=534) og skolechefer (n=71)

Figuren viser, at skolecheferne og skolelederne i store træk har den samme vurdering af den **kommunale prioritering** af de praktiske/musiske fag i folkeskolen. Skolechefernes vurdering er lidt mere positiv, idet henholdsvis 56 pct. og 15 pct. finder, at kommunen prioriterer fagene i nogen grad og i høj grad. Vurderingen er lidt mindre positiv for skoleledernes vedkommende. Kortlægningen viser, at de praktiske/musiske fag generelt set ikke prioriteres højt fra kommunal side. Langt det mest udbredte svar blandt respondenterne er i nogen grad, og få respondenter giver (meget) positive tilkendegivelser på spørgsmålet.

Hvis man bevæger sig fra forvaltningsleddet til praksis (skoleniveauet), er såvel lærere som skoleledere blevet bedt om at vurdere **skolens prioritering** af de praktiske/musiske fag, jf. tabellen nedenfor.

Figur 3.9: Skolens prioritering af de praktiske/musiske fag

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903) og skoleledere (n=534)

Her tegner kortlægningen et markant mere positivt billede af rammebetingelserne for de praktiske/musiske fag – forstået som prioriteringen i praksis. Over halvdelen af skolelederne oplever, at skolen i høj grad prioriterer de praktiske/musiske fag, og 1 ud af 10 ledere mener endog, at

dette sker i meget høj grad. Lærernes vurdering ligger noget lavere, selv om 44 pct. af lærerne oplever høj grad eller meget høj grad af prioritering af fagene.

Endelig er de kommunale skolechefer blevet bedt om at forholde sig til, om der er politisk opmærksomhed om de praktiske/musiske fag. Resultatet, der fremgår af tabellen nedenfor, viser, at der hyppigst svares i mindre grad på spørgsmålet. 41 pct. af skolecheferne angiver, at dette er tilfældet. Koblet med den lille andel, der svarer "slet ikke", viser kortlægningen, at halvdelen af landets kommuner tildeler begrænset politisk opmærksomhed til de praktiske/musiske fag. En tredjedel af kommunerne angiver, at der "i nogen grad" er politisk opmærksomhed på området, mens relativt få kommuner prioriterer fagene højt.

Tabel 3.19: Politisk opmærksomhed om de praktiske/musiske fag

	Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke
I hvilken grad er der politisk opmærksomhed omkring de praktiske/musiske fag i kommunen?	6%	41%	35%	7%	7%	4%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer (n=71)

3.5 Delkonklusion

Nærværende rapport indeholder en bredspektret kortlægning af rammebetingelserne for de praktiske/musiske fag i folkeskolen. Der er således indsamlet data fra forskellige datakilder på forskellige niveauer (skolechefer, skoleledere og lærere), og rammebetingelserne afdækkes ved hjælp af en lang række relevante faktorer. De væsentligste konklusioner sammenfattes kort i dette afsnit.

En sammenligning med de øvrige nordiske lande viser høj grad af sammenfald, hvad angår fag og fagretninger. Kortlægningen viser enkelte variationer og fagkombinationer, fx idræt og sundhed i Sverige samt mad (hjemkundskab) og sundhed i Norge. Dertil kommer mindre forskelle i sammenlægning af fag og fagretninger. For så vidt angår timetal, er grundlaget for sammenligning komplekst, men det samlede timetal i de praktiske/musiske fag i hele grundskoleforløbet ser ud til at være markant større i Norge og Finland end i Danmark og Sverige.

Kortlægningen viser, at **udbud af valgfag** i de praktiske/musiske fag generelt er begrænset i folkeskolen. Sløjd og håndarbejde (begge 9. klasse) er mindst udbredt, da 83 pct. af skolerne ikke har valgfag på disse områder. Lidt flere skoler udbyder billedkunst og musik, og flest udbyder hjemkundskab. Registerdata viser, at der er en vis variation i dækning af fag med **linjefagsuddannede**. Sløjd har den største linjefagsdækning (81 pct.), hvorimod billedkunst er lavest (59 pct.). Særligt i billedkunst og hjemkundskab varetager en vis andel af lærere med "andre kompetencer" undervisningen. Samtidig viser registerdata, at der for størstedelen af skolerne (og eleverne) **planlægges** timetal i overensstemmelse med gældende **minimumstimetal** for de praktiske/musiske fag. I forhold til **vejledende timetal** er der særligt udfordringer for fagene håndarbejde, sløjd og hjemkundskab, hvor skoler har planlagt med færre timer end det vejledende. For billedkunst og musik gælder det, at størstedelen af eleverne får planlagt timer på niveau med det vejledende timetal.

Vilkår for de praktiske/musiske fag er afdækket ved bl.a. at spørge, om der er tydelige tegn på, at de praktiske/musiske fag er i fokus i de kommunale mål og rammer. Kortlægningen viser, at det er langt fra er i alle kommuner, at fagene er højt på dagsordenen. Få kommuner har en skriftlig politik, overordnede mål eller lignende, og kommunalt ansatte med fokus på fagene findes kun i 1 ud af 4 kommuner. Imidlertid viser kortlægningen, at en del kommuner har gennemført forsøgs- og udviklingsarbejde og særlige indsatser på området. Øvrige data peger dog på, at der **økonomisk** i begrænset omfang prioriteres **midler** til forsøgs- og udviklingsprojekter, ligesom efter- og videreuddannelse ikke får særlig fokus. Disse indikationer på, at vilkårene for de praktiske/musiske fag i nogen grad er begrænsede, blev bekræftet på de afholdte symposier.

For så vidt angår **status** for de praktiske/musiske fag i folkeskolen, viser kortlægningen et blandedt billede. Udsagnene på de gennemførte symposier gav generelt indtrykket af, at de prakti-

ske/musiske fag var prioriteret lavt i folkeskolen. Fagenes status blev generelt opfattet som lav med et tilsvarende behov for at øge status og anseelse af de praktiske/musiske fag. For få ressourcer til området var en anden ganganger på symposierne, særligt for så vidt angik midler til efteruddannelse og lavt timetal.

Spørgeskemaundersøgelserne til skoleledere og lærere tegner et mindre pessimistisk billede, om end der synes at være udfordringer – særligt set fra lærernes synspunkt. Nogle af de forhold, der vurderes mest positivt, er dels graden af opbakning fra forældrenes side til fagområdet, dels vurderingen af at de praktiske/musiske fag kan bidrage positivt til læring i andre fag. Ifølge størstedelen af skolelederne har de praktiske/musiske fag samme status og synlighed som andre fag på skolen, mens en betydelig andel af lærerne er uenig i dette (43 pct.). Dette peger – ligesom symposierne – på, at der i nogen grad er behov for et prestige- og statusløft af de praktiske/musiske fag – set fra lærernes synspunkt. Endelig viser kortlægningen, at skolelederne generelt ikke kæder lav status sammen med manglende status som prøvefag, mens der blandt lærerne ses et større potentiale i at gøre de praktiske/musiske fag til obligatoriske prøvefag.

Kortlægningen viser, at der generelt er begrænset **politisk opmærksomhed** om de praktiske/musiske fag på kommunalt niveau. Knap halvdelen af de kommunale skolechefer vurderer, at der i mindre grad eller slet ikke er fokus på de praktiske/musiske fag. For de øvrige respondenter er billedet mere blandet, men generelt giver kortlægningen ikke grundlag for at konkludere, at fagene får stor opmærksomhed i kommunerne. Adspurgte om kommunernes **prioritering** af de praktiske/musiske fag er det mest udbredte svar, at det sker i nogen grad, og relativt få mener, at det sker i høj grad. Endelig er det interessant at konstatere, at kortlægningen viser et mere positivt billede af prioriteringen på skoleniveau. Langt størstedelen af skolelederne vurderer, at man i skolen prioriterer fagene højt, og det tilsvarende tal for lærerne er 44 pct. Nogle lærere vurderer, at skolens prioritering er mere begrænset.

4. PÆDAGOGISK PRAKSIS (UNDERVISNINGENS PLANLÆGNING OG GENNEMFØRELSE)

Fra de generelle og overordnede rammebetingelser rettes fokus nu mod undervisningslokalet og den pædagogiske praksis i de praktiske/musiske fag. I dette kapitel redegøres for lærernes vurdering af fagenes mål og indhold, samt hvordan mål og indhold sikres/understøttes gennem undervisningens planlægning og gennemførelse.

Den pædagogiske praksis er operationaliseret i en række spørgsmål, som er afdækket gennem spørgeskemaundersøgelser til lærere (og enkelte steder skoleledere). Hovedtemaerne er i dette kapitel fagsyn i de praktiske/musiske fag samt planlægning og gennemførelse af undervisningen, herunder inddragelse af Fælles Mål og årsplaner, materialebrug, samarbejdspartnere samt organiserings- og undervisningsformer. Temaer, emner og formålsbeskrivelser er udvalgt med udgangspunkt i bl.a. Kunstrådets rapport, *The Ildsjæl in the Classroom*²⁹, samt Fælles Mål for musik, billedkunst, håndarbejde, sløjd og hjemkundskab³⁰.

4.1 Fagsyn for de praktiske/musiske fag

I kortlægningen er lærerne spurgt til de overordnede formål med de praktiske/musiske fag. Der er udvalgt en række elementer og begreber, som indgår i formålsbeskrivelserne i Fælles Mål i de enkelte fag.

At skabe succesoplevelser for praktisk orienterede elever står højest på dagsordenen hos lærerne, idet hele 89 pct. i høj grad eller meget høj grad vurderer det som et mål for fagene (jf. tabel 4.1). Lærerne vægter dermed muligheden for gennem positive oplevelser i praktiske/musiske fag at styrke selvværdet hos bl.a. praktisk orienterede børn højt. Det fremgår samtidig, at 57 pct. af lærerne i høj grad eller meget høj grad ser fagene som et pusterum for disse elever. Målet om succesoplevelser for praktisk orienterede elever forbindes altså for en stor del af lærerne med muligheden for at skabe et pusterum for disse elever i de praktiske/musiske fag.

Tabel 4.1: Overordnet formål med undervisning i faget

	Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke/ikke relevant
At skabe succesoplevelser for praktisk orienterede elever	0%	2%	9%	42%	47%	0%
At skabe et pusterum for praktisk orienterede elever	4%	11%	27%	34%	23%	2%
At styrke elevernes evne til at udtrykke sig æstetisk	0%	3%	27%	48%	21%	0%
At styrke elevernes evne til at samarbejde	0%	4%	30%	44%	23%	0%
At styrke elevernes evne til at arbejde individuelt og selvstændigt	1%	8%	26%	48%	17%	0%
At styrke elevernes evne til at gennemføre et projekt fra ide til produkt	0%	6%	19%	46%	29%	0%
At styrke elevernes entreprenørskab/foretagsomhed	1%	9%	29%	41%	17%	3%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere ($n=903$) (Lærerne har ikke prioriteret mellem de forskellige svarmuligheder, men er blevet bedt om at sætte et kryds i hver linje).

²⁹ Bamford & Qvortrup: *The Ildsjæl in the Classroom*, Kunstrådet, 2006.

³⁰ Fælles Mål 2009 – Musik (faghæfte 7), Fælles Mål 2009 – Billedkunst(faghæfte 8), Fælles Mål 2009 – Håndarbejde (faghæfte 9) Fælles Mål 2009 – Sløjd(faghæfte 10) og Fælles Mål 2009 – Hjemkundskab (faghæfte 11).

Mellem 65-75 pct. af lærerne ser i høj grad eller meget høj grad formålet med de praktiske/musiske fag centreret omkring klassiske kernebegreber som styrkelse af elevernes æstetiske udtryksformer, samarbejdsevner, evne til individuelt og selvstændigt arbejde samt gennemførelse af projekt fra idé til produkt. Samtidig fremgår det, at 58 pct. af lærerne i høj grad eller meget høj grad ser styrkelsen af entreprenørskab/foretagsomhed som fagenes overordnede formål. Der er altså et lille flertal af lærerne, der også peger på, at styrkelse af elevernes evne til innovation og entreprenørskab er et af fagenes overordnede mål.

Der er væsentlige forskelle mellem de fem fag, og neden for er listet de formål, der vurderes vigtigst af lærerne i de enkelte fag (procentandel af lærere, som har svaret i høj grad eller meget høj grad, er angivet i parentes):

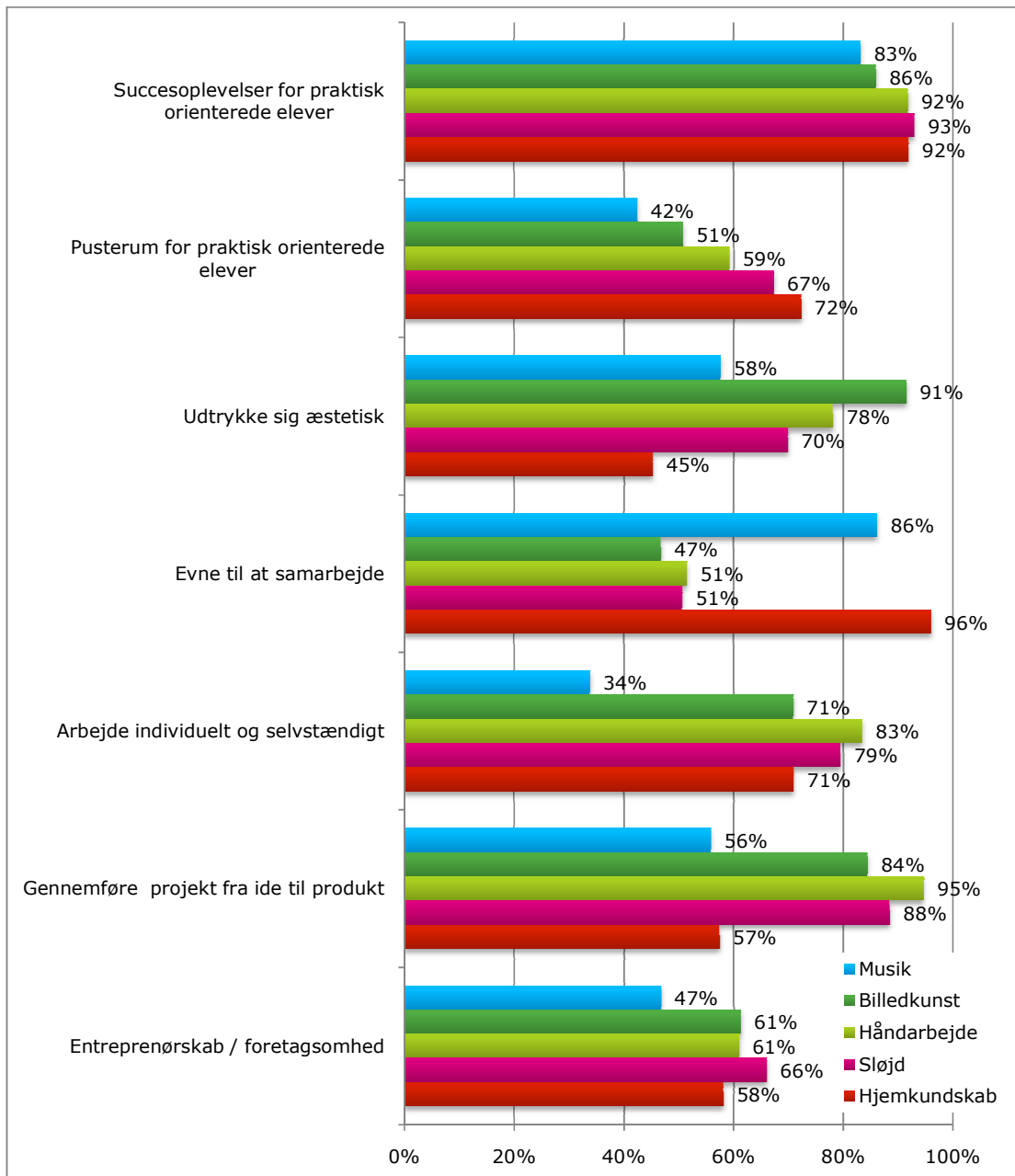
- **Musik:** samarbejdsevne (86 pct.) og æstetiske udtryksformer (58 pct.).
- **Billedkunst:** æstetiske udtryksformer (91 pct.), gennemføre projekt fra idé til produkt (84 pct.) og arbejde selvstændigt og individuelt (71 pct.).
- **Håndarbejde:** gennemføre projekt fra idé til produkt (95 pct.), arbejde selvstændigt og individuelt (83 pct.) og æstetiske udtryksformer (78 pct.).
- **Sløjd:** gennemføre projekt fra idé til produkt (88 pct.), arbejde selvstændigt og individuelt (79 pct.) og æstetiske udtryksformer (70 pct.).
- **Hjemkundskab:** samarbejdsevne (96 pct.) og arbejde selvstændigt og individuelt (71 pct.).

Der er ligeledes markante forskelle mellem fagene med hensyn til vigtigheden af at skabe et pusterum for praktisk orienterede elever. Mens 72 pct. af lærerne i hjemkundskab i høj grad eller meget høj grad ser det som vigtigt formål i de praktiske/musiske fag, er der tilsvarende kun 42 pct. af lærerne i musik, der (i høj grad eller meget høj grad) ser faget som et pusterum for disse elever. Generelt ser det at skabe et pusterum for denne elevgruppe ikke ud til at stå i modsætning til de klassiske formål med de praktiske/musiske fag, som også prioriteres højt blandt den gruppe af lærere, for hvem de praktisk orienterede elever er i fokus.

Fælles for alle fag står formålet om at skabe succesoplevelser for praktisk orienterede elever helt centralt. 83-92 pct. af lærerne svarer i høj grad eller meget høj grad (jf. figur 4.1). Resultaterne peger på en klar fælles målsætning for de praktiske/musiske fag om: *"at alle skal lykkes med noget"*, som fremhævet ved symposierne. Desuden er fagene billedkunst, håndarbejde og sløjd fælles om styrkelse af: *"æstetiske udtryksformer"*, *"individuelt og selvstændigt arbejde"* og *"gennemførelse af projekt fra idé til produkt"* som primære mål med fagene. Det er temaer, som står centralt i formålsbeskrivelser i Fælles Mål for fagene sløjd og håndarbejde, og i lidt mindre grad også i formålsbeskrivelsen for billedkunst³¹.

³¹ Fælles Mål 2009 – Billedkunst(faghæfte 8), Fælles Mål 2009 – Håndarbejde (faghæfte 9) og Fælles Mål 2009 – Sløjd(faghæfte 10).

Figur 4.1: Procentandel af lærere, som har svaret i høj grad/i meget høj grad til de overordnede formål med undervisning i faget – opdelt på fag

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

4.2 Inddragelse af Fælles Mål og årsplaner

I kortlægningen er lærerne spurgt til brugen af Fælles Mål (faghæftet), som indeholder formål, slut- og trinmål, læseplan og undervisningsvejledning for de enkelte fag. Der er stor forskel på lærernes inddragelse af Fælles Mål som grundlag for undervisningen. 41 pct. af lærerne anvender ofte Fælles Mål, mens 44 pct. kun sjældent bruger faghæftet i undervisningen. I billedkunst, håndarbejde og hjemkundskab anvendes Fælles Mål oftere sammenlignet med musik og især sløjd, hvor 62 pct. af lærerne kun sjældent gør brug af faghæftet (jf. tabel 4.2).

Tabel 4.2: Inddragelse af Fælles Mål

Hvor ofte anvender du Fælles Mål (faghæftet) i undervisningen?	Altid	Ofte	Sjældent	Aldrig	Ved ikke / ikke relevant
Total	7%	41%	44%	5%	4%
Musik	3%	37%	49%	7%	3%
Billedkunst	14%	44%	37%	2%	3%
Håndarbejde	9%	48%	34%	4%	5%
Sløjd	2%	28%	62%	4%	4%
Hjemkundskab	7%	46%	37%	5%	5%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

På tværs af fagene er lærernes vurdering af Fælles Måls anvendelighed enslydende. 55-60 pct. af lærerne mener, at faghæftet i nogen grad er anvendeligt, 21-28 pct. synes i høj grad det er anvendeligt, mens kun 2-8 pct. vurderer Fælles Mål som anvendelige i meget høj grad (jf. tabellen nedenfor).

Tabel 4.3: Anvendelighed af Fælles Mål

I hvor høj grad er Fælles Mål anvendeligt som grundlag for undervisningen?	Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke / ikke relevant
Total	1%	11%	57%	24%	5%	1%
Musik	2%	16%	55%	23%	3%	1%
Billedkunst	1%	6%	57%	28%	8%	1%
Håndarbejde	2%	11%	56%	22%	8%	1%
Sløjd	1%	16%	60%	21%	2%	1%
Hjemkundskab	2%	7%	57%	25%	6%	2%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

For lærerne er de største udfordringer ved at inddrage Fælles Mål i undervisningen, at faghæftet er for omfattende, samt at målene er svære at omsætte til praksis og anvende til løbende evaluering. Der er samtidig 26 pct. af lærerne, som ikke oplever væsentlige udfordringer ved brugen af Fælles Mål (jf. tabel 4.4).

Tabel 4.4: Anvendelighed af Fælles Mål – største udfordring

	Antal	%
Faghæftet er for omfattende	305	34%
Jeg oplever ikke væsentlige udfordringer ved brug af Fælles Mål	235	26%
Målene er svære at omsætte til praksis	227	25%
Målene er svære at anvende til den løbende evaluering	178	20%
Målene er for ukonkrete	151	17%
Målene er ikke relevante	35	4%
Andet	110	12%
Ved ikke	102	11%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

Erfaringerne med Fælles Mål blandt de deltagende lærere på symposierne bekræfter i høj grad billedet, der tegnes i spørgeskemaundersøgelsen. Her gav deltagerne udtryk for, at Fælles Mål er for omfattende, hvilket især bliver tydeligt på skoler, hvor undervisningen i de praktiske/musiske fag er begrænset til minimumstimetal. Samtidig blev det også fremhævet, at Fælles Mål er et godt redskab til at sætte fagligheden på dagsordenen og med fordel kan anvendes som overordnede pejlemærker i planlægningen af undervisningen.

I spørgeskemaundersøgelsen er der spurgt ind til lærernes brug af årsplaner i undervisningens tilrettelæggelse³². De anvendes i nogen grad af 26 pct. af lærerne, i høj grad af 40 pct. af lærerne og i meget høj grad af 26 pct. af lærerne i de praktiske/musiske fag (jf. tabel 4.5). I forhold til anvendeligheden af årsplanerne, vurderer 31 pct. af lærerne, at årsplanerne i nogen grad er anvendelige, 36 pct. synes i høj grad de er anvendelige, og 26 pct. vurderer årsplaner som meget højt anvendelige i planlægningen af undervisningen. Videre analyser viser, at årsplaner i højere grad bruges i billedkunst, håndarbejde og hjemkundskab sammenlignet med musik og sløjde, og vurderingen af årsplanernes anvendelighed følger samme mønster.

Tabel 4.5: Inddragelse af årsplaner

	Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke/ikke relevant
Bruger du årsplaner i arbejdet med tilrettelæggelse af undervisningen?	1%	5%	26%	40%	26%	1%
Er årsplanerne anvendelige i arbejdet med tilrettelæggelse af undervisningen?	1%	8%	31%	36%	22%	1%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

Brugen af Fælles Mål og årsplaner i de praktiske/musiske fag har skolelederne også forholdt sig til. Skoledernes vurdering af lærernes inddragelse af Fælles Mål er meget positiv, idet 62 pct. mener, at deres lærere i de praktiske/musiske fag i høj grad bruger Fælles Mål som udgangspunkt for undervisningen (jf. tabel 4.6). Med hensyn til årsplanerne for de praktiske/musiske fag stemmer skoleledernes opmærksomhed for området i vid udstrækning overens med lærernes anvendelse, idet gennemlæsningen af årsplanerne i de praktiske/musiske fag har en høj prioritet på knap 60 pct. af skolerne.

³² Det bemærkes, at årsplaner generelt ikke er lovpligtige.

Tabel 4.6: Inddragelse af Fælles Mål og årsplaner

	Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke / ikke relevant
Bruger lærerne generelt Fælles Mål som grundlag for undervisningen i de praktiske/musiske fag?	0%	1%	23%	62%	13%	1%
Læser du eller andre i ledelsen årsplanerne for de praktiske/musiske fag?	3%	8%	31%	42%	16%	0%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere (n=534)

4.3 Materialebrug

I spørgeundersøgelsen til lærerne er spurgt ind til brugen af en række forskellige materialer og informationskilder i undervisningsforløbene:

- **Lærebøger:** 16 pct. af lærerne anvender slet ikke lærebøger i undervisningen, mens 65 pct. af lærerne i nogen eller mindre grad inddrager lærebøger i undervisningen.
- **Temabøger/hæfter med faststrukturerede undervisningsforløb:** 30 pct. af lærerne bruger slet ikke den type materialer, mens 62 pct. i mindre grad eller nogen grad anvender dem. Her ser ikke ud til at være forskel mellem nyuddannede og erfarne undervisere eller i forhold til linjefagsuddannelse.
- **Kursusmaterialer fra relevant efter-/videreuddannelse:** 28 pct. af lærerne inddrager slet ikke materialer fra uddannelsesforløb, mens 62 pct. i mindre grad eller nogen grad anvender dem.
- **Informationer fra faglige netværk /foreninger:** 24 pct. af lærerne inddrager slet ikke informationer fra faglige netværk eller foreninger, mens 61 pct. i mindre grad eller nogen grad anvender dem.

Tabel 4.7: Anvendelse af materialer i undervisningen

	Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke / ikke relevant
Lærebøger	16%	26%	39%	16%	3%	0%
Temabøger/hæfter med faststrukturerede undervisningsforløb	30%	32%	30%	8%	1%	0%
Kursusmaterialer fra relevant efter-/videreuddannelse	28%	20%	28%	12%	3%	8%
Information fra faglige netværk/foreninger	24%	29%	32%	12%	2%	1%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

Der er ligeledes spurgt ind til anvendelsen af **It (herunder internettet)** i undervisningen. Her er det 12 pct. af lærerne, som slet ikke anvender it i undervisningen, mens 71 pct. af lærerne i mindre grad eller nogen grad anvender it-programmer og informationer fra internettet. Der er en tendens til, at yngre lærere i højere grad bruger it i deres undervisningsforløb end deres ældre kolleger, og anvendelsen af it er mest udbredt i billedkunst og mindst i håndarbejde og sløjde (jf. tabellen nedenfor).

Tabel 4.8: Anvendelse af IT (herunder internet)

I hvilket omfang anvender du it herunder internettet i undervisningen?	Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke / ikke relevant
Total	12%	31%	40%	15%	3%	0%
Musik	12%	32%	39%	14%	3%	0%
Billedkunst	7%	21%	41%	25%	6%	0%
Håndarbejde	18%	38%	33%	10%	1%	0%
Sløjd	13%	38%	45%	3%	0%	1%
Hjemkundskab	9%	28%	39%	18%	4%	1%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

Blandt deltagerne på symposierne var der flere, som efterspurgte undervisningsmaterialer, og fremhævede, at det i dag i høj grad er op til den enkelte lærer at stykke materialet sammen til undervisningslektionerne i de praktiske/musiske fag. Det blev fremhævet, at det er vigtigt at sikre en høj kvalitet i fx bogudgivelser, hvor der er fokus på fagdidaktiske overvejelser og ikke blot tale om "kogebøger" med øvelser uden faglig refleksion. Efter- og videreuddannelse blev fremhævet som en vigtig platform for at sikre udvikling og faglighed i fagene, men kursusudbudet er som tidligere nævnt begrænset, holdenes oprettelse usikker og deltagelsen afhængig af ledelsesopbakning, ifølge deltagerne på symposierne. Dette kan forklare, at relativt få lærere inddrager kursusmaterialer fra efter- og videreuddannelse i deres undervisning. Endvidere fremhævede enkelte deltagere på symposierne, at anvendelsen af IT i undervisningen i høj grad afhænger af muligheden for efteruddannelse. Samlet peger disse forhold også på, hvorfor der er relativt få lærere, der i høj grad eller meget høj grad anvender lærebøger i undervisningen.

4.4 Samarbejdspartnere

I de praktiske/musiske fag er samarbejdet med eksterne uddannelses- og kulturinstitutioner meget begrænset (jf. tabel 4.9). Henholdsvis 73 pct. og 79 pct. af lærerne samarbejder slet ikke med andre skoler eller uddannelsesinstitutioner. Kun musikfaget ser ud til at adskille sig i den forbindelse, idet op mod 40 pct. i mindre grad eller nogen grad har et tværinstitutionelt samarbejde (inkl. musikskoler). Det er sjældent, at samarbejde med det lokale erhvervsliv inddrages i undervisningsforløb. Selvom samarbejdet i større udstrækning finder sted i billedkunst og hjemkundskab end i de andre fag, er det her kun hhv. 31 pct. og 51 pct. af lærerne, som i mindre grad eller nogen grad samarbejder med erhvervslivet.

Tabel 4.9: Eksterne samarbejdspartnere

	Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke / ikke relevant
Samarbejder du med andre skoler i forbindelse med undervisningen i faget (fx team på tværs af skoler)?	73%	16%	9%	1%	0%	1%
Samarbejder du med andre uddannelsesinstitutioner i forbindelse med undervisningen i faget (fx gymnasier, erhvervsskoler eller musikskoler)?	79%	11%	7%	1%	0%	1%
Samarbejder du med det lokale erhvervsliv i forbindelse med undervisningen i faget (fx virksomhedsbesøg)?	74%	18%	6%	0%	0%	2%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

Der er endvidere spurgt ind til en række samarbejdspartnere, som primært er relevante for bestemte fag:

- Kunstmuseer: Der er blandt billedkunstlærerne 11 pct., som i høj grad/meget høj grad samarbejder, 39 pct. som i nogen grad samarbejder, 30 pct. samarbejder i mindre grad og 20 pct. som slet ikke samarbejder med museer.
- Teatre: Der er blandt musiklærere 10 pct., som i nogen grad samarbejder, 16 pct. samarbejder i mindre grad, mens 71 pct. slet ikke samarbejder med teatre i undervisningen.

Bibliotekerne kunne potentielt være samarbejdspartner i samtlige praktiske/musiske fag. Det ser dog ud til, at særligt håndarbejde, sløjd og især billedkunstfaget samarbejder med bibliotekerne, hvilket fx kan være i forbindelse med udstillinger af elevernes arbejde.

I spørgeskemaet havde lærerne også mulighed for selv at angive yderligere samarbejdspartnere, hvilket godt 100 lærere har benyttet sig af. Her nævnes fx den lokale kirke, koncerter med symfoniorkestre/big bands, LMS (levende musik i skolen), lokale kunstnere, billedskolen, naturskoler samt lokale foreninger og kulturhuse.

Billedet af samarbejdet med eksterne aktører set fra lærernes perspektiv bekræftes i vid udstrækning af besvarelserne fra skolelederne. Henholdsvis 20 pct. og 51 pct. af skolerne har samarbejde med andre skoler og uddannelsesinstitutioner (herunder musikskoler), mens kun 10 pct. af skolerne har et formaliseret samarbejde med det lokale erhvervsliv. Til gengæld er der 40 pct. af skolerne, der samarbejder med lokale kulturinstitutioner (jf. tabel 4.10).

Tabel 4.10: Formaliseret samarbejde ift. de praktiske/musiske fag

	Antal	%
Andre uddannelsesinstitutioner (fx musikskoler eller erhvervsskoler)	274	51%
Lokale kulturinstitutioner (fx biblioteker, kunstmuseer, teatre mv.)	214	40%
Andre skoler ift. praktiske/musiske fag	105	20%
Andre aktører	81	15%
Det lokale erhvervsliv (fx virksomhedsbesøg)	54	10%
Ved ikke/ingen af de ovenstående	160	30%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere (n=534)

4.5 Organiserings- og undervisningsformer

Gennemførelsen af undervisningen i de praktiske/musiske fag ser ud til at være bygget op omkring en meddelende og instruerende form for undervisning (som fx klassegennemgang og instruktion), men i endnu højere grad er undervisningen bygget op omkring en mere spørgende og processuel form for undervisning (som fx vejledning og værkstedsøvelser). Således er der 51 pct. af lærerne, som i høj grad eller meget høj grad bruger tid på klassegennemgang af nyt stof/opgave, og 83 pct. af lærere som i høj grad eller meget høj grad bruger tid på vejledning og støtte til eleverne (jf. tabel 4.11). Gennemgangen af nyt stof udgør mest tid i undervisningslektionerne i billedkunst og hjemkundskab, mens vejledning og støtte til eleverne udgør mindst tid i musikundervisningen.

Tabel 4.11: Organiserings- og undervisningsformer

I hvilket omfang bruges der tid på ...	Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke / ikke relevant
... gennemgang af nyt stof for eleverne (oplæg)?	0%	8%	41%	40%	10%	0%
... vejledning og støtte til eleverne?	0%	1%	16%	57%	26%	0%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

Lærernes egen vurdering af organiserings- og undervisningsformer ser i vid udstrækning ud til at understøtte målene for fagene om at styrke både elevernes samarbejdsevne og evne til at arbejde individuelt og selvstændigt. 77 pct. af lærere gennemfører i høj grad eller meget høj grad undervisningsforløb, hvor eleverne arbejder individuelt og selvstændigt, mens 41 pct. af lærerne i høj grad eller meget høj grad gennemfører forløb med gruppearbejde (jf. tabel 4.12). De individuelle arbejdsformer udgør mindst tid i musikundervisningen og mest tid i undervisningslektionerne i håndarbejde, mens gruppearbejdet om en praktisk opgave fylder mest i hjemkundskab, hvilket stemmer overens med de formål, der indledningsvist blev vurderet som vigtigst af lærerne i de enkelte fag.

Tabel 4.12: Organiserings- og undervisningsformer

I hvilket omfang bruges der tid på ...	Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke / ikke relevant
... elevs individuelle selvstændige arbejde med en praktisk orienteret opgave?	1%	7%	24%	45%	22%	1%
... gruppearbejde om en bestemt praktisk orienteret opgave?	2%	21%	35%	30%	11%	1%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

Mulighederne for elevinddragelse vurderes generelt positivt af lærerne, hvor 65 pct. oplever i høj grad eller meget høj grad at kunne inddrage spørgsmål og ideer fra elever. Rummet for elevernes medindflydelse opleves som størst blandt lærerne i billedkunst og hjemkundskab og mindst blandt musklærerne. Positivt vurderes også den faglige del i undervisningen, som 66 pct. i høj grad eller meget høj grad mener, kan vægtes højt. Lidt mindre positivt opleves mulighederne for at nå rundt og hjælpe alle elever i opstartsfasen (56 pct. i høj grad eller meget høj grad, jf. tabellen nedenfor).

Tabel 4.13: Egen vurdering af undervisningsformer og målopfyldelse

I hvilken grad er der mulighed for at...	Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke / ikke relevant
... at inddrage elevers spørgsmål og ideer i undervisningen?	0%	4%	32%	48%	17%	0%
... at vægte den faglige del af undervisningen højt?	0%	5%	28%	51%	15%	0%
... at hjælpe alle elever med at komme i gang med arbejdsopgaverne?	0%	9%	36%	42%	14%	0%
... at differentiere arbejdsopgaverne til forskellige elevgrupper?	1%	10%	37%	40%	13%	0%
... at nå målene for det planlagte undervisningsforløb?	0%	6%	44%	42%	8%	0%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

Der ser ud til at være delte oplevelser blandt lærerne af mulighederne for at differentiere arbejdsopgaver. 47 pct. af lærerne kan i mindre eller nogen grad opgavedifferentiere, mens 53 pct. i høj grad eller meget høj grad oplever mulighed for at skabe undervisningsdifferentiering. Videre analyser af data viser, at de omkring 30 pct. af lærerne, som løbende gør brug af evaluering i undervisningen, også i højere grad ser mulighed for at differentiere elevernes arbejdsopgaver.

Endvidere er det bemærkelsesværdigt, at kun halvdelen af lærerne oplever, at det er muligt at nå målene for det planlagte undervisningsforløb. Dette kan hænge sammen med, at en del af lærerne oplever det tilgængelige timetal til faget som utilstrækkeligt for at nå fagenes overordnede mål. Problematikken har været rejst som et tema på symposierne, men primært som en generel diskussion om rammebetingelser og manglende prioritering af fagene og *ikke* som en diskussion relateret til det pædagogiske arbejde. Det er derfor ikke muligt at vurdere, i hvor høj grad denne oplevelse spiller sammen med andre forhold som fx længde af undervisningslektioner, årsplanlægning, Fælles Mål mv.

Det ser imidlertid ikke ud til, at elevernes engagement står i vejen for gennemførelse af undervisningen. Lærernes vurdering af eleverne i de praktiske/musiske fag er positiv, da de i høj grad opleves som motiverede, aktive og konstruktive og kun i ringe grad som passive og forstyrrende.

Tabel 4.14: Elevernes engagement i undervisningen

I en typisk undervisningstime, hvor stor en andel af eleverne er ...?	De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
Motiverede for at lære	85%	13%	1%	0%
Aktivt og konstruktivt deltagende i undervisningen	79%	19%	1%	0%
Passive og uden initiativ	1%	6%	90%	3%
Forstyrrende for undervisningen	1%	6%	91%	3%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

4.6 Delkonklusion

Det fremgår af kortlægningen af den pædagogiske praksis i de praktisk/musiske fag, at det at skabe succesoplevelser for praktisk orienterede unge står højest på dagsordenen hos lærerne i de praktiske/musiske fag. Resultaterne peger dermed på en klar fælles målsætning for disse fag om *”at alle skal lykkes med noget”*. Samtidig anser lærerne **formålet med de praktisk/musiske fag** som centreret omkring klassiske kernebegreber som styrkelse af elevernes

æstetiske udtryksformer, samarbejdsevner, evne til individuelt og selvstændigt arbejde samt gennemførelse af projekt fra idé til produkt. Særlig mellem fagene håndarbejde, sløjd og i et vist omfang også billedkunst er der en høj grad af fælles formål på tværs af fagene.

Målet om succesoplevelser for bl.a. praktisk orienterede elever forbindes for en stor del af lærerne med muligheden for at skabe et pusterum for praktisk orienterede elever i de praktiske/musiske fag.

Dette ser dog ikke ud til at stå i modsætning til de klassiske formål med de praktiske/musiske fag, som også prioriteres højt blandt den gruppe af lærere, for hvem de praktisk orienterede elever er i fokus.

Der er stor forskel på lærerens brug af **Fælles Mål** i undervisningen, 41 pct. af lærerne anvender ofte Fælles Mål, mens 44 pct. kun sjældent bruger faghæftet. Som de største udfordringer ved Fælles Mål fremhæver lærerne, at faghæftet er for omfattende, samt at målene er svære at omsætte til praksis og anvende til løbende evaluering. **Årsplaner** anvendes i vidt omfang i de praktiske/musiske fag, og i særlig grad i billedkunst, håndarbejde og hjemkundskab. Blandt skolelederne har gennemlæsningen af årsplanerne i fagene en høj prioritering på omkring 60 pct. af skolerne.

Undervisningsforløbene i de praktiske/musiske fag er i høj grad organiseret omkring forløb, hvor eleverne enten arbejder individuelt og selvstændigt eller i grupper omkring en praktisk opgave. De individuelle arbejdsformer udgør mindst tid i musikundervisningen og mest tid i undervisningslektionerne i håndarbejde, mens gruppearbejdet om en praktisk opgave fylder mest i hjemkundskab. Der er generelt blandt lærerne i de praktiske/musiske fag delte oplevelser af mulighederne for at differentiere arbejdsopgaver til forskellige elevgrupper.

Kortlægningen peger på, at eleverne generelt er motiverede for at deltage aktivt i undervisningen. Lærerne oplever, at muligheden for **elevinddragelse** i fagene er stor, hvilket bl.a. hænger sammen med, at undervisningsformen i høj grad er baseret på en inddragende og spørgende tilgang til eleverne. Til gengæld er der mange lærere (50 pct.), der kun i begrænset omfang mener, at der er mulighed for at nå **målene for den konkrete undervisning**. Dette kan bl.a. hænge sammen med oplevelsen af fagenes rammebetingelser, hvor det gennemførte timetal blandt en del af lærerne vurderes som utilstrækkeligt for at nå fagenes overordnede mål.

5. EVALUERING OG LÆRING

I dette kapitel præsenteres de af kortlægningens resultater, der vedrører *evaluering og læring* i de praktiske/musiske fag i folkeskolen. Temaerne i kapitlet er primært afdækket via spørgeskemaundersøgelsen til lærerne suppleret med enkelte spørgsmål til skolelederne. Erfaringerne fra symposierne inddrages løbende i kapitlet i forhold til at uddybe, nuancere og eksemplificere konklusionerne fra spørgeskemaundersøgelserne.

Kortlægningens fokus på temaet 'evaluering' er centreret omkring to overordnede evalueringsniveauer, dels evaluering af eleverne – nærmere betegnet den løbende evaluering af elevernes udbytte af undervisningen, og dels evaluering af undervisningen.

Evaluering af eleven – og mere **specifikt lærernes brug af løbende evaluering af elevens udbytte af undervisningen** – udspringer af § 13 i Folkeskoleloven, der fastsætter, at elever og forældre regelmæssigt skal underrettes om lærernes og eventuelt skolelederens syn på elevernes udbytte af skolegangen. Ud over kravet om brug af nationale test i den løbende evaluering er det op til lærerne (inden for de rammer og krav, der er udstukket kommunalt og på skolen) at fastsætte såvel tilgangen til som omfanget af evaluering³³.

Som overordnet rammesætning for lærernes evaluering af elevernes udbytte tager bestemmelserne i folkeskoleloven afsæt i elevernes tilegnelse af kundskaber og færdigheder (trin- og slutmål). Således kobler Folkeskoleloven evalueringen af eleverne med elevernes udbytte af undervisningen, der i kortlægningen behandles under temaet **læring**. Indenfor disse overordnede tematikker, vil kortlægningen i overensstemmelse med udbudsmaterialet behandle følgende:

- Hvor ofte gør lærerne brug af evaluering i deres undervisning?
- Hvilke redskaber indgår i evalueringen af undervisningen?
- Elevernes tilegnelse af kundskaber og færdigheder i forhold til trin- og slutmål for fagene

Elevernes udbytte af undervisningen sættes logisk i relation til kvaliteten af undervisningen, hvorfor evaluering af eleven og **evaluering af undervisningen** fungerer som to gensidigt supplerende tematikker i kortlægningen. Mere konkret vil kortlægningen behandle, hvordan undervisningen evalueres.

5.1 Evaluering af eleven i de praktiske/musiske fag

Siden OECD's review fra 2004 og påpejningen af en manglende evalueringkultur i den danske folkeskole har evaluering været højt på dagsordenen. Der har i særdeleshed været et fokus på, hvordan den gældende evalueringsskik kan styrkes, idet en stærkere evalueringkultur ifølge OECD var den *"enkeltforandring, der er mest vigtig at opnå, hvis andre initiativer skal kunne indføres, så de får virkning og standarderne kan hæves"*³⁴.

I forhold til de praktiske/musiske fag er evaluering tilsvarende et nøgleord i eksempelvis Kunstrådets rapport, *"The Ildsæl in the Classroom"* (2006). Kunstrådets rapport anbefaler en styrkelse af arbejdet med evaluering, og rapporten fremhæver eksplicit evaluering som et af hovedområderne, hvor der er behov for forbedringer for at højne kvaliteten i de praktiske/musiske fag (behandles som 'The Danish arts education' i rapporten).

Nærværende kapitel har til formål at afdække evalueringsskikken, som den udmønter sig i omfang og indhold i de praktiske/musiske fag i dag.

³³ Hertil kommer kravet om, at oplysninger om resultater samt opfølgning på resultater af den løbende evaluering skal indarbejdes i elevplaner for eleverne. Videre kan der både kommunalt og på de enkelte skoler vedtages politikker, der kan have indvirkning på lærernes frihedsgrad.

³⁴ OECD-rapport om grundskolen i Danmark – 2004, Undervisningsministeriet.

Lærernes evalueringsfrekvens

I relation til kortlægningens spørgsmål om, hvor ofte lærerne gør brug af evaluering har dette spørgsmål til formål at afdække den *frekvens* eller den *hyppighed*, hvormed lærerne inddrager evaluering i deres undervisning.

Som det fremgår af nedenstående tabel benytter 30 pct. af lærerne evaluering i næsten hver undervisningstime. Knap en tredjedel af lærerne inkluderer således et regelmæssigt og tilbagevendende fokus på den løbende evaluering af elevens udbytte af undervisningen. 33 pct. af lærerne foretager evaluering i undervisningen med jævne mellemrum, og 28 pct. gør brug af evaluering enkelte gange, fx forud for skole-hjem-samtaler. Samlet set arbejder 61 pct. af lærerne i undersøgelsen således med evaluering i form af, hvad man kunne kalde *punktnedslag* i forbindelse med opgaver, skole-hjem-samarbejde og lignende. 10 pct. af lærerne i undersøgelsen benytter aldrig evaluering i undervisningen. Kortlægningen viser således, at 40 pct. af lærerne aldrig eller sjældent gør brug af evaluering, hvilket indikerer, at det langt fra er alle lærere i de praktiske/musiske fag, der foretager *løbende* evaluering.

Tabel 5.1: Evalueringsfrekvens i de praktiske/musiske fag

	Næsten i hver undervisningstime	Med jævne mellemrum	Enkelte gange	Aldrig
Hvor ofte gør du brug af evaluering i din undervisning?	30%	33%	28%	10%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere ($n=903$)

En nærmere analyse af profilen på de lærere, der hyppigst anvender evaluering i undervisningen, viser, at procentandelen af lærere, der anvender evaluering i næsten hver undervisningstime, *stiger med lærernes erfaring* således, at 37 pct. af lærerne med over 20 års erfaring gør brug af evaluering i næsten hver undervisningstime sammenlignet med 21 pct. for de lærere, der har 0-5 års erfaring.

I den anden ende af spektret har lærernes undervisningserfaring omvendt ikke en betydning for, hvorvidt lærerne aldrig gør brug af evaluering. En mulig forklaring på sammenhængen mellem undervisningserfaring og hyppig/løbende evaluering kan findes i, at erfarne lærere gennem deres faglige og pædagogiske undervisningserfaring i højere grad har faglig ballast og overskud til at evaluere eleverne. Dette kan underbygges med erfaringerne fra symposierne, hvor mange lærere påpegede, at de ofte oplever, at nyuddannede lærere (herunder lærerstuderende i praktik) har meget vanskeligt ved at undervise i fagene.

Ud over lærernes undervisningserfaring viser data, at der er en mindre tendens til, at det er de lærere, der underviser i *de ældste klasser* (7.-9. klasse), der gør brug af evaluering i undervisningen i næsten hver time. I de mindre klasser er det mest udbredt at evaluere med jævne mellemrum. Kortlægningen kunne således indikere, at evalueringspraksis i udskolingen er mere struktureret, hvilket kan hænge sammen med fokus på prøver, opgaver og øvelser som en integreret del af undervisnings- og fagkulturen (se tabeller i bilag 1).³⁵

Yderligere analyser af lærernes kompetencer – om de fx er linjeuddannede eller ej – tegner ikke et billede af entydige forskelle i forhold til, hvorvidt lærernes kompetencemæssige baggrund har en indvirkning på, hvor hyppigt de gør brug af evaluering i undervisningen. Derimod er der en udbredt tendens til, at *jo flere undervisningslektioner* lærerne har i det pågældende praktiske/musiske fag om ugen, jo mere udbredt er det at anvende evaluering i næsten hver undervisningstime. Som det fremgår af nedenstående tabel, evaluerer 28 pct. af de lærere, der har 0-5 lektioner om ugen i faget eleverne i næsten hver undervisningstime. 32 pct. gør det, hvis de har 6-10 lektioner, og 43 pct. af de lærere, der har 11 timer og derover, evaluerer eleverne i næsten hver time. Jo færre timer lærerne har, jo mere udbredt er det derimod at evaluere med jævne

³⁵ Der er ingen mønstre i data i relation til årgangene, hvad angår hvorvidt lærerne aldrig eller kun enkelte gange gør brug af evaluering.

mellemrum. Antallet af undervisningslektioner bevirker ikke entydigt, hvorvidt lærerne aldrig eller enkelte gange gør brug af evaluering.

Tabel 5.2: Evalueringsfrekvens sammenholdt med antal af undervisningslektioner

Cirka hvor mange undervisningslektioner havde du om ugen i faget (i skoleåret 2010/2011)?	Hvor ofte gør du brug af evaluering i din undervisning?			
	Næsten i hver undervisningstime	Med jævne mellemrum	Enkelte gange	Aldrig
0-5 lektioner	28%	35%	27%	11%
6-10 lektioner	32%	31%	29%	8%
11 og derover	43%	28%	19%	9%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

Ved nærmere analyse af evalueringsfrekvensen for de enkelte fag viser kortlægningen, at der ikke er markante forskelle mellem fagene. Dog skiller *musik* sig ud som det fag i den praktiske/musiske fagblok, hvor der går længst tid mellem lærernes evalueringer i undervisningen, idet 52 pct. af musiklærerne aldrig eller enkelte gange gør brug af evaluering i undervisningen (se tabel i bilag 1). Mulige forklaringer herpå kan være, at man i musik ikke med jævne mellemrum producerer konkrete elevprodukter – dette med undtagelse af periodevise musicals, koncerter mv. – der i den praktiske/musiske fagblok som helhed fungerer som udbredt redskab til at foretage elevevalueringer (jf. afsnittet om evalueringsredskaber).

Der har været en tendens på de afholdte symposier til, at lærerne i høj grad bakker op om brugen af evaluering, men at flere lærere giver udtryk for, at evaluering ofte glider i baggrunden af undervisningen, idet der ikke er tid hertil. Både fagenes undervisningstimer, som deltagerne på symposierne fandt utilstrækkelige, samt tiden til at finde materialer og produkter ved undervisningens start og oprydningen til slut fremhæves som forklaringer herpå.

Lærernes brug af evalueringsredskaber

Ud over den hyppighed, hvormed lærerne gør brug af evaluering, har kortlægningen også haft til formål at undersøge de *evalueringsredskaber*, som lærerne benytter sig af i deres evaluering af eleverne.

Det er udbredt praksis i evalueringslitteraturen på det pædagogiske område at dele formålet med evaluering op i to forskellige tilgange: Summative evalueringer og formative evalueringer. Den **summative evaluering** fungerer typisk som afslutningen på et forløb, og den kan eksempelvis tage form som afsluttende prøver og karakterer. Således har den til formål at måle resultater og dokumentere eleverne kundskaber og færdigheder. Den **formative evaluering** er derimod kendetegnet ved at være tage form som en løbende evaluering eksempelvis i form af elevernes umiddelbare tilbagemeldinger og lærerens refleksioner over, hvorledes undervisningen tilrettelægges, så eleverne får det størst mulige udbytte³⁶. De to evalueringstilgange knytter således an til forskellige evalueringsredskaber, der på forskellig vis kan kombineres og inddrages med hvert sit formål.

I spørgeskemaundersøgelsen er lærerne blevet spurgt om, hvilke evalueringsredskaber der indgår i deres evaluering af eleverne. Lærerne har haft mulighed for at vælge mellem følgende redskaber:

- *Summative redskaber*: Test og prøver, præsentationer samt opgaver og øvelser (opgaver og prøver kan dog også anvendes med et formativt sigte)
- *Formative redskaber*: Elevlogbøger, samtaler, portfolio samt opgaver og øvelser

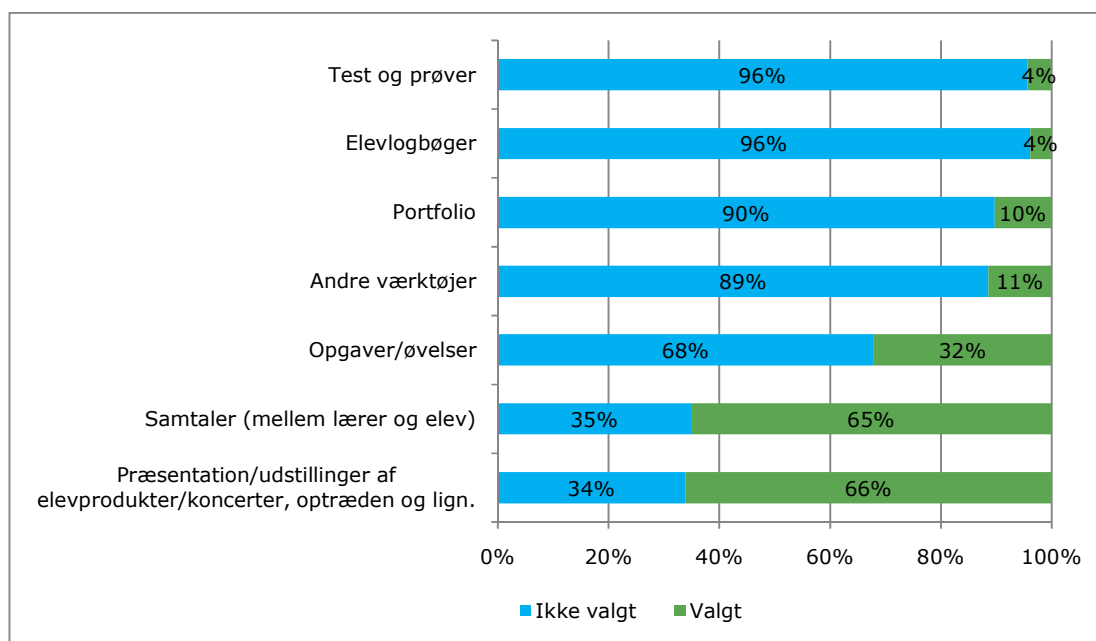
³⁶ Se uddybende på evalueringsportalen:

http://www.ktst.dk/sitecore/content/Skolestyrelsen/Skolen/Evalueringer/Generelle_artikler/En%20introduktion%20til%20evaluering.aspx.

Som det fremgår af nedenstående figur, er de to hyppigst valgte evalueringsredskaber præsentationer, herunder udstillinger af elevprodukter, koncerter, optræden og lignende (angivet af 66 pct. af lærerne) samt samtaler mellem lærer og elever (65 pct. af lærerne). Dermed peger kortlægningens resultater på en ligelig fordeling mellem henholdsvis summative og formative evalueringsredskaber, hvilket tyder på, at en udbredt praksis på skolerne er, at eleverne skaber produkter, der fungerer som afsæt for at drøfte kvalitet, evt. proces og læring. Knap en tredjedel af lærerne anvender opgaver og øvelser (32 pct.), cirka 10 pct. af lærerne anvender portfolio eller andre værktøjer og et fåtøl af lærerne anvender henholdsvis elevlogbøger samt test og prøver (4 pct.). 11 pct. anvender andre værktøjer, som lærerne har haft mulighed for at beskrive i en åben svarkategori i spørgeskemaet. Besvarelsene dækker her over eksempelvis samtaler med forældrene, classesamtaler, lærerrefleksion samt den daglige respons fra elever i form af elevernes tilgang til undervisningen, deres motivation, glæde mv.

På symposierne blev rammerne for at evaluere drøftet, og der er blevet fremlagt udsagn, der peger i forskellige retninger. Flere lærere har påpeget, at det er sværere at evaluere i de praktiske/musiske fag end i de boglige fag, fordi det er tydeligere, hvad eleverne skal kunne i de boglige fag. Dette får visse lærere til at efterspørge mere eksplicite standarder i form af mere synlige og målbare tegn samt mere overbevisende evalueringsformer i fagene. Dette problematiseres imidlertid af lærere, der i høj grad betoner vigtigheden af fagenes rolle som løftestang for mindre bogligt stærke børn, der vurderes at få succesoplevelser i de praktiske/musiske fag, hvilket højner deres selvtillid og selvværd. Eksplicite og målbare indikatorer vurderes af nogle lærere at kunne udfordre dette.

Figur 5.1: Evalueringsredskaber i de praktiske/musiske fag

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

En nærmere analyse af brugen af evalueringsredskaber inden for de enkelte fag viser, at der eksisterer visse forskelle mellem fagene. *Hjemkundskab* adskiller sig fra de andre fag ved i langt højere grad at gøre brug af test og prøver. Det er ikke muligt fra kortlægningen at sige mere om, hvilke former for test og prøver, der er tale om. Til gengæld er det mindre udbredt, at lærerne gør brug af opgaver/øvelser samt samtaler med eleverne. Opgaver/øvelser samt samtaler er ligeledes i mindre grad udbredt i *musik*, der i stedet i høj grad (og naturligt nok) gør brug af optræden/koncerter. Billedkunst skiller sig videre ud ved i høj grad at gøre brug af portfolio samt udstillinger.

Trods forskellene mellem de enkelte fag peger kortlægningen samlet set på, at evalueringer navnlig fokuseres omkring elevernes praktiske færdigheder i form af et specifikt produkt eller

resultat af undervisningen. Der fokuseres i mindre grad på teoretiske/historiske elementer af undervisningen og analytiske/forståelsesmæssige kompetencer, som også udgør en del af indholdet i de praktiske/musiske fag.

Det bemærkes, at det som led i kortlægningen ikke er undersøgt, hvordan og i hvilket omfang der arbejdes *fremadrettet* med resultaterne af evaluering i de praktiske/musiske fag.

Læring – elevernes kundskaber og færdigheder

Som afsæt for at behandle elevernes læring i de praktiske/musiske fag, er lærerne i undersøgelsen blevet bedt om at vurdere elevernes tilegnelse af kundskaber og færdigheder i forhold til trin- og slutmålene for de enkelte fag og årgange. Grundet de forskellige mål vil fagene blive analyseret separat i dette afsnit. Tabellerne der ligger til grund for analysen findes i bilag 2.

Faghæfterne for *håndarbejde og sløjd* er i 2009-udgaven i høj grad blevet samordnet således, at der kun fremkommer enkelte variationer inden for Fælles Mål i de to fag. Slutmålene for fagene er struktureret inden for tre centrale kundskabsområder: Design og produkt, håndværksmæssige arbejdsområder samt fagets samfundsmæssige og kulturelle indhold. Lærerne er i kortlægningen blevet spurgt om, hvor stor en andel af eleverne de mener, opnår færdigheder og kundskaber inden for hvert af de tre centrale kundskabsområder. Samlet set tegner lærernes besvarelser tilnærmelsesvis samme billede af de to fag: I begge fag vurderes flest elever at få henholdsvis håndværksmæssige kompetencer (i relation til teknikker, materialer og redskaber) samt kompetencer indenfor designprocessen (fra ide til planlægning, udførelse og evaluering). I sløjd er der næsten ingen forskel på besvarelserne indenfor de to kundskabsområder og i håndarbejde vurderer lærerne, at der er lidt flere elever, der får håndværksmæssige kompetencer end kompetencer relateret til designprocessen. I begge fag vurderer lærerne, at langt færre eleverne får kompetencer indenfor fagenes samfundsmæssige og kulturelle indhold, der gør dem i stand til at fremstille genstande med inspiration fra andre kulturer og historiske perioder (29 pct. af lærerne vurderer at de fleste elever opnår dette i sløjd og 15 pct. af lærerne vurderer, at eleverne får disse kompetencer i håndarbejde).

I *hjemkundskab* er lærerne blevet spurgt ind til deres vurdering af elevernes opnåelse af kompetencer og færdigheder indenfor følgende fire områder: 1) Planlægge og tilberede dagskost, 2) Tilberede fødevarer efter grundlæggende madlavningsteknikker og hygiejneprincipper, 3) Vurdere fødevarergrupperes kvalitet, 4) Arbejde praktisk, eksperimenterende og håndværksmæssigt med mad. Kortlægningen viser, at flest elever vurderes at opnå kompetencer, der gør dem i stand til at tilberede fødevarer efter grundlæggende madlavningsteknikker og hygiejneprincipper (85 pct. af lærerne vurderer, at de fleste elever opnår disse kompetencer) og til at arbejde praktisk, eksperimenterende og håndværksmæssigt med mad (61 pct. svarer, at de fleste elever opnår dette). Lærerne vurderer at færre elever får en forståelse for madens ernæringsmæssige betydning (46 pct.) og hver femte lærer mener, at eleverne får kundskaber, der gør dem i stand til at vurdere kvaliteten af maden.³⁷

Hvad angår *billedkunst* har kortlægningen haft fokus på fagets tre centrale kundskabsområder, der er blevet operationaliseret som følger: 1) Billedfremstilling, det at fremstille skitser og billeder på baggrund af iagttagelser og andre sanseoplevelser samt følelser og forestillinger 2) Billedkundskab, det at iagttage, beskrive og vurdere billeders indhold og form og 3) Visuel kommunikation, det at kommunikere ideer og betydninger i visuelle udtryk. Lærernes besvarelser viser, at langt størstedelen vurderer, at eleverne opnår kundskaber i billedfremstilling (71 pct. af lærerne). Herefter rangerer kompetencer indenfor billedkundskab og elevernes visuelle kompetencer.

I *musik* er trin- og slutmålene centreret omkring de centrale kundskabsområder: Musikudøvelse, musikalsk skaben og musikforståelse. Kortlægningen viser, at lærerne i høj grad vurderer, at de fleste elever opnår kompetencer indenfor musikudøvelse og det at deltage i fælles musikalsk udfoldelse og spil (84 pct.). Med en mindre forskel i lærernes besvarelser rangerer herefter elevernes musikforståelse, operationaliseret som det at lytte åbent og opmærksom til musik, og

³⁷ Kvaliteten er defineret i forhold til smagsmæssige og madtekniske egenskaber, sundhed, miljø, etik og pris.

elevernes musikalske skaben, og det at anvende krop, stemme og sangkilder i det skabende musikalske arbejde.

Opsamlende vidner lærernes besvarelser om, at der i de enkelte fag er et udpræget fokus på de *udførende kompetencer* i de enkelte fag – uanset om de er af håndværksmæssig eller kulinarisk karakter, eller om de angår billedfremstilling og musikudøvelse. Kortlægningen viser således også, at det i høj grad er *den udtryksmæssige kernefaglighed* i fagene, som eleverne rustes bedst til at varetage i forhold til eksempelvis at planlægge og producere et produkt i tekstiler eller træ, fremstille et billede eller mad eller udøve musik. Disse kompetencer vurderes eleverne i høj grad at opnå, hvilket kan underbygges med, at 79 pct. af lærerne i undersøgelsen vurderer, at de fleste elever tilegner sig elementære kundskaber og færdigheder i fagene. I langt mindre grad gør det sig gældende for elevernes tilegnelse af kreative kompetencer i fagene, idet under halvdelen af lærerne vurderer, at de fleste elever opnår viden og færdigheder på et niveau, der gør, at de er i stand til at være kreative i faget (47 pct.) og 45 pct. vurderer, at dette er tilfældet for ca. halvdelen af eleverne.

Ud over ovenstående er lærerne blevet bedt om at vurdere, hvor stor en andel af eleverne, der har tilegnet sig viden og færdigheder på et niveau, der gør dem i stand til at bruge deres færdigheder på andre tilsvarende områder (transfer-effekten). 44 pct. af lærerne vurderer, at det gør de fleste elever og 45 pct. vurderer, at ca. halvdelen af eleverne opnår dette. På symposierne påpegede flere deltagere, at de praktiske/musiske fag spiller en vigtig rolle for eleverne, idet de bidrager med et dannelseselement i forhold til at skabe hele mennesker og oplyste borgere samt at fagenes arbejdsformer bidrager til udvikling af kreativitet og innovation.

5.2 Evaluering af gennemførelsen af undervisningen i de praktiske/musiske fag

I Danmark eksisterer der ikke nationalt fastsatte krav til evaluering af lærerens undervisning eller på anden vis til evaluering af lærerne i folkeskolen. Folkeskolelovens § 2 og 45 tilkendegiver, at skolens leder har ansvaret for undervisningens kvalitet samt for den pædagogiske ledelse af skolen. Dermed fastsættes evalueringspraksis på dette område på de enkelte skoler (eller kommunalt).

Skolerne kan vælge at få gennemført evaluering af undervisningen ved, at eksterne personer gennemfører evalueringen. Dette er dog ikke en udbredt praksis i Danmark (Skolestyrelsen 2009)³⁸. Derimod tager evalueringer af undervisningen typisk form som *selvevalueringer*, hvor evalueringen udføres på de enkelte skoler i regi af skolens eget personale. Overordnet set kan selvevalueringen tage form efter følgende tilgange:

- En *leder-lærer-tilgang*, hvor skolelederen eller andre blandt skoleledelsen evaluerer undervisningen
- En *lærer-lærer-tilgang*, hvor evalueringen af lærerne tager form som kollegial evaluering og dermed via vurderinger fra andre i lærerstaben
- En *lærer-elev-tilgang*, hvor eleverne vurderer undervisningen

I spørgeskemaundersøgelsen er lærerne blevet bedt om at angive, i hvilken grad de anvender ovenstående tilgange til evaluering af gennemførelsen af undervisningen. Det fremgår af besvarelserne, at den mest udbredte måde at evaluere undervisningen på er via *mundtlig feedback fra eleverne*. 35 pct. angiver, at de i meget høj grad eller i høj grad benytter denne evalueringsform. 33 pct. benytter den i nogen grad. Samlet set bruger 68 pct. af lærerne i et vist omfang mundtlig feedback fra eleverne. 31 pct. af lærerne bruger slet ikke eller i mindre grad mundtlig feedback fra eleverne. Diametralt modsat forholder det sig imidlertid med skriftlig feedback fra eleverne, idet 84 pct. af lærerne angiver, at de slet ikke eller i mindre grad anvender denne tilgang til at evaluere undervisningen. 4 pct. anvender i høj grad eller i nogen grad denne tilgang.

³⁸ Skolestyrelsen 2009: *Talis. Lærere og skoleledere om undervisning, kompetenceudvikling og evaluering – i et internationalt perspektiv*.

Tabel 5.3: Evaluering af undervisningen i de praktiske/musiske fag

	Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke
I hvilken grad anvender du kollegial supervision/feedback?	34%	25%	26%	10%	3%	1%
I hvilken grad anvender du feedback og sparring fra skoleledelse?	50%	31%	13%	3%	1%	2%
I hvilken grad anvender du mundtlig feedback fra elever (fx struktureret dialog, elev/lærer møder)?	12%	19%	33%	28%	7%	1%
I hvilken grad anvender du skriftlig feedback fra elever (fx spørgeskema, dagbog)?	64%	20%	9%	3%	1%	3%
I hvilken grad anvender du andre redskaber?	29%	3%	5%	8%	6%	49%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

Ovenstående tabel viser videre, at leder-lærer-tilgangen finder sted i et meget begrænset omfang, idet 81 pct. af lærerne i undersøgelsen angiver, at de slet ikke eller i mindre grad anvender feedback og sparring fra skoleledelsen. 4 pct. af lærerne anvender i høj grad eller i nogen grad skolelederen til at give feedback eller sparring. Analyseres data for de enkelte fag viser det sig, at det er mere udbredt i håndarbejde og hjemkundskab, at lærerne svarer, at de slet ikke anvender feedback og sparring fra skoleledelsen.

Sammenholdes lærernes besvarelser med spørgeskemaundersøgelsen til skolelederne tegner kortlægningen et billede af, at skoleledelsen i begrænset omfang kender til evalueringspraksis i de praktiske/musiske fag. 37 pct. af skolelederne tilkendegiver slet ikke eller i mindre grad at have kendskab hertil. 41 pct. af skolelederne vurderer i nogen grad, at de/skoleledelsen kender til evalueringspraksis i de praktiske/musiske fag, og 19 pct. vurderer, at de i høj eller meget høj grad besidder dette kendskab. Kortlægningen viser således, at skoleledelsen kun i et meget begrænset omfang er direkte involveret i at evaluere undervisningen i de praktiske/musiske fag gennem sparring og supervision, og at skolelederne generelt ikke har omfattende kendskab til evalueringspraksis i de praktiske/musiske fag. Dog skal det fremhæves, at 50 pct. af skolelederne angiver, at de/skoleledelsen i nogen grad overvåger undervisningen i de praktiske/musiske fag, og at 13 pct. gør det i høj eller meget høj grad. Således har knap to ud af tre skoleledere et vist indblik med undervisningens konkrete gennemførelse.

Tabel 5.4: Skolelederens kendskab til evalueringspraksis i de praktiske/musiske fag

	Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad	Ved ikke/ikke relevant
I hvilken grad kender du eller andre i ledelsen til evalueringspraksis i de praktiske/musiske fag?	6%	31%	41%	15%	4%	2%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere (n=534)

Hvad angår lærer-lærer-tilgangen og den kollegiale supervision er denne i nogen grad udbredt som tilgang til evaluering af undervisningen. Dog svarer 34 pct. af lærerne, at de slet ikke anvender denne tilgang, og 25 pct. svarer, at de i mindre grad benytter kollegaerne til undervisningsevaluering. En nærmere analyse af de enkelte fag viser, at det primært er i håndarbejde og hjemkundskab, at lærerne slet ikke gør brug af kollegial supervision, og at det er mest udbredt i billedkunst. 14 pct. af lærerne gør videre i høj grad eller i nogen grad brug af andre evalueringsskaber.

Den relativt lave grad af kollegial supervision kan perspektiveres med, at kortlægningen generelt set viser, at lærerne ikke i udpræget grad samarbejder med andre lærere på skolen. Knap 40 pct. af lærerne i undersøgelsen samarbejder slet ikke eller i mindre grad med andre i lærerstaben. En stor andel af lærerne i de praktiske/musiske fag synes således at arbejde relativt isoleret. Dette kan være udtryk for, at der ofte ikke eksisterer et teamsamarbejde, eller at lærerne i de praktiske/musiske fag ikke har tilknytning til det eksisterende teamarbejde generelt på skolerne. Sidstnævnte kan hænge sammen med, at teamsamarbejdet på skolerne ofte er årgangs- og afdelingsopdelt og i mindre grad fagopdelt.

Tabel 5.5: Samarbejde med andre lærere på skolen

	Slet ikke	I mindre grad	I nogen grad	I høj grad	I meget høj grad
I hvor høj grad samarbejder du med andre lærere i forbindelse med undervisningen i faget (fx fagteam eller klasseteam)?	11%	28%	37%	15%	9%

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere (n=903)

På symposierne underbygges den lave grad af kollegialt samarbejde med, at faglærerne på mange mindre skoler arbejder som de eneste lærere indenfor deres fag. Andre lærere kommer med eksempler på, at fagudvalg nedprioriteres i de praktiske/musiske fag. Generelt set efterspørger lærerne i høj grad *fora til videndeling og udvikling* eksempelvis i form af netværk som fagteams, naboskolesamarbejde samt kommunale idébanke. Videre fremhæves de faglige foreninger som havende en mulig funktion som tænketanke, og der efterspørges nationale videnscentre samt mere samarbejde med professionshøjskolerne. Alle ses som initiativer, der kan være med til at afhjælpe udfordringer for de enkelte lærere – dette både i direkte relation til evaluering samt mere generelt for at højne kvaliteten i de praktiske/musiske fag.

5.3 Delkonklusion

På baggrund af de gennemførte analyser viser kortlægningen, at det langt fra er alle lærere i de praktiske/musiske fag, der foretager **løbende evaluering af elevernes udbytte af undervisningen**. Evalueringer af eleverne tager derimod i højere grad form som punktnedslag. Diskussionerne på de afholdte symposier tegner ikke et billede af, at resultaterne skal tolkes som et udtryk for modstand mod evaluering men mere som et resultat af, at evaluering ofte glider i baggrunden af undervisningen grundet tidspres. Analysen viser videre, at lærernes undervisningserfaring samt antallet af undervisningslektioner har en positiv indvirkning på, hvor hyppigt lærerne evaluerer. Hvad angår lærernes valg af evalueringsredskaber udgør disse primært dels præsentationer, herunder udstillinger af elevprodukter, koncerter, optræden og lignende samt samtaler mellem lærere og elever.

I relation til vurderingen af elevernes opnåede færdigheder og kundskaber i fagene viser kortlægningen, at lærerne i høj grad vurderer, at eleverne får *udførende og/eller håndværksmæssige kompetencer* i de enkelte fag og at eleverne tilegner sig elementære kundskaber og færdigheder i fagene. Derimod vurderes fagene imidlertid ikke i udbredt grad at give eleverne hverken kreative kompetencer eller evnen til at bruge deres færdigheder på andre måder.

Kortlægningens resultater vedrørende **evaluering af undervisningen** viser, at lærerne oftest anvender *mundtlig feedback fra eleverne*. Langt mindre udbredt er det, at andre lærere eller skolelederen i form af supervision og sparring bidrager til undervisningsevaluering. Dette forhold er specielt karakteristisk for fagene håndarbejde og hjemkundskab. Samlet set tegner kortlægningen således et billede af, at lærerne på de enkelte skoler arbejder meget isoleret, hvorfor lærerne på symposierne i høj grad efterlyser forskellige fora til videndeling og udvikling.

6. KVALITETSUDVIKLING I DE PRAKTISKE/MUSISKE FAG

I forlængelse af kortlægningens fokus på evaluering og læring har et centralt omdrejningspunkt på symposierne været drøftelser af muligheder for kvalitetsudvikling af de praktiske/musiske fag. Symposierne har som nævnt i afsnit 2.2 – ud over at fungere som dataindsamlingskilde med henblik på at indsamle viden om de praktiske/musiske fags status og vilkår – også haft til formål at danne rum for diskussioner og dialog om fagenes udvikling og potentialer set i et fremadrettet perspektiv – herunder hvilke perspektiver der er vigtige for at udvikle kvaliteten i de praktiske/musiske fag.

Temaet 'Kvalitetsudvikling' har ikke udgjort et selvstændigt element i spørgeskemaerne, men behandles således i dette selvstændige kapitel på baggrund af drøftelser blandt deltagerne på symposierne. Indholdet i kapitlet har i højere grad end de øvrige dele af kortlægningen et fremadrettet sigte. Formålet er dermed at give eksempler på ideer til udviklingsmuligheder for de praktiske/musiske fag, sådan som de er kommet til udtryk på symposierne³⁹. Nedenstående punkter retter sig både mod potentielle udviklingsmidler centralt og lokalt.

Tegn på kvalitet

På tværs af symposierne har diskussionerne om kvalitet og kvalitetsudvikling indeholdt et perspektiv, der omhandler, hvorledes man opnår vished om kvalitetsudvikling hos eleverne. Nogle deltagere påpeger, at det er svært at måle kvalitet i de praktiske/musiske fag. Dette besværliggøres blandt andet af, at Fælles Mål opleves at være for omfattende, hvilket især er en udfordring på skoler, hvor undervisningen er begrænset til minimumstimetallet. Som fremhævet i afsnit 5.1 efterspørger nogle deltagere derfor mere eksplicite standarder i form af tydelige og målbare indikatorer som kvalitetsparametre – dette også i forhold til at vurdere udviklingen af elevernes almene dannelse. Omvendt peger andre deltagere på, at de praktiske/musiske fag alle har synlige og ofte fysiske produkter som output, der fungerer som tydelige kvalitetsparametre.

Synliggørelse

Som en kilde til at højne kvaliteten i de praktiske/musiske fag har deltagerne på alle tre symposier peget på en højere grad af synliggørelse. Argumentationen baserer sig på, at kvaliteten i fagene såvel som fagenes status kan højnes ved en øget synliggørelse af elevernes produktionsprodukter. Derfor skal der i højere grad findes udstillings- og præsentationsmuligheder, hvilket både kan finde sted på skolen (herunder i relation til eleverne, lærerstaben og ledelsen), over for forældrene samt bredt set i lokalsamfundet. Nedenstående tabel sammenfatter deltagerens bud på mulige kanaler til synliggørelse.

³⁹ Perspektiverne fra symposierne er kun inddraget, såfremt de er udtryk for en *bredere tendens*, der har vist sig at være udslagsgivende på tværs af de tre symposier (se bilag 3 for uddybning af symposierne som metode). Men det skal igen gentages, at data fra symposierne ikke kan anses som repræsentative.

Tabel 6.1: Kanaler til synliggørelse

Hvem	Hvordan
Elever	<ul style="list-style-type: none"> • Opstille synlige mål • Løbende evaluering • Fokus på resultatet/produktet • Relevante produkter (relevans/virkelige produkter)
Forældre	<ul style="list-style-type: none"> • Årsplaner/elevplaner • Forældremøder, skole-hjem-samtaler • Dokumentation, portfolio • Udstillinger, forestilling, film, internet • Status (fx også prøver)
Lærerkollegiet/skoleledelse	<ul style="list-style-type: none"> • Tværfagligt samarbejde • Årsplaner/elevplaner • Forældremøder
Lokalsamfundet	<ul style="list-style-type: none"> • Bruge pressen. "De gode historier". • Bruge lokalområdet/lokale partnere: <ul style="list-style-type: none"> - Skolen som lokalt kulturcenter (åben skole) - Udstillinger (bibliotek, galleri, kirke m.m.) - Huskunstnerordningen - Samarbejde med kunstmuseer - Samarbejde med billedskoler - Samarbejde med musikskoler

Lærerruddannelsen

På alle tre symposier har lærerruddannelsen været et gennemgående tema i diskussionerne om kvalitet. Deltagere påpeger i henhold hertil, at der er udfordringer med uddannelsen. For det første handler det om den generelle lave prioritering af fagene på uddannelsen (målt i ECTS-point), og for det andet nedskæringer i undervisningstimetallet på uddannelserne, hvilket gør, at lærerne får mindre praktisk erfaring. Videre fremhæves det som et problem, at man på lærerruddannelsen har faget 'Materielt Design', når man i folkeskolen har fagene håndarbejde og sløjd hver for sig. Dette betyder i praksis, at de nyuddannede lærere ikke har de nødvendige praktiske kompetencer til at varetage undervisningen i håndarbejde og sløjd, idet de mangler basisfærdigheder inden for fagene. Et centralt element i forhold til at højne kvaliteten i de praktiske/musiske fag bliver derved at højne kvaliteten på lærerruddannelsen og skabe sammenhæng mellem uddannelsen og virkeligheden på skolerne.

Efter- og videreuddannelse

En anden vigtig platform for at sikre udvikling og faglighed i fagene er efter- og videreuddannelse, eksempelvis i form af kurser. Deltagerne på symposierne fremhæver, at de økonomiske rammer er en udfordring, idet kommunerne typisk ikke har penge, og der derfor ikke er mange lærere, der kommer på kursus. Typisk oplever deltagerne videre, at det er vejlederne, der har førsteprioritet på skolerne (it-vejledere, læsevejledere mv.). Hertil kommer, at udbuddet af kurser ikke er særligt stort, og at kurserne af relevans for de praktiske/musiske fag ofte ikke oprettes. De faglige organisationer udbyder kurser, men her skal lærerne selv betale, hvilket ikke opleves at være rimeligt. Det fremhæves, som løsningsmuligheder, at:

- Ledelsen skal prioritere efteruddannelse og kurser i de praktiske/musiske fag
- Lærerne selv har et ansvar for at tilmelde sig og gennemføre
- Lærere, der har gennemført kurser, efterfølgende kan undervise andre lærere på egen skole og evt. i kommunen
- Kurser gennemføres med både lærere og elever. Sådanne kurser beskrives som populære, og skolen skal da ikke finde vikarer
- Kurser gennemføres i kommunalt regi
- Det fremhæves videre som en god ide, at lærerne i fagene tager på samme kursus. Dels for at sikre oprettelse, dels fordi det efterfølgende er nemmere at søge at ændre den eksisterende praksis, da man er flere, der står samlet om opgaven.

De praktiske/musiske fag i tværfaglige sammenhænge på skolerne

Set i relation til skolen kom deltagerne på symposierne med forslag til, hvordan de i egen praksis kan arbejde med kvalitetsudvikling gennem tværfaglige samarbejder. Konkret blev det fremhævet, at dette kan ske gennem lokale beslutninger om krav til eksempelvis visuel kommunikation i fremlæggelse af projektarbejde, anvendelse af kreative processer og praktiske/musiske formidlingsmetoder i projektforsøg samt ved generelt at styrke fokus på kreativitet og praktiske/musiske erkendelsesformer i opgaveløsninger. Andre forslag var at bruge de praktiske/musiske lærere som ressourcepersoner, idet de har proceserfaringer og dermed kan hjælpe med at lede og/eller systematisere projektforsøg. Det blev også fremhævet, at de praktiske/musiske fag kan spille en rolle i forhold til eventuelle udviklingsaktiviteter på skolen, f.eks. i form af inddragelse af design og æstetik i indretning af hjemområder, afdelinger og fagmiljøer lokalt på skolerne.

Samtænkning af fag

I forlængelse af fokus på tværfaglige samarbejder på skolerne blev det fremhævet som et udviklingsperspektiv at reorganisere fagene og fagområderne. Det fremhæves, at der er mange forbindelseslinjer mellem fagene – pædagogisk, fagligt mv. – både inden for og uden for den praktiske/musiske fagblok. Eksempelvis kan nævnes temaet 'Sundhed', der går på tværs af hjemkundskab, biologi og idræt. En højere grad af samtænkning mellem fagene vil potentielt kunne give bedre timetalsmæssig volumen til de praktiske/musiske fag som helhed, *såfremt* der tilføres timer – dette versus tilførsel af timer til fagene isoleret set, der nok efterspørges af deltagerne, men som også påpeges at være omkostningsfyldt. Det skal dog præciseres, at deltagerne på symposierne har haft meget delte holdninger, når det kommer til spørgsmålet om en egentlig sammenlægning af fag.

Fora til videndeling

Som et væsentligt element i kvalitetsudviklingen af de praktiske/musiske fag har deltagerne på tværs af symposierne efterspurgt forskellige fora til videndeling. Deltagerne udtrykte, at de mangler fora til systematisk at arbejde med kvalitet, og hvor lærerne kan få mulighed for at sparre med hinanden. Deltagerne fremhæver, at praksis fylder meget i fagene, og at der ikke er overskud til teoretisk tænkning, videndeling og til selv at etablere netværk. Konkret ønsker deltagerne organisering eksempelvis i form af faggrupper, teamwork, udviklingsgrupper og inspirationsgrupper. Videre efterspørges et systematisk samarbejde med videns- og forskningsmiljøer både tilknyttet uddannelsesområdet og kulturområdet – herunder læreruddannelserne. Det fremhæves, at det er vigtigt med ledelsesopbakning i form af timer til netværks- og videndelingsarbejdet, og at 'Skoleudviklingstiden' i overenskomsten skal fastholdes og udnyttes.

Behov for viden og undersøgelser

Ud over behovet for videndeling efterspørger deltagerne på symposierne generelt set et behov for viden og undersøgelser inden for fagene. Det fremhæves blandt andet, at der mangler en fælles teoretisk ramme til at tale om de praktiske/musiske fag, og der efterlyses hjælp til at tydeliggøre fagenes bidrag til elevernes udvikling – herunder at anskueliggøre fagenes potentialer. Formålet hermed er at understøtte de praktiske/musiske læreres faglige argumenter i diskussioner med f.eks. kollegaer, ledelse, forældre, hvilket kan bidrage til at styrke forældrenes involvering i fagene, skoleledelsens bevågenhed samt højne fagenes status generelt set. Videre fremhæves det, at der mangler et mere udbredt kendskab til fagenes teoretiske "guruer", der ikke opleves at stå lige så klart frem hos lærerne i de praktiske/musiske fag, som de f.eks. gør i danskfaget. Af konkrete behov for viden peger deltagerne blandt andet på analyser af, hvor fagområderne er skrevet ind i andre fag (f.eks. billedanalyse) og af fagområdernes bidrag til kvalificering af tværfaglige samarbejder.⁴⁰

Kontinuitet

På alle symposierne har der fundet diskussioner sted om kontinuitet. Dette gør sig både gældende i forhold til de enkelte klassetrin, hvor der efterspørges flere sammenhængende timer. Videre efterspørges kontinuitet i elevernes samlede skoleforløb via udstrækning af fagene over alle klassetrin. Deltagerne stiller sig uforstående overfor, at de praktiske/musiske fag ophører som obli-

⁴⁰ Yderligere blev det fremhævet, at moderne teknik lægger op til en ny didaktik i sløjd og håndarbejde og at digitalisering lægger op til nye udtryksformer i musik og billedkunst. Deltagerne beskriver derfor et behov for både viden og remedier på skolerne for at kunne udvikle fagene i overensstemmelse med den digitale samfundsudvikling.

gatoriske fag på mellemtrinnet. Det påpeges i forlængelse heraf, at det er et problem, at eleverne ikke har haft fagene i flere år, når de i 8. og 9. klasse skal lave projektopgaver, idet de praktiske/musiske lærere ikke længere har tilknytning til eleverne. Nogle lærere fremhæver, at man for at kunne tilgodese behovet for flere sammenhængende timer kan tilrettelægge undervisningen anderledes, f.eks. ved semesterlæsning i overbygningen, hvor man eksempelvis har sløjd og billedkunst om efteråret og musik, hjemkundskab og håndarbejde om foråret. En anden dimension, der kan skabe kontinuitet i fagene, omhandler implementering af praktiske/musiske elementer i de boglige fag (se punktet om 'Samtænkning af fag').⁴¹

Udfordringer i relation til ministeriet

På tværs af symposierne fremgår det af deltagerens diskussioner, at Ministeriet for Børn og Undervisning kan bidrage til at skabe bedre rammer for de praktiske/musiske fag. Det er konkret fremhævet, at fagkonsulenterne har for mange fag under sig til, at de kan komme med nye faglige input og udviklingsmuligheder. Eksempelvis fremhæves det, at fagkonsulent-embedet i hjemkundskab tidligere har været ubesat i en årrække, hvorefter der har været ansat en enkelt fagkonsulent, der varetager både håndarbejde, sløjd og hjemkundskab.

Elever med særlige behov

Afslutningsvist skal det fremhæves, at deltagerne på symposierne har fremhævet fagenes appel til særlige elevgrupper, fx metalsløjd og teknik eller virtuel design, 'Den elektroniske Pencil' og udekøkkener som aktivitets- og læringsrum for drenge. I forlængelse heraf har et særligt tema på symposierne været fagenes muligheder i relation til arbejdet med at inkludere børn med særlige behov. Deltagerne på symposierne efterspurgte her muligheder for at videreudvikle praksis samt viden om samspillet mellem fagdidaktik og pædagogik i de praktiske/musiske fag på den ene side og specialpædagogikken på den anden side.

⁴¹ Endeligt påpeges det også, at det omhandler den interne organisering, idet flere lærere påpeger, at det skaber større sammenhæng og kontinuitet i undervisningen, hvis en lærer underviser elever både i boglige og i praktiske/musiske fag. Hermed kommer læreren til at kende sine elever bedre og kan i højere grad tænke på tværs af fagene.

7. KONKLUSIONER

Nærværende rapport indeholder en kortlægning af de praktiske/musiske fags status og vilkår i folkeskolen. Kortlægningen giver et øjebliksbillede, som situationen ser ud i 2011. Kortlægningen indeholder således ikke sammenligninger med eksempelvis tidligere gennemførte undersøgelser på området eller med øvrige fag i folkeskolen. Kortlægningens resultater er funderet i omfattende og statistisk dækkende data indhentet via spørgeskemaundersøgelser til kommunale skolechefer, skoleledere og lærere i de praktiske/musiske fag. De kvantitative data er suppleret med viden indhentet på tre symposier med deltagelse af skoleledere og lærere.

Konklusionerne er struktureret i henhold til følgende tre overordnede temaer for kortlægningen:

1. Rammebetingelser for de praktiske/musiske fag (herunder vilkår, status og prioritering)
2. Pædagogisk praktisk i de praktiske/musiske fag (undervisningens planlægning og gennemførelse)
3. Evaluering i de praktiske/musiske fag

Kortlægningen indeholder derudover en sammenligning af udvalgte forhold ved de praktiske/musiske fag i de øvrige nordiske lande.

7.1 Rammebetingelser for de praktiske/musiske fag

Kortlægningen viser, at undervisningen i fagene generelt varetages af **linjefagsuddannede lærere** eller alternativt af undervisere med kompetencer svarende til linjefag. Kortlægningen vidner dog også om betydelig variation fra fag til fag. Linjefagsdækningen er størst inden for sløjd (81 pct.) og lavest inden for billedkunst (59 pct.). Særligt i billedkunst og hjemkundskab varetager en vis andel af lærere med "andre kompetencer" undervisningen. Såvel skolechefer som skoleledere vurderer, at undervisningen generelt varetages af lærere med linjefagsuddannelse.

Det fremgår af kortlægningen, at **udbuddet af valgfag** i de praktiske/musiske fag generelt er begrænset i folkeskolen. Sløjd og håndarbejde (begge 9. klasse) er mindst udbredt, da 83 pct. af skolerne ikke har valgfag på disse områder. Lidt flere skoler udbyder billedkunst og musik, og flest udbyder hjemkundskab.

Tilgængelige registerdata har vist, at der for størstedelen af skolerne (og eleverne) *planlægges* timetal i overensstemmelse med gældende **minimumstimetal** for de praktiske/musiske fag. I forhold til **vejledende timetal** er der særligt udfordringer for fagene håndarbejde, sløjd og hjemkundskab, hvor skoler har planlagt med færre timer end det vejledende. For billedkunst og musik gælder det, at størstedelen af eleverne får planlagt timer på niveau med det vejledende timetal.

I forhold til **vilkårene** for de praktiske/musiske fag dokumenterer kortlægningen, at der er begrænset fokus på og politisk opmærksomhed omkring fagene på kommunalt niveau. Få kommuner har en skriftlig politik, overordnede mål eller lignende, og kommunalt ansatte med fokus på fagene findes kun i 1 ud af 4 kommuner. Imidlertid er der (eller har været inden for en årrække) et vist niveau af udviklingsarbejde på området, men kortlægningen har ikke nærmere dokumenteret omfang og indhold af forsøg, særlige initiativer mv. Videre fremgår det, at der ifølge lærerne er begrænsede muligheder for efter- og videreuddannelse, hvilket bekræftes af skolecheferne, der for størstedelens vedkommende ikke finder, at der er fokus på efter- og videreuddannelse. På positivsiden tæller, at der blandt skoleledere og lærere er enighed om, at de fysiske faciliteter (faglokaler og lign.) generelt er dækkende for fagenes behov. Også i forhold til tilgængelige og relevante materialer i fagene finder flertallet, at disse er tilstrækkelige, om end der særligt inden for musik og hjemkundskab er udfordringer.

For så vidt angår **status** for de praktiske/musiske fag i folkeskolen, viser kortlægningen et blandedt billede. Udsagnene på de gennemførte symposier gav generelt indtrykket af, at de praktiske/musiske fag var prioriteret lavt i folkeskolen – både i forhold til fagenes status og økonomiske ressourcer. Spørgeskemaundersøgelserne til skoleledere og lærere tegner et mindre pessimistisk billede.

stisk billede, om end der synes at være udfordringer – særligt set fra lærernes synspunkt. Forældrenes opbakning vurderes generelt at være til stede til fagområdet, og der er en oplevelse af, at de praktiske/musiske fag kan bidrage positivt til læring i andre fag. Ifølge størstedelen af skolelederne har de praktiske/musiske fag samme status og synlighed som andre fag på skolen, mens en betydelig andel af lærerne er uenig på dette punkt (43 pct.). Dette peger – ligesom symposierne – på, at der i nogen grad er behov for et prestige- og statusløft af de praktiske/musiske fag – set fra lærernes synspunkt. Endelig viser kortlægningen, at skolelederne generelt ikke kæder lav status sammen med manglende status som prøviefag, mens der blandt lærerne ses et større potentiale i at gøre de praktiske/musiske fag til prøviefag.

Endelig viser kortlægningen en vis optimisme i forhold til prioritering på skoleniveau. Langt størstedelen af skolelederne vurderer, at man i skolen prioriterer fagene højt, og det tilsvarende tal for lærerne er 44 pct. Nogle lærere vurderer, at skolens prioritering er mere begrænset.

7.2 Pædagogisk praksis i de praktiske/musiske fag

Hos lærerne i de praktiske/musiske fag står det at skabe succesoplevelser for praktisk orienterede elever højest på dagsordenen, og de har en klar fælles målsætning om *”at alle skal lykkes med noget”*. Samtidig anser lærerne **formålet med de praktisk/musiske fag** som centreret omkring klassiske kernebegreber som styrkelse af elevernes æstetiske udtryksformer, samarbejdsevner, evne til individuelt og selvstændigt arbejde samt gennemførelse af projekt fra idé til produkt. Mellem fagene håndarbejde, sløjd og i et vist omfang også billedkunst går formålene i høj grad på tværs af fagene.

Blandt mange af lærerne forbindes målsætningen om succesoplevelser med muligheden for at skabe et pusterum for praktisk orienterede elever i de praktiske/musiske fag. Dette ser dog ikke ud til at stå i modsætning til de klassiske formål, som også prioriteres højt blandt den gruppe af lærere, for hvem de praktisk orienterede elever er i fokus.

Kortlægningen viser, at lærernes brug af **Fælles Mål** i undervisningen er meget forskellig. 41 pct. af lærerne anvender ofte Fælles Mål, mens 44 pct. kun sjældent bruger faghæftet. Som de største udfordringer ved Fælles Mål fremhæver lærerne, at faghæftet er for omfattende, samt at målene er svære at omsætte til praksis og anvende til løbende evaluering. Anvendelsen af **årsplaner** er til gengæld mere udbrudt i de praktiske/musiske fag, og i særlig grad i billedkunst, håndarbejde og hjemkundskab.

Eleverne i de praktiske/musiske fag er generelt motiverede for at deltage aktivt i undervisningen. Samtidig oplever lærerne, at muligheden for **elevinddragelse** i fagene er stor, hvilket bl.a. hænger sammen med, at undervisningsformen i høj grad er baseret på en inddragende og spørgende tilgang til eleverne. Undervisningen er i høj grad organiseret omkring forløb, hvor eleverne enten arbejder individuelt og selvstændigt eller i grupper omkring en praktisk opgave. De individuelle **arbejdsformer** udgør mindst tid i musikundervisningen og mest tid i undervisningslektionerne i håndarbejde, mens gruppearbejdet om en praktisk opgave fylder mest i hjemkundskab. Der er generelt blandt lærerne i de praktiske/musiske fag delte oplevelser af mulighederne for at differentiere arbejdsopgaver til forskellige elevgrupper.

Endelig viser kortlægningen af den pædagogiske praksis, at mange lærere (50 pct.) kun i begrænset omfang oplever mulighed for at nå **målene for den konkrete undervisning**. Dette kan bl.a. hænge sammen med oplevelsen af fagenes rammebetingelser, hvor det gennemførte timetal blandt en del af lærerne vurderes som utilstrækkeligt for at nå fagenes overordnede mål.

7.3 Evaluering i de praktiske/musiske fag

Kortlægningen har dokumenteret, at det langt fra er alle lærere i de praktiske/musiske fag, der foretager løbende evaluering af elevernes udbytte af undervisningen. Evalueringer af eleverne tager derimod i højere grad form som punktnedslag. Diskussionerne på de afholdte symposier har været med til at kvalificere, hvorfor der tegner sig et billede af begrænset evalueringspraksis i de praktiske/musiske fag. Det er oplevelsen, at evaluering ofte glider i baggrunden af undervisningen grundet tidspresset. Analysen viser videre, at lærernes undervisningserfaring samt antallet af undervisningslektioner har en positiv indvirkning på, hvor hyppigt lærerne evaluerer. Hvad angår lærernes valg af evalueringsredskaber udgør disse primært dels præsentationer, herunder

udstillinger af elevprodukter, koncerter, optræden og lignende samt samtaler mellem lærere og elever.

Kortlægningen viser videre, at lærerne i høj grad vurderer, at eleverne får *udførende og/eller håndværksmæssige kompetencer* i de enkelte fag, og at eleverne tilegner sig elementære kundskaber og færdigheder i fagene. Derimod vurderes fagene imidlertid ikke i udbredt grad at give eleverne hverken kreative kompetencer eller evnen til at bruge deres færdigheder på andre måder.

I forhold til evaluering af undervisningen fremgår det af kortlægningen, at lærerne oftest anvender *mundtlig feedback fra eleverne*. Langt mindre udbredt er det, at andre lærere eller skolelederen i form af supervision og sparring bidrager til undervisningsevaluering. Dette forhold er specielt kendetegnende for fagene håndarbejde og hjemkundskab. Samlet set tegner kortlægningen således et billede af, at lærerne på de enkelte skoler arbejder meget isoleret, hvorfor lærerne på symposierne i høj grad efterlyser forskellige fora til videndeling og udvikling.

BILAG 1: TABELLER TIL EVALUERINGSFREKVENNS

Tabel 1: Evalueringsfrekvensen sammenholdt med års undervisningserfaring

Hvor mange års undervisningserfaring har du i det pågældende fag i grundskolen?	Hvor ofte gør du brug af evaluering i din undervisning?			
	Næsten i hver undervisningstime	Med jævne mellemrum, fx i forbindelse med test og prøver	Enkelte gange fx forud for skole-hjem-samtaler	Aldrig
0-5 år	21%	34%	33%	11%
6-10 år	30%	34%	27%	9%
11-20 år	31%	29%	28%	12%
Over 20 år	37%	33%	22%	8%

Tabel 2: Evalueringsfrekvensen set i relation til årgangene

På hvilket klassetrin underviste du i faget (i skoleåret 2010/2011)?		Hvor ofte gør du brug af evaluering i din undervisning?			
		Næsten i hver undervisningstime	Med jævne mellemrum, fx i forbindelse med test og prøver	Enkelte gange fx forud for skole-hjem-samtaler	Aldrig
1. klasse	Ikke valgt	30%	33%	28%	10%
	Valgt	32%	33%	26%	9%
2. klasse	Ikke valgt	29%	35%	27%	10%
	Valgt	35%	24%	30%	10%
3. klasse	Ikke valgt	31%	33%	26%	10%
	Valgt	26%	32%	33%	9%
4. klasse	Ikke valgt	32%	31%	27%	10%
	Valgt	28%	34%	28%	10%
5. klasse	Ikke valgt	30%	32%	29%	9%
	Valgt	30%	33%	26%	10%
6. klasse	Ikke valgt	29%	32%	28%	10%
	Valgt	31%	33%	26%	9%
7. klasse	Ikke valgt	29%	33%	28%	10%
	Valgt	38%	28%	25%	9%
8. klasse (valgfag)	Ikke valgt	29%	33%	28%	10%
	Valgt	41%	28%	23%	8%
9. klasse (valgfag)	Ikke valgt	29%	33%	28%	10%
	Valgt	39%	27%	23%	11%
10. klasse (valgfag)	Ikke valgt	30%	32%	28%	10%
	Valgt	0%	67%	17%	17%

Tabel 3: Evalueringsfrekvensen i de enkelte fag

	Hvor ofte gør du brug af evaluering i din undervisning?			
	Næsten i hver undervisningstime	Med jævne mellemrum, fx i forbindelse med test og prøver	Enkelte gange fx forud for skole-hjem-samtaler	Aldrig
Musik	21%	27%	38%	14%
Billedkunst	36%	37%	20%	7%
Håndarbejde	25%	39%	27%	9%
Sløjd	33%	31%	26%	10%
Hjemkundskab	39%	30%	25%	6%

Kilde: Spørgeskema blandt lærere (n=903)

BILAG 2: TABELLER TIL KUNDSKABER OG FÆRDIGHEDER

Table 1: Elevernes kundskaber og færdigheder i håndarbejde

Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at forstå kreative designprocesser, hvori der indgår inspiration og ideer, planlægning, udførelse og evaluering?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
34%	53%	12%	1%
Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at beherske et bredt udvalg af håndværksmæssige teknikker, materialer og arbejdsredskaber?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
40%	50%	9%	1%
Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at fremstille forskellige genstande med inspiration fra andre kulturer og historiske perioder?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
15%	40%	37%	8%
Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der understøtter målene i andre fag?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
11%	38%	25%	26%

Tabel 2: Elevernes kundskaber og færdigheder i sløjd

Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at forstå kreative designprocesser, hvori der indgår inspiration og ideer, planlægning, udførelse og evaluering?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
42%	44%	12%	3%
Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at beherske et bredt udvalg af håndværksmæssige teknikker, materialer og arbejdsredskaber?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
42%	46%	11%	1%
Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at fremstille forskellige genstande med inspiration fra andre kulturer og historiske perioder?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
29%	39%	29%	3%
Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der understøtter målene i andre fag?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
19%	43%	19%	19%

Tabel 3: Elevernes kundskaber og færdigheder i hjemkundskab

Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at vurdere, planlægge og tilberede dagskost ud fra en forståelse af madens ernæringsmæssige betydning?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
46%	41%	12%	1%
Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at tilberede fødevarer efter grundlæggende madlavningsteknikker og almene hygiejneprincipper?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
85%	14%	1%	0%
Hvor stor en andel af eleverne, der sætter dem i stand til at vurdere forskellige fødevarergrupper kvalitativt i forhold til smagsmæssige og madtekniske egenskaber, sundhed, miljø, etik og pris?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
20%	56%	24%	0%
Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at arbejde praktisk, eksperimenterende og håndværksmæssigt med mad?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
61%	34%	5%	0%
Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der understøtter målene i andre fag?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
21%	33%	16%	30%

Tabel 4: Elevernes kundskaber og færdigheder i billedkunst

Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at fremstille skitser og billeder på baggrund af iagttagelser og andre sanseoplevelser samt følelser og forestillinger?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
71%	24%	3%	2%
Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at iagttage, beskrive og vurdere billeders indhold og form?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
49%	41%	8%	3%
Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at kommunikere idéer og betydninger i visuelle udtryk?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
42%	47%	9%	3%
Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der understøtter målene i andre fag?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
28%	38%	12%	22%

Tabel 5: Elevernes kundskaber og færdigheder i musik

Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at deltage i fælles musikalsk udfoldelse i sang og spil?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
84%	15%	2%	0%
Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at anvende krop, stemme og klangkilder i skabende musikalsk arbejde?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
52%	40%	7%	1%
Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at lytte åbent og opmærksomt til indspillet og levende fremført musik?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
57%	39%	4%	0%
Hvor stor en andel af eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der understøtter målene i andre fag?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
21%	37%	10%	33%

Table 6: Students' knowledge and skills across practical/musical subjects

Hvis du ser tilbage på skoleåret 2010/2011, hvor stor en andel af eleverne har igennem undervisningen tilegnet sig elementære kundskaber og færdigheder i faget?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
79%	19%	2%	1%
Hvis du ser tilbage på skoleåret 2010/2011, hvor stor en andel af eleverne har igennem undervisningen tilegnet sig viden og færdigheder på et niveau som gør dem i stand til at bruge deres færdigheder på andre tilsvarende områder?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
44%	45%	5%	7%
Hvis du ser tilbage på skoleåret 2010/2011, hvor stor en andel af eleverne har igennem undervisningen tilegnet sig viden og færdigheder på et niveau som gør dem i stand til at være kreative i faget?			
De fleste af eleverne	Omkring halvdelen af eleverne	De færreste af eleverne	Ved ikke/ikke relevant
47%	43%	8%	1%

BILAG 3: METODEBILAG

Kortlægningen af de praktiske/musiske fag baserer sig på indsamling af data i perioden juni-oktober 2011. Kortlægningen baserer sig primært på følgende datakilder:

- *Kvantitativt datamateriale*: Tre spørgeskemaundersøgelser til henholdsvis skolechefer, skoleledere og lærere i de praktiske/musiske fag.
- *Kvalitativt datamateriale*: Tre afholdte symposier med tematiske workshops.

Nærværende bilag uddyber fremgangsmåde, gennemførelse og datakvalitet i relation til spørgeskemaundersøgelser og symposier.

Det bemærkes, at der også er gjort brug af nordiske data og registerdata. Der er redegjort herfor i selve rapporten.

Om spørgeskemaundersøgelserne

Rambøll har i forbindelse med kortlægningen gennemført spørgeskemaundersøgelser blandt skoleledere og lærere i de praktiske/musiske fag på folkeskoler samt kommunale skolechefer.

Population

Stikprøven af skoleledere blev dannet ved hjælp af et tilfældigt udtræk af 756 skoleledere på danske folkeskoler.

Stikprøven af lærere blev udtrukket ved hjælp af skolelederne. Et tilfældigt udvalg af 800 skoleledere blev kontaktet med henblik på udvælgelse af og indsamling af kontakttinformation på relevante lærere, der i skoleåret 2010/2011 havde undervist i ét eller flere af følgende fag: Musik, billedkunst, håndarbejde, sløjd og hjemkundskab. Skoleledelsen blev i udvælgelsen af lærere bedt om ikke at tage højde for, om lærerne var fuldtids- eller deltidsansatte og/eller havde linjefag i de pågældende praktiske/musiske fag. I alt 1.818 lærere indgik i den endelige stikprøve.

Rambøll gennemførte blandt skolecheferne en totalundersøgelse blandt samtlige skolechefer i Danmark.

Fremgangsmåde

Rambøll gennemførte pilottest på spørgeskemaerne inden påbegyndelsen af spørgeskemaundersøgelserne. Spørgeskemaundersøgelserne blev gennemført som elektronisk selvudfyldelse i august 2011 (uge 31-35). Rykkerrunder blev gennemført ved hjælp af mails.

Besvarelsesprocenterne for de tre undersøgelser er præsenteret i tabel 1 nedenfor. Som det fremgår af tabellen, er der høje besvarelsesprocenter blandt skoleledere (71 pct.) og skolechefer (72 pct.). Besvarelsesprocenten ligger lavere blandt lærere (50 pct.). Svarprocenten vurderes at være tilfredsstillende, da en yderligere analyse af stikprøven viser, at de deltagende respondenter er repræsentative for den samlede gruppe af praktiske/musiske lærere i undersøgelsen i forhold til skoletype, kommunestørrelse og geografisk placering. Dertil kommer, at et samlet datagrundlag på 903 lærere må siges at være tilstrækkeligt dækkende for kortlægningens analyser.

Endelig viser tabel 2, at der inden for de enkelte fag er et tilstrækkeligt højt antal respondenter til at gennemføre analyser på de enkelte fag.

Tabel 1: Besvarelsesprocenter

	Lærere		Skoleledere		Skolechefer	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ikke gennemført	915	50	222	29	27	28
Gennemført	903	50	534	71	71	72
Total	1.818	100	756	100	98	100

Tabel 2: Fordeling af lærere i stikprøven

	Stikprøve (Antal)	Stikprøve (Procent)
Musik	231	26
Billedkunst	199	22
Håndarbejde	169	19
Sløjd	156	17
Hjemkundskab	148	16
Total	903	100

Samlet set vurderer Rambøll, at undersøgelserne tilvejebringer et repræsentativt datagrundlag. Denne vurdering er grundet i de høje besvarelsesprocenter blandt skoleledere og skolechefer. Dertil kommer, at frafaldsanalysen på spørgeskemadata for lærerne ikke påviser systematiske forskelle mellem respondenter og den samlede gruppe af praktiske/musiske lærere i forhold til skoletype, kommunestørrelse og geografisk placering. Endelig er stikprøven på 903 lærere tilstrækkeligt dækkende i forhold til de i undersøgelsen gennemførte analyser.

Om symposierne

Der er som led i kortlægningen afholdt tre symposier i henholdsvis København, Odense og Aarhus. Deltagerne til symposierne er blevet inviteret via udsendelse af mails til skolernes mailadresse. Rambøll inviterede i første omgang de skoler, der medvirkede i spørgeskemaundersøgelsen (ca. 800), da de havde kendskab til projektet og dermed forventedes at have gode forudsætninger og potentielt engagement for at deltage. Da deltagerantallet imidlertid viste sig at være lavere end forventet, blev resten af landets godt 1.600 folkeskoler inviteret. Dette gav et samlet deltagerantal på i alt knap 100 skoleledere og lærere inden for de praktiske/musiske fag. Det har været gratis at deltage i symposierne.

Formål

Symposierne har overordnet haft et todelt formål: Dels skulle de danne rammerne for kvalitativ dataindsamling, der er blevet anvendt til at perspektivere kortlægningens data fra spørgeskemaundersøgelser. Målet har i dette perspektiv været at indsamle skolelederes og læreres konkrete erfaringer og vurderinger af de praktiske/musiske fags status og vilkår i folkeskolen. Dels har symposierne haft til formål at danne rum for diskussioner og dialog om fagenes udvikling og potentialer set i et fremadrettet perspektiv.

Indhold

Alle symposierne er blevet gennemført som heldagsarrangementer med tematiske workshops. Deltagerne har haft mulighed for at vælge sig ind på det/de temaer, som de helst ville beskæftige sig med. Temaerne på symposierne har fulgt temaerne i spørgeskemaundersøgelserne og har dermed udgjort følgende tre temaer: Rammebetingelser, pædagogisk praksis og evaluering/kvalitetsudvikling.

Derudover er deltagerne indledningsvist blevet præsenteret for et inspirationsoplæg af henholdsvis Ulla Visbech (Odense), Stefan Herman (Aarhus) og Elsebeth Gerner Nielsen (København). Oplæggene har haft til formål at give deltagerne input og perspektiver, som de har kunnet tage med i drøftelserne i de efterfølgende workshops.

Tabel 3: Indholdet i de afholdte workshops på symposierne

Tema	Indhold
Rammebetingelser for de praktiske/musiske fag	<ul style="list-style-type: none"> • Er rammebetingelserne generelt hensigtsmæssige for de praktiske/musiske fag i folkeskolen? (De fysiske rammer, udbud af valgfag, lærerkræfter, timetal mv.)? Hvad kan evt. forbedres? • Hvilken status har de praktiske/musiske fag i folkeskolen i dag? (Status på skolen, værdi/anseelse, etc.). • Hvilken betydning har ledelsen for de praktiske/musiske fags status og vilkår? Hvilke gode erfaringer kan fremhæves på området?
Pædagogisk praksis i de praktiske/musiske fag (planlægning og gennemførelse)	<ul style="list-style-type: none"> • Hvilket overordnet fagsyn og lærings syn ligger til grund for undervisningen i de praktiske/musiske fag? • Hvordan forberedes (generelt – årsplaner, teamsamarbejde mv.) og planlægges (specifikt – fælles mål, lærebøger/-midler mv.) undervisningen? • Hvordan samarbejder man om de praktiske/musiske fag (eksternt og internt)? • Hvordan gennemføres undervisningen (organisering, arbejdsformer, undervisningsmetoder mv.)? • I hvilket omfang er det muligt at nå målene med undervisningen (barrierer og fremmede forhold)?
Kvalitetsudvikling af de praktiske/musiske fag (herunder evaluering)	<ul style="list-style-type: none"> • Hvordan arbejder man med evaluering i de praktiske/musiske fag? (styrker og svagheder) • Hvordan dokumenteres – og udvikles – elevernes kundskaber og færdigheder? • Hvordan arbejder man med kvalitetsudvikling af de praktiske/musiske fag? (Fra ledelsens side, hos lærerne mv.) • Hvilke samarbejdsrelationer kan bidrage til at styrke og udvikle de praktiske/musiske fag? • Kan personer med særlige kvalifikationer i de praktiske/musiske fag i højere grad undervise i fagene?

Anvendelse af data

Med i alt knap 100 deltagere på symposierne kan data fra symposierne ikke anvendes som repræsentative for de praktiske/musiske fag i nærværende rapport og som udtryk for, hvad lærere og skoleledere generelt mener om de praktiske/musiske fag. Dette har heller ikke været intentionen med symposierne, hvorfor data fra symposierne ikke bruges, som det typisk er tilfældet med øvrige kvalitative data (interviews, casestudier mv.). Formålet var snarere at få indblik i de fortællinger og de situationer, som ledere og lærere oplever dem i relation til de praktiske/musiske fag, således at disse kan anvendes til at perspektivere de statistisk repræsentative data, der er tilvejebragt via de tre spørgeskemaundersøgelser.

Det er generelt Rambølls opfattelse, at mange af deltagerne i symposierne var særligt engagerede ledere, lærere samt øvrige aktører (bl.a. fra de faglige foreninger) inden for de praktiske/musiske fag.

Videre skal det fremhæves, at symposierne har haft til formål at danne rammerne for mange-facetterede diskussioner og dialoger, hvor deltagerne har kunnet præsentere forskelligartede standpunkter, vurderinger og holdninger. Det har således ikke været formålet med symposierne at nå til enighed om deltagerens udsagn, hvorfor deltagerne ikke som et samlet hele kan tages til indtægt for de afrapporterede udsagn i rapporten. Dog er der i rapporten kun inddraget perspektiver fra symposierne, såfremt de er udtryk for en *bredere tendens*, der har vist sig at være udslagsgivende på tværs af de tre symposier. Data fra symposierne er således ikke repræsentative, men afspejler derimod de hovedpunkter og gennemgående fokusområder, der er kommet frem i både Odense, Aarhus og København.

Det skal afslutningsvist nævnes, at Rambøll har vurderet symposierne som særdeles inspirerende, hvorfor der skal lyde en stor tak til deltagerne.